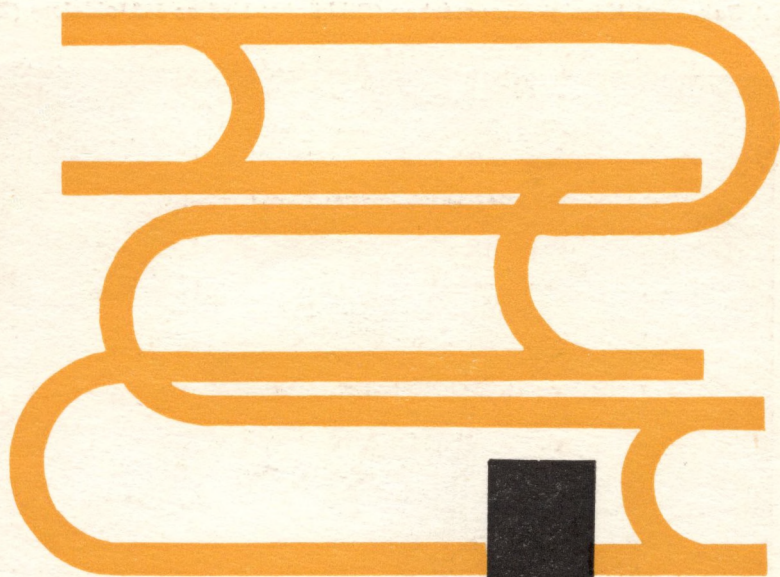

Kiállítás.

KÖNYVTÁROS

1978 NOV - 01

10

1978

Kölcsönözhető

A Rakamazi Községi Könyvtárban (Cikkünket lásd az 583. oldalon) (Zsák Zoltán felv.)

TARTALOM

VÉRTESY MIKLÓS: A Könyvtárosegyesület X. vándorgyűlése	571
DRUCKER TIBOR: A Könyvtárellátó új lehetőségei és tervei	574
DR. MÓRA LÁSZLÓ: Bemutatjuk tizenegymillió szabadság gondozóját, az Országos Találmányi Hivatal Szabadalmi Táráját	578
PÁLYÁZATI FELHÍVÁS	582
DOSZLOP MIKLÓS: „Egy-egy könyvtári est szellemi felüdülés számomra.” Beszélgetés Szloboda Péterrel, a rakamazi tanács elnökével (<i>Megkérdeztük a fenntartókat</i>)	583

Fórum

M. TÓVÁRI JUDIT: Mikor válik visszalépéssé? A helyismereti gyűjtemények és az új kötelempéldány-szolgáltatási rendelet	586
Kitüntetések	588

Iskola és könyvtár

BÁNHÉGYI GYULÁNÉ: Modell-e a Táncsics gimnázium könyvtára?	589
KUTASI FERENC: Olvasóvá nevelés egy szakmunkásképző könyvtárában	594
DEMETERNÉ BOGDÁNDY MARGIT: A könyvtár egyszerre műhely és klub is	597
STRACK JÁNOSNÉ: A tanórától a Mindenki iskolájáig	600
Hírek	602

LATÓKÖR

VÁGH MÁRIA: Cigányolvasók a könyvtárban	603
BARANYI IMRE: A könyvtári munka rangja	605
BORSOS GÁBOR: Hivatás és közösség „felsőfokon”	607
KATONA JENŐ (1905—1978) (<i>pr</i>)	608
FARAGÓ ÉVA — MEZEY L. LÁSZLÓ: A helytörténeti kutatás műhelyei Pozsonyban	609
INDALI GYÖRGY: Bemutatjuk a Budapest Gyűjtemény aprónyomtatványait	610
A lapokban olvastuk (<i>Pest megyei Hírlap</i>)	612

Vallomások a könyvtárról

PÁLFY JÓZSEF: Debrecentől Párizsig	613
GALAMBOS FERENC: Schönherr Gyula (1864—1908) (<i>Könyvtárosok és bibliográfusok</i>)	615
A Könyvtáros kislexikona. Szelektivitás, szelektív információ (<i>Györe Pál</i>)	617
Helytelenül — helyesen: Csonkított intézménynevek (<i>Szabó Ernő</i>)	619
A Könyvtáros galériája. SZILÁGYI IMRE (<i>Lázár Imre</i>)	620
BARTOS ÉVA: A Szabó Ervin Könyvtár szociológiai tájékoztató kiadványai	621

Bibliográfiák

Magyar nyelvű kézikönyvek a közművelődési könyvtárakban (Fülöp Géza)	622
Az OSZK Híradó története és repertórium 1958—1974 (Bóday Pál)	625
KOZOCSA SÁNDOR: A magyar irodalom bibliográfiája 1961—1965 (Dáczér Éva)	625
Lapozgató	626, 628
SZAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK	627
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK	630

A lapunk e számában közölt könyvjegyeket és egyéb metszeteket Szilágyi Imre készítette

Из содержания

Вертеши Миклош: 10-я выездная сессия Общества венгерских библиотекарей (571);
Друкер Тибор: Развитие венгерского коллектора (374);
Мора Ласло: Собрание патентов в Венгерском Бюро патентов (578);
Ваг Марта: Читатели цыганы в библиотеке (603);
Барanyi Имре: Престиж библиотечной работы в одной области (605);
Фараго Эва—Мезей Л. Ласло: Мастерские крапелоческой работы в Братиславе (ЧСР) (609);
Малый лексикон журнала „Кönyvtarosh“: селективный, селективная информация (617).

From the contents

Miklós Vértsey: 10th session of the Hungarian Library Association (571);
Tibor Drucker: Development of the Hungarian Library Supplies Co. (374);
László Móra: Patents collection of the Hungarian Patents Office (578);
Mária Vágh: Gipsy readers in the library (603);
Imre Baranyi: Prestige of library work in a county (605);
Eva Farago—László L. Mezey: Workshops of local history research in Bratislava (CSR) (609);
Little encyclopaedia of the Könyvtáros: Selectivity, selective information (617).

Aus dem Inhalt

Miklós Vértsey: Die 10. Wandertagung des Vereins Ungarischer Bibliothekare (571);
Tibor Drucker: Die Entwicklung des ungarischen Buchkolektors der Bibliotheken (374);

Dr. László Móra: Die Patentsammlung des Ungarischen Erfindungsamtes (578);
Mária Vágh: Zigeunerleser in der Bibliothek (603);
Imre Baranyi: Der Prestige der Bibliotheksarbeit in einem Komitat (605);
Eva Farago—László L. Mezey: Die Werkstätten der ortsgeschichtlichen Forschung in Pressburg (Bratislava, CSR) (609);
Kleinlexikon des Bibliothekars: Selektivität, selektive Information (617).

Cikkeink szerzői

Bánhegyi Gyuláné, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársa; *Baranyi Imre,* az Egri Megyei Könyv ár munkatársa; *Bartos Éva,* a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Bóday Pál,* a Könyvtáros rovat-vezetője; *Borscs Gábor* főiskolai hallgató; *Dáczér Éva,* az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ osztályvezetője; *Dosztó Miklós,* a Tiszaöldi Nagyközségi-Közüti Könyvtár igazgatója; *Drucker Tibor,* a Könyv-értékesítő Vállalat igazgatója; *Farago Éva,* a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársa; *Fülöp Géza,* az ELTE könyvtártudományi tanszékének docense; *Galambos Ferenc* bibliográfus; *Györe Pál,* A KG INFORMATIK szaktanácsadója; *Indali György,* a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársa; *Lázár Imre,* a Hajdúböszörményi Ovónőképző Intézet könyvtárának vezetője; *Mezey L. László,* a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársa; *Dr. Móra László,* az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ ny. osztályvezetője; *Szabó Ernő,* a Népművelés olvasószervezője; *M. Tóvári Judit,* a Miskolci Megyei Könyvtár munkatársa; *Vágh Mária,* a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársa; *Vértsey Miklós,* az Egyetemi Könyvtár ny. osztályvezetője.

KÖNYVTÁROS

A KULTURÁLIS MINISZTERIUM LAPJA

INDEX: 25 449

Főszerkesztő: Gerő Gyula
A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.
Telefon: 451-758, 664-805.
Kiadja a Lapkiadó Vállalat
1073 Budapest, Lenin krt. 9—11. Tel.: 221-285.
Levelezési cím: 1906 Budapest, Pf. 223.
Felelős kiadó: Siklósi Norbert

78.3306 Egyetemi Nyomda, Budapest
Felelős vezető: Sümeghi Zoltán igazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél, a Posta hírlapüzletiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI, 1900 Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 218—86 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1/2 évre 36 forint. Egy szám ára 6 forint. Külföldön terjeszti a „Kultúra” Külkereskedelmi Vállalat, H—1389 Budapest, Postafiók 149.

A Könyvtárosegyesület X. vándorgyűlése

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete tizedik vándorgyűlését 1978. augusztus 22—23-án tartotta Sopronban — első ízben nem megyeszékhelyen. Az összejövetelen 200 intézmény 700 dolgozója vett részt.

Az első napi plenáris ülés színhelye a Liszt Ferenc Művelődési Központ nagyterme volt. *Székely Sándor* elnöki megnyitóját a város nevében *dr. Erdély Sándor*, Sopron tanácselnöke üdvözölte a megjelenteket. Hangoztatta: mivel a könyvtárak őrzik a könyveket és egyéb tudományos dokumentumokat, rendkívül fontos, hogy ezeket minél hatékonyabban állítsák a tudomány, az oktatás és a művelődés szolgálatába.

A könyvtári központi szolgáltatások fejlesztésének irányai

A vándorgyűlés fő témájáról, a könyvtári és tájékoztatási központi szolgáltatások szerepéről, jelentőségéről és fejlesztésének irányairól *Zircz Péternek*, az OSZK főigazgató-helyettesének tájékoztatója szólt. (Előadását, mivel személyesen nem tudott megjelenni, *Tóth Lajos*, az OSZK osztályvezetője olvasta fel.)

Ezután három témakörben hangzottak el ismertetések, és folytak viták a szolgáltatásokról. Tekintettel arra, hogy ezek elsősorban nemzeti könyvtárunk feladataihoz kapcsolódnak, az előadók többsége a Széchényi Könyvtár munkatársai közül került ki. *Fügedi Péterné* főosztályvezető, *Szűcs Jenőné*, *Szilvássy Zoltánné*, *Kondor Imréné*, *Katsányi Sándor*, *Tóth Lajos*, *Fejes Józsefné* osztályvezető és *Mohor Jenő* főmunkatárs tartott előadást, illetve kiegészítő referátumot. Az országos kutatás-nyilvántartásról *Vajda Erik*, az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ igazgatóhelyettese beszélt.

Felszólalt a gyűlésen az NDK könyvtárosegyesületének küldötte *Karl-Heinz Jügelt* is, aki magyarul ismertette hazája központi könyvtári szolgáltatásait.

Az előadásokat a műszaki és a társadalomtudományi könyvtárosok szekciója, valamint a bibliográfiai bizottság a következő nap együttes ülésen vitatta meg.

A vándorgyűlésen elhangzottak alapján a központi szolgáltatások jelenéről és jövőjéről a következő kép rajzolódott ki:

A magyar nemzeti bibliográfia rendszere és fejlesztési irányai

A könyvtárak szolgáltatása két részre oszlik: az első a dokumentumokról szóló tájékoztatás, a másik maguknak a dokumentumoknak a hozzáférhetővé tétele. Ez utóbbi a fontosabb, de az olvasókat az előbbi vezeti nyomra.

A magyar szakirodalomról szóló információk fő forrása a *nemzeti bibliográfia*. Ennek teljessé tétele érdekében az utóbbi években sok történt, és sok mindent vettek tervbe. Megjelent az 1945—60-as évkör könyvészete öt kötetben, s ehhez két kiegészítő kötet készült, az egyik pótlásokat tartalmaz, a másik a hanglemezek számbavételét. A közeljövőben jelenik meg 10 kötetben a Horthy-korszak könyvészete. Ez az összeállítás különösen fontos, mert például 1924—35 között nem adtak ki kurrens könyvészetet. (Könyvtáros 1977/2. sz.) Petrik Gézának az 1712—1860-as ciklust feldolgozó könyvészete régóta „hiánycikk” volt. Ezért a Széchényi Könyvtár fénymásolatban és két pótkötettel kibővítve újra kiadta. Közülük az egyik 7700 tétellel egészítette ki az 1800-ig megjelent sajtótermékek jegyzékét, a másik pedig nyomda- és kiadástörténeti mutató.

1977-től a kurrens bibliográfia számítógéppel készül (közli a nemzetközi azonosító számokat, utal a szépirodalmi antológiák szerzőire stb.). A számítógépes előállítás célja: egyszeri feldolgozás, többszöri felhasználás. A technikai kivitel egyelőre sok kívánnivalót hagy maga után, az új füzetek nehezen áttekinthetők, de ezen hamarosan segíteni fognak.

A nemzeti bibliográfia tárgyköre egyre tágul. Szélesedik a hungarika-bibliográfia tárgyköre is: folyik az 1961 és 1970 között külföldön megjelent magyar nyelvű könyvek számbavétele. A csehszlovákiai anyag már megjelent, szerkesztésében a Matica Slovenska is közreműködött.

A nemzetközi rendszerek alapja az egyes országok anyagának azonos elvek szerinti feldolgozása. El kell tehát fogadni az UNESCO és IFLA ajánlásait, az ezredfordulóig ezek határozzák meg a bibliográfiák fejlődését.

Mindenütt megalakulnak a *nemzetközi gépesített rendszerek*; végzetes volna, ha ebből kimaradnánk. A gépesítés a fejlesztés alapja, nem fényűzés, hanem szükség-szerűség.

A regionális tájékoztató központ szerepét a Szovjetunió vállalta. Közvetítésével Magyarország is bekapcsolódhat a nemzetközi adatnyilvántartó rendszerbe és — mágnesszalagon — hozzájuthat a világ többi részén feldolgozott adatokhoz.

Felépíthető egy országos adatbázis, ami mindenkinek rendelkezésére áll; a gazdaságos felhasználás érdekében országosan fel kell mérni, hogy a könyvtárak milyen technikai felszereléssel rendelkeznek, mik a terveik, felkészültek-e a mágnesszalagok használatára!

Számunkra a KGST országok közös információs rendszere, az NTMIR (Könyvtáros 1974/7., 1978/8. sz.) a legfontosabb, amelyhez eddig nyolc állam csatlakozott. Általános célja, hogy a szocialista országokat hozzásegítse a nemzetközi tudományos eredmények ismeretéhez. Hazánkban az egyes ágazati rendszerek kialakítása már folyik az e célra kijelölt intézményekben (OMKDK, OSZK stb.).

Meg kellene valósítani a könyvbe nyomott címléírást, ez azonban a kiadók ellenállásába ütközik. Új szabályozásra van szükség, amelynek alapján a nyolcvanas évek elején talán már kötelezni lehet a kiadókat a könyvön belüli címléírás közzésére.

Igény van rá, hogy az *Új Könyvek* ismertetései a *teljes könyvtermésre* kiterjedjenek. Hasznos lenne — főleg az állománygyarapítás érdekében —, ha a műszaki példányok alapján a folyóirat még a megjelenés előtt hírt tudna adni a könyvpiacra kerülő művekről.

Központi katalógusok és központi nyilvántartások

A könyvek központi katalógusát 1925-ben állították fel. Akkor 20 könyvtár jelentette be rendszeresen állománygyarapodását, jelenleg 900 intézmény adatközléseivel gazdagodik az egymillió könyvet számontartó központi címjegyzék. A kötelező bejelentésről szóló új rendelet a közeljövőben jelenik meg.

Ez a központi katalógus — a nagy lehetőséget nyújtó mágnesszalagok beszerzé-

Tanácskozik a zenei szekció (Fullajtár Istvánné felvételei)

sének megkezdésével — csatlakozik a külföldi központi nyilvántartásokhoz. A teljes gépesítésre szükséges pénz egyelőre hiányzik.

A kiadványok közt megemlítendő a *Kurrens külföldi folyóiratok a magyar könyvtárakban* című, 1962-től kezdve kétévenként megjelenő lelőhelyjegyzék. 1981-ben kezdődik meg az 1970-ig megjelent folyóiratok retrospektív lelőhelyjegyzékének kiadása.

1975 óta jelenik meg a *Külföldi társadalomtudományi kézikönyvek* sorozata, amely folyamatosan tudósít a hazánkba érkezett, a társadalom- és a humán tudományok körébe tartozó, összefoglaló jellegű külföldi könyvekről. Ez a kiadvány elősegíti a kettős beszerzések elkerülését, megkönnyíti a könyvtárközi kölcsönzést és a külföldi irodalomban való tájékozódást.

A fordítások bejelentésének kötelezettsége alapján készül az OMKDK-ban őrzött — kiadványfajták szerint rendezett — fordítás-nyilvántartás. Ennek segítségével 48 óra alatt választ lehet kapni arra, hogy egy cikkről, tanulmányról készült-e már fordítás; továbbá — igenlő esetben — a fordítás raktári jelzetéről is. A fordításokról másolat rendelhető. 1977-ben 58 000 bejelentés érkezett az OMKDK-ba, de feltételezhető, hogy sok intézmény nem jelenti be fordításait.

Haladéktalanul fel kell állítani és naprakészen kell vezetni egy *könyvtári katasztert*. Ez lehetővé tenné a *Könyvtári Minerva* már nagyon esedékes új kiadását is.

A könyvtártudományi kutatásokról központi jegyzék áll rendelkezésre, de jelenleg csak a kutatások harmadát, negyedét jelentik be az intézmények. Nem is ellenőrizhető, mi az, amit jogosan nem jelentettek be, hiszen egy bizonyos értékhatár alatt nincs bejelentési kötelezettség. Helytelen, hogy a befejezett kutatásokról nem kell számot adni, enélkül ugyanis nem lehet tudni, milyen dokumentumok készültek el. Egyébként tapasztalati tény, hogy a megkezdett kutatásoknak csak kb. egyötödéből lesz publikáció. — A nyilvántartást állandóan meg kell újítani! Ez fontos a párhuzamos kutatások elkerülése végett, s pénz és munkaerő is megtakarítható általa.

A kiadványok egyetemes hozzáférhetővé tétele

A kiadványok hozzáférhetővé tételére egyaránt hivatottak a nemzeti és a nemzetközi könyvtárközi kölcsönzési központok. (Londonban 1975-ben létesült egy ilyen nemzetközi szerv.) A felelősséget saját kiadványaiért minden országnak magának kell vállalnia.

A könyvtárközi kölcsönzés is reformra szorul, elsősorban az egyetemes hozzáférhetőség és a gyorsaság szempontjából. A telex használata különösen meggyorsítja a kölcsönzést. A gyors ügyintézészt az adminisztráció csökkentése és a többlépcsős megoldás segíti elő. Keresőlapokat kell bevezetni, amelyeken a központi katalógus megadja a lelőhelyeket; a könyvtárak így eldönthetik, hová forduljanak kérésükkel. Elsősorban ne az országos könyvtáraknak írjanak, hanem inkább a megyei gyűjteményeknek. Mivel a külföldi intézmények folyóiratszámokat csak egészen kivételes eset-

ben kölcsönöznek, ezért inkább xeroxot, mikrofilmet kell rendelni. Ilyenkor különösen fontos a keresett cikk szerzőjének, címének pontos közlése.

A vándorgyűlésen szóba került a kötelespéldányok elosztásáról megjelent új rendelet, s a felszólalók alaposan megvitatták a benne foglaltak nyomán előállított helyzetet és a könyvtárak tennivalóit. Ezúttal csak emlékeztetünk arra, hogy a **Könyvtáros 1977. 12. és 1978. 1. számában** részletesen ismertettük e fontos dokumentumot. Az érdeklődést jelzi, hogy máris több hozzászólás is (1978. 4., 7., 10. sz.) napvilágot látott lapunkban.

Szekcióülések, társadalmi program

A különféle szekciók és bizottságok közül három szekció a plenáris ülésen elhangzottakat vitatta meg. A többiek közül a gyermekkönyvtárosok szekciójában a szépirodalmi állomány elhelyezésének új rendszerével foglalkoztak, az ifjúsági könyvtárosok, valamint az olvasáskutató és -pedagógiai bizottság az olvasóvá nevelés, a „manipuláció” és a társadalmi nyilvánosság kérdését tárgyalta meg. A zenei könyvtárosok a központi szolgálatásokról, a könyvtártechnikai és -gépesítési bizottság pedig a számítógépeknek az állományrevízióban történő felhasználásáról tanácskozott.

A társadalmi programban közös vacsora, továbbá Sopron műemlékeinek és az Erdészeti és Faipari Egyetem új könyvtárának meglátogatása szerepelt.

A vándorgyűlés rendezését, valamint a társadalmi program lebonyolítását az Erdészeti és Faipari Egyetem könyvtárának munkatársai vállalták *dr. Hiller István* igazgató vezetésével. Hiller István írta a várost és az egyetem könyvtárát ismertető, sok képpel illusztrált füzetet, amelyet a résztvevők ajándékba kaptak.

A vándorgyűlés alkalmából az egyetem könyvtára *A soproni ex libris története* címmel kiállítást mutatott be.

Vértesy Miklós

A Könyvtárellátó új lehetőségei és tervei

A Könyvtáros szerkesztőségének meg-tisztelő felkérése módot ad arra, hogy a Könyvértékesítő Vállalat Könyvtárellátójának jövőjéről, terveiről a legérdekeltebbek, a könyvtárostársadalom tagjai előtt szóljak. A felkérés olvasásakor azonban némi aggodalom is elfogott, mert jól tudom, milyen kritikusan szemlélik tevékenységünket a könyvtárosok. Majd minden érdemi tanácskozáson, igen sok cikkben és a könyvtárügy helyzetét elemző tanulmányban szóvá teszik — néha panaszkodva, gyakran indulatosan érvelve —, hogy meg kell javítani a könyvtárellátást. Sürgetik, hogy gyorsítsuk a szállítást, bővítsük a választékot, nagyobb mértékben teljesítsük az újdonság-rendeléseket, mellőzzük a rendelés csökkenését, a megrendelő jegyzékekből való törléseket, szélesítsük a szolgáltatások körét. Sokan igényt tartanak a nem hivatalos kiadók kereskedelmi forgalomba nem kerülő fontosabb kiadványaira is, számon kéri a központilag előállítható propagandanyagokat, a könyvtári kötésű könyvek nagyobb arányát, a korszerű audiovizuális információhordozókat, a filmet, videokazettát, hanglemezt — s

természetesen a gyorsabb, teljesebb informálást is, azt, hogy az Új Könyvek című állománygyarapítási tanácsadó füzeteti frissebben jelenjenek meg.

Meggyőződésem, hogy a könyvtárosok igényeinek nagy többsége jogos. Észrevételeik a közművelődés és kulcsfontosságú területén hivatásuknak élő, a könyvtárügy fejlődéséért tenni akaró szakemberek gondjait tükrözik.

Ennek előrebocsátásával talán nem kelt visszatetszést az sem, ha elismerjük azt az áldozatkész munkát is, amelyet a Könyvtárellátó munkatársai a szervezett magyar könyvtárellátás immáron 26 esztendeje alatt a könyvtárügy érdekében nagyon nehéz körülmények között végeztek, és végeznek napjainkban is.

Dinamikus fejlődés — manufakturális viszonyok

A Könyvtárellátó fennállása óta 65 millió kötet könyvet szállított a könyvtáraknak, mintegy 1650 millió forint értékben. Ma már évente több mint 10 millió katalóguskartont és 6 millió könyvkártyát

nyomat részükre. Szolgáltatásaival elősegítette a közművelődési könyvtári hálózatokban az egységes raktározási és kölcsönzési rendszer kialakulását, és lehetővé tette a fejlett katalógushálózat kiépítését is. (Összehasonlítással: a Könyvtárellátó 1952 és 1957 között — fennállásának első öt esztendejében — 93,8 millió forint értékű könyvet szállított a könyvtáraknak, 1977-ben pedig — egyetlen esztendő alatt — 180 millió forint értékűt. — 1955-ben 400, 1977-ben pedig 4406 könyvtárral volt szerződése. — 1972-ben mintegy 100 milliós forgalmat, 1977-ben ennek csaknem kétszeresét bonyolította le teljesen azonos létszámmal, 121 fővel, miközben a feltételek sem változtak. A munka termelékenységét tehát — sajnos — teljes egészében a munkaintenzitás növelésével érte el.)

A Könyvtárellátó teljesítményadatai gyors ütemű, lendületes fejlődést tükröznek, és bizonyítják dolgozóinak áldozatos munkáját. Mégis teljes mértékben igaz van a „25 éves a Könyvtárellátó” című okosan elemző írásnak (Könyvtáros, 1978/1.), amely szerint „kicsit büszkén, de szomorúan állapíthatjuk meg, hogy a tervek, elképzelések negyedszázaddal ezelőtt élenjáróak, szakmailag magas színvonalúak voltak, s közülük sok máig megvalósításra vár... A dinamikus növekedés közben a szervezet munkájának mechanizmusa évtizedeken keresztül változatlan maradt. Jelenlegi viszonyai szinte a manufaktúrák korát idézik... Az alapjaiban jól kimunkált szervezet ma már szinte csak az ott dolgozók lelkiismeretessége és állhatatossága működteti.”

1977 szeptemberében, a Könyvtárellátó negyedszázados jubileumán a Kulturális Minisztérium megvizsgálta a könyvtárellátás helyzetét, és fontos intézkedéseket hozott. Arra utasította az illetékeseket, hogy gyorsan és hatékonyan javítsák meg a könyvtári igények kielégítését. Ennek érdekében a Könyvtárellátónak növelnie kell raktárkészletét, a Könyvértékesítő Vállalatnak pedig biztosítania kell a könyvtárak elsőbbségét. Elhatározták a Könyvtári Könyvminősítő Bizottság létrehozását is. Az *Új Könyvek* szerkesztésének és kiadásának meggyorsítása érdekében a minisztérium felkérte a kiadókat, hogy a készülő művek imprima-túra-példányait küldjék meg a folyóirat szerkesztőségének, így tegyék lehetővé a könyvtárak gyors, előzetes informálását.

Ez az állásfoglalás osztatlan egyetértést váltott ki a könyvtárosok köreiben is.

Az intézkedések elősegítették a könyvtári állománygyarapítási igények teljesebb kielégítését. A korábbi 10 százalékos kielégítetlen könyvrendelési arány 4

százaléknál kisebb lett. Fejlődött az Új Könyvek ajánló tevékenységének művelődéspolitikai színvonala, nyomdai átfutási ideje pedig tíz-tizenöt nappal csökkent. Megkezdte munkáját a Könyvtári Könyvminősítő Bizottság is. Javult tehát a helyzet, érzékelhető eredmények születtek — de a bevezetőben felvetett problémák megoldása, a korszerű könyvtárellátás rendszerének következetes kialakítása mégsem megy máról holnapra. Meglehetősen bonyolult feladatsorozatot kell megoldanunk. Hadd vázoljak ennek érzékeltetésére néhány problémát.

A könyvtárellátás érdekében tett intézkedések elsőbbséget biztosítottak ugyan a Könyvtárellátónak, ám az állománygyarapítási igények teljesebb kielégítése természetesen az árukészletek dinamikus növekedésével is együtt járt. Az árukészlet értéke 1975-ben 44,1, 1976-ban 49,1 és 1977-ben 64,2 millió forint volt. 1976-ra tehát 10, 1977-re pedig már majdnem 30 százalékkal növekedett.

A könyvminősítő bizottság, amely nagy lelkiismeretességgel végezte feladatát, minden gondossága ellenére sem „szolgálhatott” megalapozott minősítésekkel az előzetes kiadói ismertetések alapján. A becslések szerint a túlbiztosított könyvtárellátási rendelések 1978-ban újabb 18—20 millió forint értékű készletnövekedést fognak eredményezni.

A rohamosan növekvő könyvkészlet elhelyezésére azonban nincs elegendő raktárterületünk. A Visegrádi utca 62-ben levő Könyvtárellátó alapterülete 2000 négyzetméter, a 6 pinceraktáré pedig 1250. Ez mindenképpen kevés. Ráadásul, a most elvégzett statikai vizsgálat arra kötelezi a vállalatot, hogy azonnali intézkedésekkel csökkentse az egyes szintek háromszoros túlterhelését.

A könyvtárosok régi és jogos panasza, hogy hosszú ideig tart a Könyvtárellátónál a könyv útja, azaz amíg a megjelenéstől számítva eljut a könyvtárakba. Az 1975—76-os év 70—90 napig terjedő átfutási ideje az elmúlt évben már 60—70 napra csökkent, de — egyre gyorsuló időnkben — még ez is fékezi a könyvtári munkát, és akadályozza az olvasói igények kielégítését. Hozzáteszem, hogy a 4500 könyvtárnak készülő mintegy 100 ezer számla önmagában is nyomasztóan sok és nehéz adminisztrációs munkát igényel.

Bővülő és gyorsabb szolgáltatások — a holnap jegyében

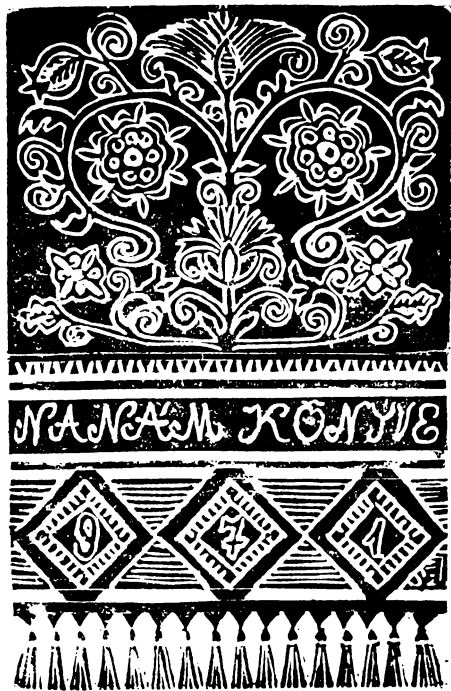
Am az ilyen és hasonló jellegű, korábban már sokszor megfogalmazott problémák megoldásán túl, terveink kialakításakor számításba kell vennünk a

tervezhető új követelményeket és a már mutatkozó tendenciákat, tehát a könyvtárak holnapját is. Így például azt, hogy a televízió térhódítása, az egyéni könyvvásárlás nagymérvű fejlődése tervszerű munkamegosztást, együttműködést követel a tömegkommunikáció, a könyvkereskedelem és a könyvterjesztés között.

A könyvtári statisztikák is jelzik a könyvkiadás műfaji megoszlásában végbement korszakos változást. A tudományos és szakirodalom, az ismeretterjesztő művek száma, sőt példányszáma is a sokszorosára növekedett. Még egy évtizede is e kategóriákra a kölcsönzési forgalom 20 százaléka jutott, ma országos arányuk 30 százalék felett van, a megyei és a városi könyvtárakban pedig az 50–60 százalékot is eléri.

Növekszik az igény a hangos-képes szolgáltatások, a zenei, az irodalmi lemez- és magnószalag-gyűjtemények szolgáltatásai iránt. A nyelvtanulás tömegessé válása következtében máris bővül az idegen nyelvű szépirodalmi művek állománya.

Ezek a tendenciák a könyvkiadással szemben támasztott könyvtári igényekből is „kiolvashatók” és a velük járó, még differenciáltabb beszerzési feladatokat vetítik előre. Fel kell készülnünk arra, hogy ezek a művek még kevésbé viselik el a túlzottan hosszú átfutási időt.

A könyvtárellátás tervei, elképzelései a Könyvértékesítő Vállalat egész feladatrendszerének szerves részét képezik. A gondok mindenekelött abból adódnak, hogy — manapság divatos szóval élve — az infrastruktúra egésze gyors és nagyarányú fejlesztést igényel. Hiányoznak a raktárak, nincs elegendő szállítási kapacitás, megoldásra vár az adatfeldolgozás és ügyvitel gépesítése, nem is beszélve a krónikus munkaerőhiányról. Mindez természetesen általános és jellemző budapesti gond, és ebből a szorongató helyzetből csak a korszerű megoldások, a raktárépítés, a gépesítés, ésszerűsítés jelenthetik a kiutat.

Ezen belül is művelődéspolitikai fontossága — sok ezer könyvtár színvonalasabb, hatékonyabb ellátása — az, ami a Könyvtárellátó munkáját vállalatunk életében kiemelt fontosságúvá teszi. Ezért tervezzük, hogy a könyvtárak újdonságigényeit még teljesebben kielégítjük, és igyekszünk a növekvő, leülepedett készleteket más területekre irányítani. A szállítás gyorsítása is közös érdekünk, s ez szintén sokirányú intézkedést követel tőlünk.

Az Új Könyvek kiadói teendőivel a Könyvtárellátót bízták meg. A művek megjelenése előtt 2–3 hónappal az Új Könyvek szerkesztősége az imprimátúra-példányok alapján készíti el az ismeretőket, a címleírásokat és a minősítést.

A következő lépések már szorosan összefüggnek azzal a felismeréssel, hogy a vállalat nyilvántartási és elszámolási rendszerét, adatfeldolgozását csak korszerű, számítógépes programozással lehet megvalósítani. A Könyvtárellátó ügyvitelgépésítését a vállalaton belül kiemelten kezeljük, és elsőként kapcsoljuk be a számítógépes rendszerbe. (Célszerű lenne — anyagi és szellemi erőket takarítana meg —, ha ezt a programot össze tudnánk hangolni az Országos Széchényi Könyvtár gépesítési akciójával, a nemzeti bibliográfia számítógépes előállításával.) Ezt követően a tájékoztatás, a feldolgozás és a szállítás a következő mozzanatokból tevődnek össze:

— a Könyvtárellátó — a nyomdai szállítás előtt másfél-két hónappal — megjelentethetné az Új Könyvek c. tanácsadót, és 15 napon belül begyűjtené a könyvtári igényeket;

— a mű adatai a címleírások elkészítésekor, a megrendelt könyvek példányszáma és a katalóguscédulák darabszáma, valamint a rendelő könyvtár neve pedig a megrendelés beérkeztekor vihető számítógépre;

— a rendelésbegyűjtés lezárása után a Könyvtárellátó rövid időn belül megismerheti a megrendelt könyvek példány-

számát és az igényelt katalóguskartonok darabszámát;

— ennek alapján a kiadvány beszállításakor azonnal megkezdheti a feldolgozást a már kinyomtatott könyvkártyával; a katalóguskartonokat azonban csak az összesítés után nyomtatná ki;

— a számla a számítógépről a könyvek tetszés szerinti összetételében „lekérhető”, és a megrendelt művek máris szállíthatók. A számítógép egyúttal a számlák összegével is megterhelheti a könyvtár folyószámláját.

Ennek a tervnek a megvalósítása 30 napon belüli szállítást eredményezne. Tekintettel arra, hogy a Könyvtárellátó Visszegrádi utcai épületében nincs lehetőség gépesített, korszerű raktározásra, és emiatt a szállítás sem gyorsítható, másutt — Budapesten vagy környékén — kívánjuk a raktározást, a feldolgozást, a szállítást megoldani, a köteteket gondjaival együtt. 1979-ben mintegy 7—800 ezer könyvtári kötésű könyvet kívánunk készíttetni, szemben a tavalyi 400 ezerrel.

Az a célunk, hogy a könyvtárak — sokszor megfogalmazott igényeiknek megfelelően — az Új Könyveket, a könyvkártyákat és a katalóguskartonokat annyi példányban kapják meg, ahányra szükségük van, mégpedig csekély térítés ellenében.

Létre kívánjuk hozni a *Könyvtárosok Áruházát*, ennek kezelésébe kerülne a könyvújdonságok kiszállítása után visszamaradt könyvek kiszármaztatása és értékesítése. Az áruház készlete a magyar és idegen nyelvű könyvek, kiadványok, valamint a könyvtári nyomtatványok lehető legteljesebb választékából állna.

Már a közeljövőben tervezzük szolgáltatásaink bővítését is — együttműködve a Könyvtártudományi és Módszertani Központtal. Ennek keretében kiadjuk az *új külföldi kézikönyvekről* tájékoztató füzetet. Újból megjelentetjük a *könyvesbolti forgalomba nem kerülő kiadványok jegyzékét*, valamint a *Magyarországon idegen nyelven megjelenő könyveket*, illetve a *szocialista országokból behozott műveket*.

A szakminisztériumok információs központjaival együttműködve jegyzéket adunk ki az *idegen nyelvű szakkiadványokról*, valamint a vevőszolgálat szerkesztésében megjelentetjük a *Könyvtárellátó Híradóját*.

Terveink szerint a vezető könyvtárakhoz már a közeljövőben eljuttatjuk a megjelenő könyvújdonságok bemutató példányait. Lehetőségeink szerint és az igényeknek megfelelően két-három éven belül bővíteni kívánjuk ellátási tevékenységünket a nem hivatásos kiadók kiemelt fontosságú kiadványaival, audiovizuális anyagokkal (irodalmi lemezek, kazetták stb.); valamint a központi tervezésű propagandaanyagokkal.

Terveinket egyeztetjük és a jövőben is folyamatosan összehangoljuk a Kulturális Minisztérium könyvtárügyi osztályával. Ezt a célt szolgálja a KMK-val kötött együttműködési szerződés is, amely információcserét irányoz elő, és az Új Könyvek szerkesztésével, kiadásával, a könyvtári propagandaeszközök központi tervezésével és terjesztésével kapcsolatban is állást foglal.

A korábinál szorosabb együttműködés kialakítására törekszünk a hálózati központokkal és a könyvtárakkal. Támogatjuk a megyei és a járási könyvtárak mellett létrehozandó állományellátó szervezeteket, és erőteljesen fejleszteni fogjuk a Könyvtárellátó vevőszolgálati tevékenységét. Erősíteni akarjuk kapcsolatainkat a szakkönyvtárakkal és az iskolai könyvtárakkal is.

A tervek egy része már néhány hónap alatt megvalósítható, mint például az Új Könyvek átfutási idejének meggyorsítása. Ám a kötetet kialakítására és az újdonságindítás meggyorsítására szükségünk van mintegy 6—8 hónapra. Ugyanennyi idő kell a katalóguskartonok és a könyvkártyák új elképzelések szerinti nyomtatására, valamint a propagandaanyagok kiadására. Az adatfeldolgozás, a számlázás számítógépes megoldása, a programozás előkészítése, a gép beszerzése körülbelül másfél-két évet vesz igénybe, és hozzávetőleg ennyi idő kell a Könyvtárosok Áruházának létrehozására is.

A *Könyvértékesítő Vállalat új szervezeti felépítésében a Könyvtárellátó főosztályi rangot kapott*. Ez is azt a felismerést tükrözi, hogy a könyvtárellátás a vállalat tevékenységi körében kiemelten fontos művelődéspolitikai és szakmai terület. A vállalati döntés növeli a Könyvtárellátó súlyát és tekintélyét a vállalaton belül, ám növeli felelősségét is.

Elképzeléseink és terveink valóra válása a könyvtárosokkal közös érdekünk. Ezért kérjük támogatásukat, türelmüket, és várjuk segítő észrevételeiket is.

Drucker Tibor

tizenegymillió szabadalom gondozóját,

az Országos Találmányi Hivatal Szabadalmi Tárát

Edisontól származik a mondás: „Legelőször is meg kell ismernünk mindent, amit előttünk alkottak, és ott kell folytatnunk, ahol ők abbahagyták.” Napjainkban, a tudományos és technikai forradalom korszakában még inkább érvényesek Edison szavai, mivel a műszaki információk legfrissebb forrásai, a találmányokat rögzítő szabadalmi leírások száma és jelentősége tovább nő. (A mindennapi életben gyakran összekeveredik a találmány és a szabadalom fogalma: *találmány* az új, haladást jelentő és a gyakorlatban alkalmazható műszaki megoldás, melynek ismertetését az oltalomkört meghatározó igénypontokkal együtt a *szabadalmi leírás* tartalmazza. A *szabadalom* a találmány hasznosításának kizárólagos joga.) A szabadalmi publikációk a műszaki fejlődés leghatékonyabb eszközei közé tartoznak, ösztönző hatással vannak, ötleteket adnak új megoldásokra, technológiákra. Ezért állította rólu *Werner Siemens* 1886-ban: „Gazdasági szempontból a szabadalmak legfontosabb értékeit az új feltalálói gondolatok gyors publikációja jelenti. A szabadalmi oltalom keresztül minden gondolat szétárad a világon.” (Ezt az a *Siemens* mondogta, akinek nevéhez — hibásan — a dinamóelv feltalálása fűződik, mivel *Jedlik Ányos* István az általa jóval előbb megszerkesztett első dinamógép feltalálását nem tette közzé.) A szabadalmi leírások fontosságát ma így foglalhatjuk össze: a műszaki haladást legújabb fejlődési irányát képviselik; gazdaságpolitikai szempontból segítséget nyújtanak (például ahhoz, hogy bizonyos iparágakban mit érdemes licenc alapján bevezetni); lehetővé teszik a felesleges kutatások elkerülését, megakadályozzák — ahogy mondani szokás — a puszkapor újbóli feltalálását.

A találmányi könyvtárak

Napjaink jelszavai: az „információk cseréje”, a „műszaki ismeretek átadása” a szabadalmi rendszerekben szinte kialakulásuktól fogva nyomon követhetők. Angliában, a szabadalmak szülőhazájában például már 1617-től kezdve kiadták a szabadalmi gyűjteményeket. Londonban 1855-ben megnyílt a szabadalmi hivatal

égisze alatt működő, *Patent Office Library* nevű nyilvános tudományos szakkönyvtár, melynek 1897-ben már 100 000 látogatója volt. Az ipari államokban szabadalmi könyvtárakat hoztak létre: például 1906-ban Németország 88 városában működött ilyen könyvtár. A szabadalmi hivatalok által publikált találmányok gyűjtése az e hivatalok mellett létező különleges szakkönyvtárak vagy más, főleg műszaki felsőoktatási könyvtárak feladata volt. A hazai könyvtártörténetből ismeretes, hogy *Eötvös József*, az első felelős magyar kormány közoktatásügyi minisztere 1848. május 9-én az Osztrák—Magyar Monarchiában 1821 és 1846 között megjelent szabadalmi leírások gyűjteményét ajándékozta a megalkuló József-Ipartanodának. Ez az ötkötetes, vaskos mű, a műegyetemi könyvtár leltárkönyvének első tétele ma is megvan, és ajándékozásának időpontját tekintik a budapesti műszaki egyetemi könyvtár alapítási évének.

Magyarországon az 1895-ben hozott törvény alapján jött létre a *Szabadalmi Hivatal*, amely az 1896-ban megindult hivatalos lapban, a *Szabadalmi Közönlönyben* ismertette a bejelentéseket és megadott szabadalmakat. A „M. Kir. Szabadalmi Hivatal” első nyomtatott szabadalmi leírása 1896. október 25-én jelent meg 5702-es lajstromszámmal; ezt az engedélyezett szabadalmak nyomtatásban folyamatosan követik: 1905-ben elérik a 32 000-es lajstromszámot, 1930-ban a 108 000-es, 1954-ben a 143 000-es szám körül tartanak; jelenleg (1978 májusában) a megadott szabadalmak száma 172 114. A hivatalos közönlönyeket és nyomtatott szabadalmi leírásokat a Szabadalmi Hivatal Szabadalmi Tárában gyűjtötte. A felzárkózás utáni átszervezéskor az 1949-ben létrejött *Országos Találmányi Hivaltól* (OTH) a Szabadalmi Tárát áthelyezték az 1952-ben újjászervezett *Országos Műszaki Könyvtárhoz*. Az OMKDK-ban működött a Szabadalmi Tár 1967-ig, amikor visszakerült az Országos Találmányi Hivatalhoz. 1968 óta az *Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság* elnökének felügyelete alatt álló *Országos Találmányi Hivatal műszaki fejlesztési főosztályához* tartozó „*Szabadalmi Tár és Reprográfiai Osztály*” keretében gyűjtik és tárolják a nagy számú szabadalmi leírást.

Milliósi anyag — raktárban

A Szabadalmi Tárban a teljes magyar anyag megtalálható, ez azonban a gyűjtemény egész állományának elenyésző töredéke (kb. 1,5 százalék). A nemzetközi egyezmények, elsősorban az 1883-ban létesült ún. *Párizsi Unió Egyezmény* többször felülvizsgált szövege alapján a tagországok a hivatalos közlönyöket és szabadalmi leírásokat egymásnak eljuttatják, hogy a másik eredményeit megismerhessék. Hazánk is tagja az uniónak, ezért rendelkezik a Szabadalmi Tár a vele cserekapcsolatban levő országok hivatalos közlönyeivel és szabadalmi leírásaival. A fejlődés ütemét mutatja, hogy 1959 végén az OMKDK kezelésében levő tárba 16 országból érkezett anyag, és az állomány 5,3 millió volt, ma viszont 21 országból érkeznek a leírások, és a gyűjtemény 18 év alatt megduplázódott: 1977 végén 10,5 millió szabadalmi leírást tartottak nyilván. Mivel évente félmillió új szabadalmi leírás jelenik meg ezekben az országokban — a Szabadalmi Tárba már 1972-ben 400 000 szabadalmi leírás érkezett —, a tár idei állománya eléri a 11 milliót.

Ennek a hatalmas anyagnak a kezelése, rendszerezése, tárolása óriási feladat, és elismeréssel szólhatunk a kis létszámú tár dolgozóiról, akik nagy erőfeszítéssel birkóznak meg a sokmilliósi gyűjtemény gondozásának feladataival. Első és legfőbb gondjuk a helyhiány, az állomány rendezett elhelyezésére nincs megfelelő helyiség. A gyűjteményt több helyen, a város különböző részein levő 4—5 raktárban tárolják. A Szabadalmi Tár központi helyiségében (V., Perczel Mór u. 2—4. Telefon: 110-896; 128-015) — ahol az olvasóterem is működik — van a legjobban keresett szabadalmi leírások országaiból az utóbbi évtizedekben érkezett anyag. Ezek az ún. élő szabadalmak leírásai, mivel a szabadalmi oltalom ideje országunként 15—20 év. Mindamellet külső raktárba kerülnek olyan értékes anyagok is, mint például az NSZK-ból származó, ún. vizsgálat nélküli, nyilvánosságra hozott szabadalmi bejelentések (Offenlegungsschrift), melyekből 0,8 milliót a tár IX., Hentes u. 10. sz. alatti részlegében tartanak. A tár dolgozóit dicséri, hogy ezeket a fontos dokumentumokat is a nemzetközi szabadalmi osztályozás szerint rendezték, és a helyszínen lehetővé tették az anyagban való búvárkodást.

A helyhiány miatt a raktárakban tárolt szabadalmaknak csak mintegy felét tudják igazán hasznosítani. A többi a külső raktárakban bontatlanul hever, nincs feldolgozva. A norvég, az ausztrál és a svéd leírások például úgy kerülnek polcokra, ahogyan megérkeznek. A súlyos helyzet-

ről a napisajtó is megemlékezett; a Nép-szava riportérének kérdésére *Fehérváry Géza* osztályvezető a bajok okaira vonatkozólag így válaszolt: „Mondhatnám, hogy a raktárhiány. De az igazsághoz még két dolog tartozik. Az egyik: kevés a szakemberünk, aki feldolgozná, rendszerezné ezeket az anyagokat. A másik az, hogy az érdeklődés is csekély irántuk.” Szerinte a gondok orvoslásához súlyos milliókra volna szükség. (1978. febr. 12-i sz.)

Látogatásunk alkalmával is lényegileg ezeket a gondokat vázolta *Fehérváry Géza*, aki a találmányi hivatal reprográfiai részlegével egyesített szabadalmi tár osztályvezetője. A tárat vezető *Ulicska Györgyné* fél éve került ide, jelenleg az egyetem könyvtárszakát végzi. Rajta kívül például a Perczel Mór utcai központban mindössze 5—6-an teljesítenek szolgálatot, két műszakban váltva egymást. A szűkös olvasóteremben 20 ülőhely várja az olvasókat hétfőn, kedden és csütörtökön 10 és 20 óra között, pénteken 10-től 16 óráig, továbbá szerdán, amikor az OTH a vidékieket fogadja, 13-tól 17 óráig. Mint a szabadalmi tár használója tapasztalatból tudom, hogy az utcáról nyíló, üzlethelyiségszerű, kis teremben a behallatszó zaj miatt és az összetolt asztalok között mozgási lehetőséget is alig nyújtó szűkös helyen milyen nehéz a figyelem összpontosítása. A nyári időszak fülledtségét a besütő nap fokozza, és különösen a mikrofilmek olvasását nehezíti. Mindezeket a hátrányokat csökkenteni igyekeznek a tár olvasótermi felügyelői, akik fáradhatatlanul nyújtanak segítséget minden kérdésben.

A szabadalomkutatás módszere

Ha a kutató az általa keresett szabadalmi leírás lajstromszámát ismeri, kérlapra feljegyzi az ország nevét és a lajstromszámot: NSZK 1,163.428. Amennyiben az osztályjelzetet is ismeri, azt is felírja. A lajstromszámokat a hivatalos közlönyökből, illetve azok évenként összesített név- és tárgymutatójából lehet megállapítani. A tár olvasótermében a kutatók rendelkezésére állnak az országok szabadalmi közlönyei: *Official Gazette*, *Patents (USA)*, *The Official Journal Patents (Nagy-Britannia)*, *Patentblatt (NSZK)*, *Otkrütija, Izobretenija, promislennüe obrazcü, tovarnüe znaki* (Szovjetunió) stb. E közlönyök szerkezete nagyjából azonos, és megegyezik velük a magyar hivatalos lap, az OTH szerkesztésében megjelenő *Szabadalmi Közlöny és Védjegyterjesztő* is, amely 1978-ban lépett a 83. évfolyamába. A havonta megjelenő számokban a szabadalmi ügyek-

ról szóló cikkek, jogszabályok ismertetése után a legfrissebb tájékoztatást találjuk azokról a halasztott vagy teljes vizsgálatú találmányokról, valamint a megadott szabadalmak leírásairól, melyek nyomtatásban még nem jelentek meg. E tájékoztatók áttekinthetően tartalmazzák a legfontosabb adatokat (lajstromszám, bibliográfiai adatok, tartalmi kivonat, a szükséges vegyi képletek stb.). A különnyök éves mutatói pedig a visszamenőleges kutatás nélkülözhetetlen eszközei.

Az éves mutatók statisztikáikat is tartalmazzák, például az 1976. évi név- és tárgymutatóból megtudjuk, hogy abban az évben Magyarországon 2677 szabadalmi bejelentés, 1835 közzététel történt, és 1749 szabadalmat engedélyeztek. Az utóbbi években hazánkban külföldi és belföldi találmányokra évi átlagban 2000 szabadalmi oltalmat adtak, az 1976-ban érvényes „élő” szabadalmak száma 12 227 volt. A mutató fontos része a bejelentők és (vagy) feltalálók névjegyzéke, amelyben betűrendben olvashatjuk a hazai és külföldi „szabadalmas” személyeket, intézményeket, vállalatokat. Ezt a részt a közzétett bejelentések *Nemzetközi Szabadalmi Osztályozás* (NSZO) szerinti tárgymutatója követi. A könyvtárosok részére fontos rovat a *Dokumentáció*, melyből tájékozódhatnak az OTH Szabadalmi Tárának állományában levő szabadalmi leírásokról és különnyökekről a legmagasabb lajstromszámok, illetve különyszámok alapján. Továbbá információt szerezhetnek az OTH Könyvtára által összeállított iparjogvédelmi szakirodalomról, ezen belül a „TRANSPATENT” című nyugatnémet periodikus kiadványból kialakított *Iparjogvédelmi Törvénygyűjtemény* szövegei német nyelven — reprogramozott szolgáltatás keretében — hozzáférhetők; megrendelhetők az Országos Találmányi Hivatal Szabadalmi Tár és Reprográfiai Osztály, 1370 Budapest, postafiók 552 címen. (Telex: 22-47-00.)

Ha a kutató valamilyen tárgykörben kíván tájékozódni a meglévő találmányokról, a szabadalmi leírásokat rendszerző NSZO osztálymutatóiban kell megállapítania a szakterület betű- és számkombinációiból álló osztályjelzetét. Az NSZO-t az *Európa Tanács* kezdeményezésére 1954 és 1967 között alkották, a volt német osztályozás elvi alapjaira építve. Régebben az országok saját rendszerükben tárolták szabadalmi dokumentumaikat, így a kutatónak több osztályozási rendszert kellett ismernie. 1961-től a KGST-országok is bevezették az NSZO alkalmazását. A magyar szabadalmi leírásokra — az átmeneti időszak után, amelyben a saját és a nemzetközi jelzetet együttesen feltüntették — 1970-től kezdve csak az NSZO jelzetek kerülnek. A tel-

jes magyar szabadalmi anyagot visszamenőlegesen az NSZO jelzetei szerint átszaktárolták, és ebben a rendszerben tárolják.

Az NSZO legfőbb előnye, hogy egységes kutatási nyelvet teremt; iparági-ágazati felépítésű, és így a termelést szolgálja. A NSZO nyolc szekcióra tagozódik, összesen 115 osztálya van, melynek mindegyike egy-egy iparágat, műszaki területet jelöl. Az osztályok alosztályokra (607), az alosztályok 5884 főcsoportra, ezek pedig 40 225 alcsoportra oszlanak. Ez a kb. összesen 46 000 jelzet nem végleges, a technika fejlődésének megfelelően bővíthető. (A szabadalmak osztályozására az ETO-t nem használják.) A teremfelügyelők készségesen segítenek az olvasóknak az olvasóterem polcain levő és az osztályokat feltüntető szakmutatók használatában. A polcokon ezenkívül segédkönyvek, szótárak is találhatóak; a leírások ugyanis a kibocsátó ország hivatalos nyelvén jelennek meg, és a tár nem foglalkozik fordításokkal. A jövőbeni fejlesztésben bizonyára szerepel a fordítószolgálat megszervezése, legalább a főbb nyelvterületekre vonatkozólag. Ha a szakterület (osztály) jelzetét ismerjük, az ország feltüntetésével megadjuk: például NSZK B 65 h 29/36. A kérlőapon a kutatás visszamenőleges időhatárát is célszerű feltüntetni.

A szabadalmi leírások az osztályok jelzetei szerint dobozokban — dobozonként 120—130 darab — vannak tárolva. Olvasáskor ügyelni kell a tárolt leírások dobozon belüli sorrendjére. Mivel a leírások osztályozási — és egyben időrendi — sorrendben vannak elhelyezve, felcserélésük a későbbi keresést megnehezíti. A Szabadalmi Tár használatára vonatkozóan megtudtuk, hogy 1977-ben az olvasóteremben 5479 (a Hentes utcai raktárban 81) érdeklődő részére — egyedi lajstromszám szerint — 3848 szabadalmi leírást adtak ki. A tárgy szerint kutatók pedig 38 418 dobozt néztek át, ami kb. 5 millió szabadalmi leírás átolvasását, használatát jelenti. Úgy véljük, ezek imponáló adatok.

Reprográfiai szolgáltatások

Az OTH Szabadalmi Tára nyilvános könyvtár, bárki helybeni használatra igénybe veheti szolgáltatásait. Kölcsönözni nem lehet, de a gyűjteményben szereplő dokumentumokról szóbeli vagy írásos megrendelésre reprográfiai (xerox-, mikrofilm) másolatot készítenek a tár munkatársai. (A Szabadalmi Tár levél-címét l. előbb.)

A szabadalmi leírások másolását 1968-ban kezdték meg, abban az évben 39 625 oldalt másoltak. Az igények növekedését

mutatja, hogy 1971-ben már 182 095 oldalnyi másolat készült. Az osztály évi átlagban 5000 megrendelés alapján több mint 160 000 oldal másolatot és fotókópiát készített az állami, a szövetkezeti és a magán ügyfelek (feltalálók, újítók) részére. A szabadalmak kutatásában a gyorsaság fontos tényező, a reprográfiai szolgáltatás e téren is lépést tart az igényekkel. Az olvasóterem melletti helyiségben működő Rank Xerox 720 berendezéssel percekben belül elkészítik a másolatot, levelemben megrendelés, illetve fotókópiák készítése esetében is a fotólaboratórium (V., Garibaldi u. 2.) legfeljebb 30 napon belül teljesíti a kérést.

A tár milliós állományának elhelyezésében a leírások mikrofilmezése is segít. Jelenleg mintegy 2,5 millió szabadalmi leírás van 16, illetve 35 mm-es filmtekercekre véve. Mikrofilmen található például az 1932 és 1950 közötti német, az 1957 és 1962 közötti angol anyag. A tár munkatársai méltán büszkéek arra, hogy minden magyar szabadalmi leírás — 1895-től napjainkig — filmeken is hozzáférhető. A tár teljes állományát szeretnék filmre venni. Ehhez azonban kb. 25—30 millió forintba volna szükség, s ilyen nagy összeg megszerzésére alig van reményük.

A szabadalmi tájékoztatás

Az Országos Találmányi Hivatal hagyományos hatósági feladatai: a szabadalmi és védjegyjáráások, az ipari mintaoltalom ügyeinek intézése mellett tájékoztató tevékenységet is ellát. Dokumentációs és információs osztálya 1968-tól kezdve szabadalmi témafigyelés keretében 12 ország közlönyeiből gyűjti a legfrissebb szabadalmak adatait. A témák száma a kezdeti 1200-ról 10 év alatt 5000 fölé emelkedett, és 1976-ban az előfizetőknek 135 000 szabadalomról küldtek jeladó információt. Az OTH bizonyos szakterületen visszamenőlegesen is vállal tájékoztatást szabadalmakról. Megbízásra egyedi vagy megadott osztályba tartozó leírások összességéről készít reprográfiai másolatot. Az OTH által engedélyezett magyar szabadalmi nyomtatott példányaikat a Szabadalmi Tárbán bárki megveheti: jelenleg az 1973 után kiadott, a 163 000-es lajstromszámot követő szabadalmi leírások kaphatók darabonként öt forintért. Az OTH Szabadalmi Tárbán nem található külföldi szabadalmi leírások megszerzésének helye a *Licencia Találmányokat Értékesítő Vállalat* (Danubia Szabadalmi Iroda), amely nemcsak a magyar szellemi export, a magyar szabadalmak érdekvédelmi szerve, hanem dokumentációs csoportja (V., József ná-

dor tér 10. Ruzinkó Lászlóné) a világ minden tájáról rendelt szabadalmi leírásokat is rendkívül gyorsan szállítja. Ottjártunkkor láttuk, hogy a telefonon, illetve telexen rendelt anyagot 6—8 nap alatt szállították. A külföldi témafigyelést, szabadalomkutatást is vállalják, a dokumentumokat külföldi irodák útján szerzik be.

Az OTH sokat tesz a szabadalmi tájékozódás elősegítésére. Módszertani kiadványai (*Iparjogvédelmi kézikönyv, Szerk. Tasnádi Emil, 1974*) és a különféle tájékoztatók a szabadalmi kutatás részleteit ismertetik. Mindezt a gyakorlatban is bemutatják: az OTH szakemberei 1976 óta minden hétfőn délután a Szabadalmi Tár olvasótermében műszaki tanácsadást végeznek, mégpedig elsősorban újítóknak, szocialista brigádoknak. A tanácsadás a műszaki megoldások mellett kiterjed a jogi szabályok ismertetésére is. E népszerű szolgálat a szakembereknek és a kezdő feltalálóknak egyaránt hatékony segítséget nyújt.

Néhány szó a szabadalmi tájékoztatást végző egyéb intézményekről.

Elsősorban az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ témafigyelő szolgálatát kell említenünk, amely egyéb dokumentumok mellett a szabadalmakat is referálja, és a Műszaki Lapszemle 16 sorozatában évente kb. 10 000 szabadalmi leírásról tájékoztat. A magyar szabadalmakat pedig az OMKDK a külföldi intézmények és tudományos tájékoztatási rendszerek (VINITY, INIS) részére referálja. A szabadalmak fordításai is megtalálhatók az OMKDK fordításgyűjteményében. A tárcák szintén végeznek szabadalmi tájékoztatást, közülük a „KG Informatik” szabadalmi információs tárcát kell kiemelni, ahol a számítástechnikai szabadalmi tájékoztatás megszervezése folyik. Külföldön mind jobban tért hódít a szabadalmi információk automatizálása. A tőkés világ egyik legfontosabb szabadalmi tájékoztatási irodája, a londoni *Derwent* cég 24 ország kb. 12 000 szabadalmáról ad információt hetente megjelenő gépi indexeiben. A szabadalmi információk cseréje érdekében létesítettek Bécsben a *Nemzetközi Szabadalmi Dokumentációs Központot* (International Patent Documentation Center, INPA-DOC). A KGST-országok az ASZA (Automatizirovannuj Szpravocno-Bibliograficeszkij Apparat) rendszer információk együttműködésébe kapcsolódtak be, melynek központja Moszkvában van. Magyarország is részt vesz a KGST-országok Nemzetközi Szabadalmi Információs Rendszerében, amely tovább integrálódik majd, és beépül a világméretű Szabadalmi Együttműködési Megállapodásba (Patent Cooperation Treaty).

Hogy a nemzetközi rendszerekben hazánk is megállja a helyét, szükséges, hogy a még meglévő hiányosságokon — elsősorban a Szabadalmi Tár mostoha körülményein — javítsanak, de adósak vagyunk a számítógépes módszereknek a szabadalmi nyilvántartások szolgálatába állításával is. E lépéshátrányokat nemcsak a műszaki fejlődés gyorsulása, de gazdálkodásunk hatékonyságának javítása, termékeink versenyképessé tétele érdekében is be kell hoznunk. Ezért hal-

lottuk örömmel Fehérváry Géza osztályvezető derülátó szavait, melyek szerint az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság és a Tervhivatal fáradozásai nyomán a VI. ötéves terv időszakában (1981—1985) várhatóan új épületbe kerül a *Szabadalmi Információs Központ*, s a jobb körülmények, a számítógépes információszolgáltatásokkal együtt minden bizonytalansággal egyetemes fordulatot eredményeznek a szolgálat hatékonyságában.

Dr. Móra László

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

A Hazafias Népfrent, a Magyar Úttörők Országos Szövetsége, a magyarországi Lengyel Kulturális Egyesület, a Délszlávok Demokratikus Szövetsége, a Német Dolgozók Demokratikus Szövetsége, a Szlovákok Demokratikus Szövetsége, a Kulturális Minisztérium és a Magyar Televízió gyermekosztálya pályázatot hirdet általános iskolásoknak:

Csatlakozzatok a Pest megyei Könyvtár gyerekolvasóinak kezdeményezéséhez! Fordítsatok idegen nyelvű meséket — főleg népmeséket — szép magyar nyelvre! Keressétek, olvassátok a külföldi gyerekfolyóiratokat, meséskönyveket — elsősorban a szomszéd népekéit!

Fordításaitokat a **Magyar Televízió Tizen Túliak Társasága Bp. Szabadság tér 17. 1810** címre várjuk — folyamatosan, **1979. március 31-ig**. A lefordított mesével (1—3 oldal) együtt küldjétek be az eredeti szöveg másolatát is, és ne feledjétek el a neveket és a lakcímeteket is közölni.

Külföldi folyóiratokat és meséskönyveket a könyvtárakban találtok.

A beérkezett pályázatokat havonta értékeljük a Tizen Túliak Társaságának adataiban. A jól sikerült fordításokat közli a Kincskereső. A legjobb mesefordítók a TTT-ben mutatják be tudásukat. Díjak: külföldi és hazai táborozások, ajándéktárgyak, könyvjutalmak.

A pályázatot a könyvtárosok és a pedagógusok (főleg nyelvtanárok) figyelmébe ajánljuk.

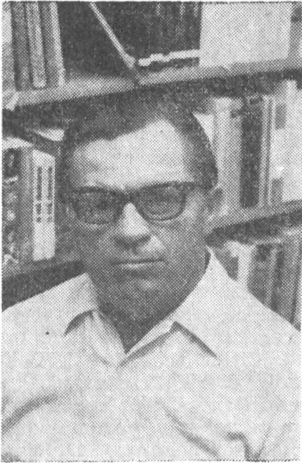
A TTT-pályázathoz javasolt külföldi gyereklapok:

			Megjelenik:
Bolgár	NARODNA MLADEZS	(ifjúsági)	hetenként
Cseh-Szlovák	SVET V OBROZECH KAMARAT	(meserovata)	hetenként
Jugoszláv (szerb-horvát)	GALEB RADOST		havonként havonként
Lengyel	FILIPINKA	(kislányoknak)	kéthetenként
NDK (német)	ABC ZEITUNG BUMMI FRÖSI MAGAZIN für JUGEND und MÄDCHEN JUNGE WELT NEUES LEBEN	(kisebbeknek) (ifjúsági) (ifjúsági)	havonként havonta kétszer havonként napilap havonként
Román	ARICI PIGNICI CRAVATA ROSIE CUTEZATORII	(kisebbeknek)	havonként havonta kétszer hetenként
SZU (orosz)	MURZILKA PIONER PIONERSZKAJA PRAVDA VESZELŰE KARTINKI	(kisebbeknek) (kisebbeknek)	havonként havonként hetenként kétszer havonként

Javasoljuk továbbá a könyvtárban fellelhető népszerű ismeretterjesztő folyóiratok meserovátának hasznosítását, annál is inkább, mert a nyugati gyereklapok közül a PIF-szerű képregény-újságok nem alkalmasak fordításra.

Egy-egy könyvtári est szellemi felüdülés számomra

Beszélgetés Szloboda Péterrel, a rakamazi tanács elnökével

A Nyíregyháza felől Tokajba igyekvő utasnak, amíg Rakamaz irdatlanul hosszú fűtőcáján végighalad, a módos porták sorában aligha tűnik fel az a sgraffitóval díszített régimódi épület, amelynek portálja mögött a megye egyik legeresztikusabban berendezett községi könyvtára található. A hajdani vendéglő valaha nem a kimondottan kulturára szomjazók érdekeit szolgálta, s csak többszöri átalakítás után adott helyet a mozinak és a könyvtárnak.

Ha ezeket a sorokat, mondjuk, öt évvel ezelőtt írtam volna le, a hely szót idézőjelbe kellett volna tennem, hiszen az alig 40 négyzetméter alapterületű, aprócska helyiségben zsúfolódott össze a majdnem 10 ezer kötetes állomány, s bizony gyakran volt baj a fűtéssel és a világitással is. Szerencsére azonban mindez már a múlté.

A néhány éve bekövetkezett gyökeres változásokról, a könyvtárnak a község művelődésében betöltött helyéről beszélgetünk Szloboda Péter nagyközségi tanácselnökkel.

— A bevezetőben leírtak teljesen egyeznek a valósággal. Noha valamilyen nyien ismertük ezt az áldatlan állapotot, érdemi megoldásra csak 1974-ben kerülhetett sor. Ekkor hívta fel a könyvtáros a figyelmemet arra a pályázatra, amelyet felszabadulásunk 30. évfordulójának tiszteletére írtak ki, *Harminc év — harminc könyvtár* címmel.

A körülmények szerencsés egybeesése következtében — a könyvtárral egy épületben lakó vb-titkárunk ugyanis családi házat épített — a könyvtárhoz tudtuk csatolni a felszabaduló épületrészt; ezzel az alapterület 40-ről 140 négyzetméterre nőtt. Benyújtottuk tehát jelentkezésünket a pályázatra, s ehhez részletes tervek és költségvetést is melléltünk. Érthető örömmel fogadtak aztán az értesítést a megtisztelő „Felszabadulási emlékkönyvtár” cím elnyeréséről.

— *Tudomásom szerint ez a könyvtár az országban az egyik legnagyobb összegű — 155 ezer forintos — támogatást kapta, Elég volt-e ez az összeg a tervek megvalósítására?*

— A Kulturális Minisztérium a felhasználást is megszabta: a keretből 115 ezer forintot felszerelésre és berendezésre, 35 ezer forintot könyvvásárlásra, 15 ezer forintot pedig zenei sarak kialakítására használhattunk fel. Az átépítés költségei teljesen ránk hárultak, s hogy

ezt sikerült előteremtünk, abban nagy szerepe volt a társadalmi összefogásnak, ami a jó cél érdekében a község apraja és nagyja körében egyaránt megnyilvánult. A munkával 1975 végére készültünk el, és december 11-én a Kulturális Minisztérium képviselőjének jelenlétében Gyuró Imre megyei tanácselnök-helyettes adta át rendeltetésének a megújított könyvtárat.

— *Egy-egy újonnan megnyílt, vagy korszerűsített intézmény esetében szinte törvényszerű, hogy megnő iránta az érdeklődés a lakosság körében. Tapasztalható volt ez Rakamazon is?*

— Itt fekszenek előttem a könyvtár évekre visszanyúló statisztikai jelentései, s a számok önmagukért beszélnek. Amíg 1975-ben a 311 beiratkozott olvasó 3160 alkalommal kereste fel a könyvtárt és 7169 kötet könyvet kölcsönzött, addig az elmúlt évben már 740 olvasót szolgáltattak ki; az olvasók 7594 alkalommal fordultak meg a könyvtárban, és 15 929 kötetet kölcsönöztek. S ezek csupán a kölcsönzők adatai, az irodalmi rendezvények, kiállítások ugyancsak nagyszámú látogatói nélkül.

— *Eddig csak a tárgyi feltételek javulása került szóba, ami csak az érem egyik oldala. Köztudomású, hogy a legjobb tárgyi lehetőségek sem pótolhatják a hozzáértést, a hivatásszeretetet.*

— Mi ebben a tekintetben is szerencsés helyzetben vagyunk. A könyvtárosunk, Szloboda Anna tíz éve vette át a könyvtár vezetését. Addig bizony eléggé döcögösen mentek a dolgok, több könyvtáros is váltotta egymást, s mindegyik után tetemes hiány maradt. Mostani könyvtárosunk azzal kezdte tevékenységét, hogy beiratkozott a debreceni tanítóképző könyvtár-népművelés szakára, amit sikeresen el is végzett. Így rendkívül lelkiismeretes, precíz munkája hozzáértéssel párosul. Ezt szakmai feletteseinek látogatási jegyzőkönyvei is bizonyítják, valamint az a tény, hogy 1972-ben megkapta a Szocialista Kultúráért miniszteri kitüntetést. Sokoldalú tevékenysége azonban csak a jelenlegi körülmények között bontakozhatott ki igazán. Pedagógiai munkája első sorban a gyerekekre irányul, hiszen bennük látja a jövő felnőtt olvasóit, de szívesen és eredményesen foglalkozik a felnőttekkel is. Éveken keresztül ő vezette a cipőipari szövetkezet irodalmi színpadát, melynek tagjai a könyvtárban tartották foglalkozásaikat, s ma is tanácsadóként működik közre az együttesnél. Az óvodásoktól kezdve a KISZ-fiataloktól át a felnőttekig szinte minden korosztály rendszeresen megfordul a könyvtárban, s ő különösen azokra büszke, akik úgy lettek maguk is olvasóvá, hogy először kisgyermeküket kísérték el a könyvtár valamelyik gyermekfoglalkozására. Nem hagyja kiaknázatlanul azt a lehetőséget sem, hogy az épület udvari szárnyában van az úgynevezett „Zöldkereszt”, a gondozó, ahol igen sok fiatal anya rendszeresen megfordul. Nem véletlen, hogy a megyei könyvtár által meghirdetett kismama olvasónapló pályázat egyik helyezettje is egy rakamazai tsz-tag.

— *Az erkölcsi elismerés tehát nem hiányzik, de mi a helyzet az anyagi megbecsülés terén?*

— Községünk 1971-ben kapta meg a nagyközségi rangot, s ettől kezdve bővültek anyagi lehetőségeink is. A közművelődésben dolgozók bérfejlesztésekor sohasem feledkeztünk meg a könyvtárosról, bár a tavaly végrehajtott központi bérrendezés ellenére is elmarad a fizetése az azonos szolgálati idővel rendelkező pedagógusokétól. Kevésnek tartom az évi egy-százalékos jutalomkeretet is, ezért jutalmazásáról az igazgatási dolgozókéval összehasonlítva keretből gondoskodunk. Jogosan sérelmezik a népművelők azt is, hogy náluk nincs meg a más területen már szinte általánossá vált törzsgárda-rendszer, ez véleményem szerint az egyik oka a népművelők nagyobb arányú cserélődésének.

— *Az átadásakor megnyitott vendégkönyv gyorsan megtelt lapjai tanúsítják, hogy ebben a könyvtárban nem csupán könyvkölcsönzés folyik. Az avatás óta el-*

telt viszonylag rövid idő alatt is az író-olvasó találkozók egész sora zajlott le. Kérem, említsen meg néhány nevet.

— A teljesség igénye nélkül: Bede Anna, Baranyi Ferenc, Fábián Zoltán, Fehér Klára, Fodor András, Jobbágy Károly, Móricz Virág tisztelt meg bennünket látogatásával. S ami számunkra a legörvendetesebb: lassan törzsközönség alakul ki, amely várja, sőt esetenként sürgeti is ezeket a találkozókat. És hogy a legkisebbek kedvenceiről, a gyermekírókról se feledkezzünk meg: Aszódi Éva, Janikovszky Éva, Petrolay Margit, Varga Katalin népszerűsítette a könyvet, az olvasást az ifjú generáció körében.

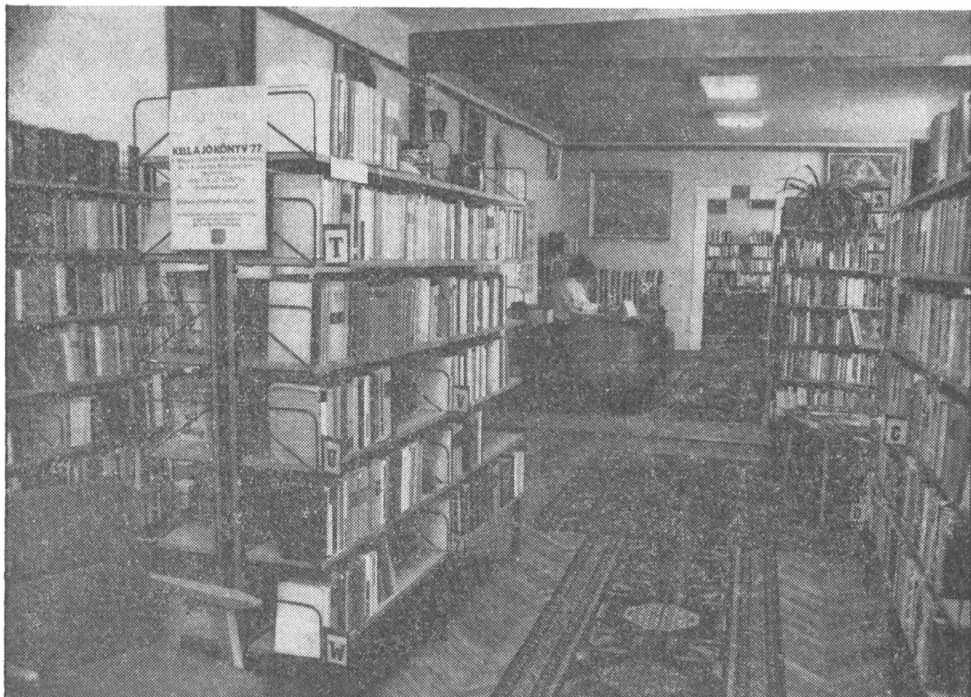
A könyvtáros kapcsolatteremtő készségére vall, hogy a találkozók egy részét a község nagyobb üzemeiben rendezzük meg, ahová az ott dolgozókon kívül meghívjuk a „kinti” érdeklődőket is, akik között szinte minden foglalkozási réteg tagjai megtalálhatók. A találkozók nagyban elősegítik a mai magyar irodalom megszerettetését, s ezt egyebek között a verseskötetek kiemelkedő forgalma is bizonyítja.

— *A találkozókkal párhuzamosan kezdődtek a könyvtárban a képzőművészeti kiállítások is, amelyeket tárlatvezetéssel és művészettörténeti előadásokkal kapcsolnak egybe. A kiállítások rendezése nem éppen olcsó mulatság. Honnan veszi ehhez a könyvtáros a pénzt?*

— Már a pályázat meghirdetésekor eldöntöttük, hogy a könyvtár egyben a kisgaléria szerepét is be fogja tölteni. Községünket nagyon szorgalmas, és ennek megfelelően jó anyagi körülmények között élő emberek lakják, de úgy éreztük, hogy látáskultúrájuk fejlesztésében még akadnak tennivalóink.

A Kulturális Minisztérium jóvoltából könyvtárunk egy-egy értékes Csáki-Maronyák- és Vecsési-képpel gazdagodott, de már mi is vásároltunk néhány képet. Ezek csak akkor kerülnek le a falról, ha valamelyik kiállító művésznek önálló tárlata nyílik, s ilyenre évente többször is sor kerül. A sokáig itt élő és alkotó Huszár Istvánon kívül eddig Lakatos József, Kerti Károly, Pásztor Miklós, Tenkács Tibor, Tóth Imre festő- és grafikusművészek mutatták be műveiket.

Ami az anyagiakat illeti: évi hatezer forintot állítottunk be kiállítások rendezésére a könyvtár költségvetésébe, de — örömmünkre — ez az összeg kevésnek bizonyul, a könyvtáros rendszeresen „túlteljesíti” a tervet. Szerencsére a túllépés előteremtése egy nagyközség gazdálkodásában nem okozhat különösebb gondot. A jó ügy érdekében mindig hajlandók vagyunk hasonló anyagi áldozatokra. Az előrelépésnek egyik ékes bizonyítéka, hogy a kiállított művek közül jó néhány

Zsák Zoltán felvételei

gazdára is talált községünkben. A kiállításokhoz nagy segítséget kapunk a Tokajban tevékenykedő *Zilahi György Művészetbarátok Körétől* s személy szerint annak titkárától, *Tenkács Tibor* festőművésztől. Az pedig külön jóleső érzés, ha egy-egy szocialista brigád közösen látogatja meg a kiállítást.

— *Rakamazon is, akárcsak a nyíregyházi járás többi nagyközségében, nemrég alakult meg a kulturális társulás. Milyen hasznát látja ennek a könyvtár?*

— Anyagi haszonnról is beszélhetnék, hiszen ebben az évben 10 ezer, jövőre pedig már 20 ezer forinttal költhet többet a könyvtár új könyvek beszerzésére, s úgy gondolom, hogy egy öt és fél ezer lakosú község esetében évi 40 ezer forint már megfelelő összeg a „C” típusú könyvtár állománygyarapítására. Hogy mégsem az anyagiakat említem elsősorban, annak az az oka, hogy többre tartom azt a gyümölcsöző együttműködést, amely például a könyvtár és nagyüzemünk, a Győzelem Mezőgazdasági Termelőszövetkezet között kialakult. A tévesz csaknem száz példányban fizeti elő tagsága számára a *Magyar Mezőgazdaság és a Kertészet és Szőlészet* című szaklapokat, s ez adta az ötletet, hogy a szövetkezetben rendezzünk szerkesztőségi ankétokat. Ilyen találkozót már három

ízben tartottunk; minden esetben a lapok főszerkesztői is jelen voltak, s vezetésükkel termékeny eszmecsere alakult ki.

Meg kell még említenem a legrövidebb múltra visszatekintő, de igen népszerű könyvtári rendezvényünket, az *önálló előadói esteket*. *Balogh Emese* már kétszer is járt nálunk, most ősszel ismét várjuk a cipőipari szövetkezetbe. Sokáig emlékezetes marad *Bodor Tibor* estje is, aki *Bontja zászlóit szülőföldem!* címmel Szabolcs-Szatmárról szóló összeállítást mutatott be. A tél folyamán kerül sor *Bánffy György* fellépésére, de a könyvtáros már tervezi a jövő év műsorát is.

— *Elnök elvtárs, Ön nemcsak állandó résztvevője ezeknek a rendezvényeknek, de mindig ott marad a sokszor éjszakába nyúló beszélgetéseken is. Hivatalt munkája mellett hogyan jut minderre ideje?*

— Munkakörömből eredően, sajnos, a szükségesnél kevesebb időm jut szépirodalom olvasására, de a találkozók előtt mindig szakítok időt arra, hogy a meghívott vendég munkásságával legalább nagy vonásokban megismerkedjem. A képzőművészek esetében már egy kicsit nehezebb a helyzet, de szerencsére a tárlatot bevezető művészettörténeti előadása ebben is segít. Egy-egy ilyen est szellemi felüdülést is jelent számomra a hivatali gondok-bajok közepette.

— *Ne haragudjon a kissé nyers megfogalmazásért, de mintha „túl szép volna a menyasszony”.* Ezek szerint nincsenek megoldatlan feladatok Rakamaz könyvtárügyében?

— Ez koránt sincs így. Elég, ha csak a leglényegesebbet, a vasúton túli település ellátatlanságát említem. Községünkben jókora távolságok vannak, így ez a falurész teljesen kiesik a könyvtár vonzáskörzetéből. Ahhoz, hogy ezt meg tudjuk oldani, feltétlenül szükségünk lenne egy második könyvtáros alkalmazására is. Erre vonatkozó kérelmünket már három éve benyújtottuk a megyei tanács művelődésügyi osztályára, de ez ideig még nem tudták teljesíteni. Talán megoldást hozhat egy-két év múlva, hogy a településrészen működő cipőipari szövetkezet, amelyet most lényegesen fejlesztnek, fő-

foglalkozású népművelő alkalmazását is tervezi. Közös fenntartással akarunk itt könyvtárat létesíteni, amely ellátná az üzem dolgozóin kívül a környék lakosságát is.

Másik gondunk: mind a mai napig nem sikerült célszerűen berendezni azt a szobát, amelyben a zenei sarkot akarjuk kialakítani. Ehhez ugyanis nem lehet megfelelő szakmai bűtort kapni. A MERA-BONA típusú stúdióasztal, amellelt, hogy túl drága, a leírások alapján nem látszik eléggé praktikusnak. Egyelőre tehát nem kell félnem, hogy „munkanélkülivé” válok könyvtárügyben.

— *Befejezésül őszintén kívánom, hogy ez az egyre táguló könyvtári tevékenység a jövőben még jobban éreztesse hatását Rakamaz gazdagodó szellemi életében.*

Doszlop Miklós

fórum

Mikor válik visszalépéssé?

A helyismereti gyűjtemények és az új köteleispéldány-szolgáltatási rendelet

A Könyvtáros 1978. áprilisi száma „Visszalépés a helyi köteleispéldány-szolgáltatásban?” címmel közli Gyuris György írását, amelyben a szerző az új rendelkezésnek a megyei könyvtárak helyismereti gyűjteményeit érintő kedvezőtlen hatását teszi szövé.

A Kulturális Minisztérium rendeletének első olvasása után, úgy hiszem, vallamennyiünkben felvetődtek hasonló gondolatok. Ezt sugallta a rendelet és a Kiadói Főigazgatóság irányelvének szövege.

Mert miről is van szó voltaképpen? Született egy rendelkezés, amely tételesen meghatározza a kötelezően beszolgáltatandó nyomtatványfajták példányszámát, ugyanakkor módosítja ezek elosztását az ország egész területén: az öt tervezési-gazdasági körzeten belül a fogadó könyvtárak felelősként gazdálkodhatnak a nemzeti nyomtatványterméssel. A közgazdasági megfontolás mögött valóságosan is olyan törekvés húzódik meg, hogy a köteleispéldányokat fogadó öt regionális központi könyvtár saját maga döntse el, melyek azok a nyomtatványok — tartalmukat és formájukat egyaránt figyelembe véve —, amelyeket tovább kell adnia elsősorban azért, mert nem tartoznak a gyűjtőkörébe, vagy mert a régióban egy másik könyvtár teljesebb gyűjteménnyel rendelkezik az adott témakörben. (Ezt természetesen csak az ún. „jelöletlen”, tehát az ISBN számmal el nem látott kiadványokkal tehetik meg.) A helyismereti anyag mindenképpen ebbe a körbe tartozik.

Mind a KM rendelete, mind a Kiadói Főigazgatóság irányelve „tudományos célokat szolgáló köteleispéldányok”-ról szól. De ugyanígy tudományos célokat szolgál az egy-egy megye vagy tájegység helyismereti gyűjteményében felhalmozott iratanyag is. Ide tartoznak az alapkutatókat lehetővé tevő, sokszorosított források, például a kollektív szerződések, bérszabályzatok, alapszabályok, zárszámadások stb. Ezek a dokumentumok a legkritikább esetben kerülnek könyvtári forgalomba, viszont hiányuk kérdésessé teszi a helyismereti gyűjtemények használhatóságát. (Természetesen csak nagykönyvtárak helyismereti gyűjteményéről van szó!)

A jóindulaton múlik

Kétségtelenül igaz, hogy a korábbi gyakorlat esetében — amely szerint a helyi nyomdák válogatás nélkül, közvetlenül megküldték a megyei könyvtáraknak nyomtatványait — kényelmesebb volt a könyvtárak helyismereti gyűjteményeinek gyarapítása. Csakhogy sok helyi nyomda ma már bérmunkában dolgozik, emiatt nem bi-

zonyos, hogy a helyismereti szempontból számításba jövő kiadványokat a megye nyomdái készítik. Ezek viszont csak a területileg illetékes megyei könyvtáraknak küldtek köteleespéldányt, tehát mindig az adott helyismereti munkatársak jóindulatán, úgyszólván, lelkiismeretességén múlt, hogy továbbították-e a számukra érdektelen nyomtatványokat és illetékes helyismereti gyűjteményeknek.

A sajtótermékek különböző fajtainak a beküldendő példányszám tekintetében különböző megítélése egyúttal minősíti is a szóban forgó nyomdatermékeknek a tudományos kutatás szempontjából számításba vehető forrásértékét. Igen magasra értékeli a rendelet például egy-egy vállalat éves jelentését, mérlegbeszámolóját, a kollektív szerződéseket, az alapszabályokat, szervezeti és működési szabályokat stb. Ezek a kiadványok az üzemtörténetírás alapvető forrásai közé tartoznak, csakhogy a megyei könyvtárak éppen ezekből a sajtótermékekből nem kapnak példányt közvetlenül a nyomdától, holott az üzemtörténeti kutatásokkal foglalkozók először a könyvtárak helyismereti gyűjteményeit keresik fel.

Eddig is eléggé közismertek voltak a vidéki kutatók gondoljai, éppen a szakirodalom erős budapesti koncentráltasága miatt. A köteleespéldányok regionális elosztási rendszere segít a szakirodalomnak a vidék szempontjából jobb elosztásában, de azzal, hogy a nyomdákat csak a kisebb jelentőségű nyomtatványok helyi — a megyei könyvtárak számára történő — beszolgáltatására kötelezték, sokkal bizonytalanabbá és bonyolultabbá vált az imént említett, nagy jelentőségű forrásanyagok bekerülése több megyei könyvtár helyismereti gyűjteményébe, és teljesen a regionális központi könyvtárak együttműködési készségétől függ, hiszen a Kulturális Minisztérium 24 658/1977. sz. intézkedése is csak a 12 példányban szolgáltatandó sajtótermékekről rendelkezik.

De ez az intézkedés, amelyre Mohor Jenő is hivatkozik a Könyvtáros 1978 júliusi számában, véleményem szerint már nem a helyi, hanem az országos köteleespéldány-szolgáltatás fogalomkörébe tartozik. A helyismereti gyűjtés szemszögéből ugyanis a kettő némileg eltérő sajátosságokat mutat. Gyuris György sem az országos, hanem a helyi köteleespéldányügyben érez visszalépést. Félreértésekre adhat okot a kétféle — a helyi és az országos — köteleespéldány-szolgáltatásnak azonos megítélése.

Egyetérttek Mohor Jenőnek azzal a megállapításával, hogy az öt példányban beszolgáltatandó sajtótermékek „... a megyei helyismereti gyűjtemények számára más úton-módon csak nehezen megszerezhető dokumentumok...”. A kutatás szempontjából elsődleges fontosságúak is vannak köztük, mint például az egyházi körlevelek, politikai plakátok, üzemi lapok, költségvetések stb., azonban *nem ezek alkotják a többséget!*

Beépített munkatársak?

A köteleespéldány-rendelet 5. §-a egyértelműen kimondja, hogy „A vidéki székhellyel működő nyomdák a helyi kiadványokból, amelyekből — a Kiadói Főigazgatóság külön rendelkezése szerint — 5 példányt kötelesek az OSZK-nak szolgáltatni, egy példányt közvetlenül a megyei könyvtárnak küldenek meg”, vagyis a helyi nyomdák az illetékes megyei könyvtáraknak kizárólag az öt példányban szolgáltatandó sajtótermékekből küldhetnek egy példányt.

Nem tartom járható útnak, hogy a megyei könyvtárak minden sokszorosítóba vagy intézménybe „munkatársakat építsenek be”. Sokkal inkább megvalósítható — és gondolom, Mohor Jenő is erre utal a Kulturális Minisztérium rendelkezésének idézése kapcsán —, hogy a regionális központi könyvtárak „jelöletlen” köteleespéldányaikból szétküldik a régióba tartozó megyei könyvtáraknak a megyéjükre vonatkozó nyomtatványokat. Így pl. a miskolci II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár — azon túl, hogy saját helyismereti gyűjteménye számára megtartja a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei anyagot — elküldi a Heves és a Nógrád megyei könyvtáraknak a két megye számára helyismeretinek minősülő nyomtatványokat.

A Mohor Jenő által idézett KM-intézkedés csak a 12 példányban szolgáltatandó sajtótermékek elosztásáról szól. Véleményem szerint nemcsak ezeket, de valamennyi helyi vonatkozású kiadványt meg kell küldeni a regionális könyvtárakon keresztül az illetékes megyei könyvtáraknak annál is inkább, mivel a 16 példányban szolgáltatandó sajtótermékek között olyan fontos forrásanyagok vannak, mint a bibliográfiák, címjegyzékek, mérlegbeszámolók, fondjegyzékek, hivatalos lapok, idegenforgalmi prospektusok, statisztikák, térképek stb.

Kötelesek — de nem mindig kötelezhetőek

A módosított köteleespéldány-szolgáltatási rendszernek az a nemes törekvése, amely a vidék jobb szakirodalmi ellátását tűzte ki célul, csak akkor valósulhat meg hiánytalanul, ha az országos köteleespéldányt fogadó regionális központi könyvtárak valóban

tudatában lesznek annak, hogy ha az e szolgáltatás révén hozzájuk került helyismereti anyag nem jut tovább a régió illetékes gyűjteményébe, rövidesen pótolhatatlan hiányok keletkeznek e gyűjteményekben. Ekkor — és csakis ekkor — valóban vizsgálás lesz a jelenlegi kötelezpéldány-szolgáltatási rendszer a korábbi évek gyakorlatához képest. Az a bizalom, amelyet az öt regionális központi könyvtár kapott a kötelezpéldányokból való részesezés folytán, kötelezi e könyvtárakat arra, hogy a helyismereti kutatás szempontjából pótolhatatlan dokumentumokat továbbítsák az érdekelt könyvtárakba, és még véletlenül se kerüljön belőlük példaány a szemétkosárba.

Bizonyos mértékig érthető a könyvtáraknak az az aggodalma, hogy esetleg tudomást sem szerezhetnek az egyes nyomdák termékeiről. Tapasztalatból tudjuk, hogy több helyen — sajnos — kényszerűségnek tekintik a kötelezpéldányokkal való foglalkozást. A Borsodi Nyomda miskolci telephelye például fél év alatt egyetlen alkalommal sem küldte meg a megyei könyvtárnak a nyomdai kimutatást; kötelezpéldány-szolgáltatási kötelezettségét teljesítettnek véli a szállítólevél elküldésével. (Még az is előfordult, hogy udvarias reklamáló levelünkre minősíthetetlen hangú választ kaptunk.)

Az új kötelezpéldány-szolgáltatási rendelet kibocsátása óta különösen megnőtt a nyomdai kimutatások jelentősége a helyismereti gyűjtemények számára. Mivel a nyomda csak az öt példányban szolgáltatandó sajtótermékekből köteles egy példányt a megyei könyvtárnak küldeni, számunkra elsőrendű tájékozási segédeszköz az a nyomdai kimutatás, amelynek eredeti példányát az Országos Széchényi Könyvtár kapja. Ebből tudjuk meg, hogy melyek azok a nyomtatványok, amelyeket a magasabb kötelezpéldányszám miatt csak az erre kijelölt könyvtárak kapnak meg az országos kötelezpéldány-szolgáltatás keretében, és amiket valamilyen úton-módon mégis be kell szereznie a megyei gyűjteménynek. Annak ellenére, hogy a K.M. rendelete szankciókat ír elő a kötelezpéldány-szolgáltatási kötelezettség nem megfelelő teljesítése esetére, az az érzésünk, hogy egyes nyomdák nem veszik komolyan a megyei könyvtárak kötelezpéldány-részesezési jogát. Ennek talán az az oka, hogy a jogszabály csak az OSZK-t jogosítja fel a mulasztó terhére történő vásárlásra vagy másolat készíttetésére (az is igaz viszont, hogy a megyei könyvtárak vonatkozásában nem tiltja ugyan ezt), a szállítólevél be nem küldését pedig 3000 forintos pénzbírsággal büntetendő szabálysértésnek minősíti. Az OSZK csak egy ízben köteles a mulasztót a hiány pótlására felszólítani, nemteljesítés esetén megindíthatja az eljárást. A megyei könyvtárakat ilyen szabályozás nem támogatja, holott a könyvtárusi forgalomba nem kerülő helyismereti sajtótermékeknek felbecsülhetetlen tudományos értékük van.

A megyei könyvtárakkal együtt

Az a tapasztalatunk — immár hat hónap nyomdai kötelezpéldányait vizsgálva —, hogy vannak nyomdák, amelyek egyáltalán nincsenek tisztában azzal, mi a különbség a megyei könyvtárnak és az OSZK-nak küldendő sajtótermékek fajtái között. Ezért kívánatos, hogy az OSZK a megyei könyvtárak bevonásával gyakrabban ellenőrizze a helyi nyomdák kötelezpéldány-szolgáltatását.

Napjainkban gomba módra szaporodnak a helyi sokszorosítók. Ezek figyelemmel kísérése a megyei könyvtárak számára szinte megoldhatatlan feladat. Az OSZK kötelezpéldány-szolgáltatáshoz viszont ezektől az „üzemektől” is be kell érkeznük a nyomdai kimutatásoknak. Sokat segítené rajtunk, ha rendszeresen készülné róluk országos címjegyzék.

M. Tóvári Judit

Kitüntetések

Az oktatási miniszter az 1978. évi pedagógusnap alkalmából dr. *Bekény Sándor* főmunkatársnak (Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum), *Nagy Józsefné* főkönyvtárosnak (Jászberényi Tanítóképző Főiskola), *Németh Istvánné* könyvtárvezetőnek (Könyvípari Műszaki Főiskola) a KIVÁLÓ MUNKÁÉRT kitüntetést adományozta, *Kaza Ilona* tanszéki könyvtárost (József Attila Tudományegyetem, Szeged), *Kováts József* főkönyvtárost (Budapesti Műszaki Egyetem), *László Vilmosné* könyvtárost (Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem), *Pályi Béláné* könyvtárost (József Attila Tudományegyetem) MINISZTERI DICSERETBEŒN részesítette.

Modell-e a Tánics Gimnázium könyvtára?

A „Főváros iskolai könyvtárai” című kiadvány 1975. évi kötete tartalmazza azt a szakfelügyeleti jelentést is, amely a fővárosi gimnáziumainak könyvtári munkájáról az 1974/75-ös tanévben lefolytatott vizsgálat tapasztalatait összegezte. A vizsgálat az iskolák adataira (tanulólétszám, tagozatok stb.), a könyvtár működésének tárgyi és személyi feltételeire, a könyvtári állományra, a könyvtár rendjére és az iskola életében elfoglalt helyének, szerepének elemzésére terjedt ki. A kiadványban közölt részletes helyzetelemzés szerint minden vizsgált területen igen előkelő helyet foglalt el az iskolák rangsorában a Tánics Gimnázium könyvtára.

Ugyanennek a vizsgálatnak az eredményeit immár általánosítva összegezte *Ballér Endréné* „A fővárosi gimnáziumok könyvtárai” című cikke a *Könyv és Nevelés* 1976/2. számában: utalt a gimnáziumok sajátosságaiból eredő könyvtári problémákra, s felvázolta a tapasztalatok alapján kitzítható feladatokat. Bár a cikk általánosít, a Tánics Gimnázium könyvtárát mégis több helyen kiemeli. Erről az iskolai könyvtárról ugyanis megállapítja, hogy nemcsak jó tárgyi és személyi feltételekkel, hanem olyan, *több irányú forrásgyűjteménnyel is rendelkezik, amely a jövő könyvtármodellje lehet.* Ballér Endréné azt is határozottan leszögezi írásában, hogy a Tánics Gimnázium könyvtára országosan is mintakönyvtárnak tekinthető.

Vajon így van-e ez? Vallóban modell-e a Tánics Gimnázium könyvtára? — Hogy e kérdésre jó lelkiismerettel válaszolhassunk, meglátogattuk a könyvtárt, beszélgettünk könyvtárossal, majd az iskolai könyvtárügyet jól ismerő szakemberek véleményét is kikértük. Tapasztalatainkról a következőkben számolunk be:

Legelőször is mutassuk be az intézményt, ismerkedjünk meg fejlődésével.

Az iskolának megalakulása (1959) óta függetlenített könyvtárosa van, de a könyvtár tervszerű fejlesztéséről 1967-ig nem lehetett beszélni. 1970 júniusában, a gimnázium felújításával egyidőben vette át a könyvtárat *Győri Gáspár*, aki a hároméves felújítás alatt számos belső munkát elvégzett. A könyvtár 1973-ban költözött negyedik emeleti, 164 négyzetméteres, négyhelyiséges („politéka”, kölcsönző és kutatóhelyiség, szabadpólos raktár, folyóiratlapozgató és előadó) új otthonába, s ekkor készült el a könyvtár működési szabályzata is.

A könyvtár — mint az ismertetőben olvashatjuk — „...az iskola információs központja. Ennek megfelelően tárolja az iskola tevékenységéhez szükséges szellemi információs anyagokat; a könyvek mellett a magnó, a diaposzítív anyag, a képek, illusztrációk is itt találhatóak. A neve: »könyvtár és politéka« ezt fejezi ki, hangsúlyozva, hogy a gyűjtemény fő anyaga a könyv.”

Az állomány 1977 decemberében csaknem 22 000 kötet könyvből, 500 hanglemezből, 600 diaposzítívból, 800 magnószalagból állt, és 95 folyóiratot járatott a könyvtár. Az állományfejlesztési keret 1978-ban 120 000 forint (az eredeti 50 ezer forint kiegészült az iskola szakmai munkaközösségének eszközfejlesztési keretéből juttatott 40 ezer és a fővárosi tanácstól — az itt folyó könyvtáros-továbbképzés támogatására — kapott 30 ezer forinttal).

A könyvállományt szerzői betűrendes és szak-, a diákok téma-, a hanglemezeket és magnószalagokat szakkatalógus tárja fel. A helytörténeti dokumentumokról, az iskolai pályamunkákról, az iskolában tanító nevelők publikációiról külön katalógus készült.

Pillantás a könyvtárba

Az iskolai könyvtár néhány alapkérdéséről és a jövő terveiről *Győri Gáspárral*, az iskola könyvtáros-tanárával beszélgettünk.

— *A közművelődési könyvtárban kialakult kétpólusú, könyvtáros—könyvtárhasználó kapcsolat az iskolai könyvtár esetében tanár—könyvtáros—könyvtárhasználó diák kapcsolattá bővül. A tanár ösztönzi tanítványát a könyvtárhasználatra, s nála csapódik le (legalábbis iskolai vetületben) e könyvtárhasználat eredménye. Hogyan alakult ez a hármas kapcsolat a Tánics Gimnázium könyvtárában?*

— Az 1974—75-ös tanévtől tagja vagyok az iskolatanácsnak. Ugyanabban az évben kezdődött meg a szaktantermi letétek kialakítása. Ezek nyilvántartását, bővítését, cseréjét a szakmai munkaközösségek vezetőivel közösen végezzük.

— *A könyvtár 1975/76. évi jelentésében ezt írja: „...a könyvtárra mint alapra építeni lehet; az oktatás—nevelésbe való fokozatos és tervszerű bekapcsolásával minő-*

ségi változás érhető el, erre eddig elenyésző kísérlet történt." Van-e azóta valamilyen előrelépés?

— Az immár egyértelműen a könyvtárhasználatra, illetve a könyvtár szolgáltatásaira épülő formákon kívül (például az érettségire, dolgozatírásra, tanulmányi versenyre való felkészülés, pályamunkák készítése, szakköri bevételkenység, évfordulók megünnepzése stb.) rendszeressé váltak az osztályok számára évente két alkalommal, a könyvtáros által tartott (lényegében osztályfőnöki) órák. Ezek témáját a munkaterv határozza meg.

Ami még eléggé rendszertelen, kampányszerű, az az ún. *könyvtárra épített óra*, amelyre — bár tantárgya és tanára válogatja — általában a második félévben már nem futja a pedagógusok energiájából.

— Ki tudja-e elégíteni a könyvtár az élesen differenciálódó tanári, illetve tanulói igényeket?

— Úgy gondolom, igen. A könyvtár gyűjtőkörét pontosan megfogalmazzuk a működési szabályzatban. Iskolánk tanulóinak száma megközelíti az 500-at, a tanterület 50 tagú. A pedagógusok számára beszerezünk és hozzáférhetővé tesszük a magas szintű szakkönyveket, a diákok számára pedig a középfokúakat és az egy-egy tudomány módszereiről, eredményeiről beszámoló alapfokú műveket. Az ismeretterjesztő könyvek közül a középszintűeket erősen rostálva gyűjtjük, hasonlóan a szépirodalomhoz, amelyből főként az ajánlott és a kötelező irodalmat szerezünk be.

— Nem érzi-e szükségesnek, hogy a jelenlegi információhordozók szerinti feltárás helyett komplex katalógus tárja fel az állományt, tehát a könyveket és az audiovizuális anyagokat együttesen?

— Ilyen értelemben nem akarom a katalógust fejleszteni, de kész tervünk van a nem könyv-jellegű, hangos-képes dokumentumok együttes feltárására. A jelenleg majdnem 2100 egységből álló gyűjtemény három katalógusának összevonását a téma szerinti keresés azonnali, egy helyről való kielégítése indokolja. Az egyesített katalógus *rendszerző elve a tantárgy lesz*, másodlagosan pedig a tárgyiszó vagy személy-név. A kiépítendő katalógusban az audiovizuális anyagokat színes katalóguscédulával különböztetjük meg, s az oktatási transzparenszeket és az oktatócsomagokat is feltárjuk.

— Kérem, mondjon az utóbbi két információhordozóról néhány szót!

— Könyvtárunkban most is megtalálhatók az oktatási transzparenszek (írásvetítő fóliák), de ezek még feldolgozatlanok. Egy részüket a tanárok maguk készítették — tehát az óravázlathoz hasonlóan „magántulajdont” képeznek —, de természetesen vannak gyárilag készített ilyen dokumentumaink is. Arra törekszünk, hogy a könyvtárban ezeknek a transzparenszeknek az alapgyűjteményét is kialakítsuk. Ha a tervezett fóliamásoló-berendezést megvesszük, nem a fóliákat, hanem az eredeti rajzokat kívánjuk tárolni, s ezekről — az igények szerint — fóliamásolatokat készítenénk.

Még néhány szót arról, amit én oktatócsomagnak nevezek. A tanárok gyakran keresnek diákokat például a gótikához, de ilyen gyári összeállítás nincs. Van ellenben olyan sorozat, amely a világ leghíresebb múzeumait mutatja be. Azt tervezzük, hogy a jövőben a diakockákból két sorozatot vesszünk: az egyiket meghagyjuk az eredeti összeállításban, a másikat pedig témakörönként dolgozzuk fel. A könyvtár vállalná azoknak a témáknak feltárását, amelyek több tantárgyat is érintenek, például az előbb említett stílusirányzatokét. A többi téma feldolgozását a szaktanárok végeznék el. Az így feltárt diakockákhoz magószalagon lehetne rögzíteni a témához kapcsolódó zenét, verset vagy egyéb forrásszemelvényt. Ezek együttese illusztrálhatná egy-egy óra témáját.

A jövő tervei közé tartozik, hogy néhány lelkes diákom segítségével vagy 20 ilyen oktatócsomagot készítsünk. Sajnos, még kidolgozatlan ezeknek a dokumentumoknak a nyilvántartása, kölcsönzése, sok a feldolgozási probléma.

— A jelentésből tudom, hogy 1976/77-ben felvették a kapcsolatot az Országos Oktatástechnikai Központtal. Volt-e eredménye ennek, és milyen?

— Bár már korábbról is ismertük anyagaikat, az intézményes kapcsolat csak most van kialakulóban. Azt reméljük, hogy az előbb említett problémák megoldásában segítségünkre lesznek.

— A könyvtár alapterülete messze meghaladja az Irányelvek normatíváját, mégis a jelenlegi állványzat szinte csak a könyvvállomány elhelyezésére elégséges. Gondolnak-e bővítésre? Elég brossz az is, hogy a könyvtárban nincs telefon, emiatt más intézménytől nehézkes információt beszerezniük.

— Tíz éve tervezték a könyvtárat (a földszinten nem lehetett elhelyezni), s bár azt javasoltam, hogy legalább húsz évre tervezzék, ennek épp a fele valósult meg. A tíz év letelt, s most gondunk — de ha minden igaz: megoldódó gondunk — a könyvtár bővítése.

— Az Irányelvek függetlenített könyvtáros esetében heti 24 órás nyitvatartást ír elő. Ez a könyvtár hivatalosan is 28 órát tart nyitva, de Győri Gáspár — úgy tudom — reggeltől estig megtalálható a könyvtárban. Nem lenne-e szüksége arra a segítségre — egy könyvtártechnikus alkalmazására —, amelyet Ballér Endréné már két éve kért Onnek a Könyv és Nevelésben?

— Én valóban egész nap itt vagyok, bármikor fordulhatnak hozzám kérelemmel. Tudom azonban, ha megbetegednék, vagy ha elmennék innen, ilyen formában más ezt a munkát nem vállalná. Könyvtári tevékenységem mellett részt veszek a fővárosi könyvtáros-továbbképzésben is; a pedagógus-könyvtárosok számára most készül egy segédkönyv, melynek összeállításában én is közreműködöm. Vezetem az iskola helytörténeti szakkörét, és iskolatörténet megindítását is tervezzük.

Három vélemény

Abból a kérdésből indultunk ki, hogy modell-e a Táncsics Gimnázium könyvtára. Ezt három könyvtárügyi szakembernek tettük fel: *Károlyi Agnes*nek, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ tudományos főmunkatársának; *Kisfaludi Sándornak*, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum osztályvezetőjének és *Katsányi Sándornak*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetőjének. A megkérdezettek a következőket mondták.

KÁROLYI ÁGNES: A tíz évvel ezelőtti iskolai könyvtárügyi statisztikából megállapíthattuk, hogy a főváros helyzete nem kedvező. A fejlődés a 18 éven aluli ifjúság könyvtári ellátásának javításáról szóló irányelvek kiadásával indult meg. A fővárosi tanács nagymértékű anyagi támogatásának eredményeként Budapest iskolai könyvtárai az országos fejlődés élére kerültek. Ugyanakkor a fővárosban ma is gondot okoznak az iskolai könyvtárak eltérő feltételei, amelyekkel részben fejlettségi szintjük erősen eltérő volta is magyarázható.

Az irányelvek megjelenése tehát nagy hatású volt. De tegyük hozzá: az iskolai és a gyermekkönyvtárak alkori helyzetét rögzítette, s lényegében nem érintette az audiovizuális eszközök kérdését.

Beszélgetésünk során felvetődik a kérdés: miért a Táncsics Gimnáziumot látogatják az iskolai könyvtárosok, egyetemisták, oktatási szakemberek, a külföldiek, és miért ennek a gimnáziumnak a könyvtárosa vesz részt egy szakmai segédkönyv elkészítésében? — Azért, mert Győri Gáspár felismerte azt, hogy az iskolai könyvtárügy sarkalatos kérdése: bevonja-e az audiovizuális eszközöket hatósugarába vagy sem. Ha nem teszi, mapjaink nevelésének egyik legfontosabb eszközét engedi ki kezéből.

Márpedig ez a jelen sarkalatos kérdése. Jómagam évekig tanítottam, s tapasztaltam, hogy a gyerekek ósztónösen vonzódnak az újdonságokhoz, főként a technikai újdonságokhoz: értenek a magnóhoz, szívesen kezelik a vetítógépet stb.

Maga a hazai pedagógia is lényeges változáson ment át a hetvenes években. Ebben az időben kezdtek pedagógusaink oktatástechnológiáról beszélni, ekkor jelentek meg az oktatógépek, adták ki *Kiss Árpád* méréseken alapuló munkáit, s ebbe a folyamatba illeszthető be *Gáspár László* most megjelent *Egységes világlép — komplex tananyag* című könyve is. A Baranya megyei szentlőrinci — kísérleti — 1. sz. iskola Állami-díjas igazgatója új módszereket, tananyagot dolgozott ki, s egyebek között azt is meghatározta, mit kell tudniuk a tanulóknak, mi az a legfontosabb ismeretanyag, amelyet el kell sajátítani velük.

Az iskolai könyvtárak fejlődésének egyébként két útját látom; ezeket — a *Könyvtári Figyelő* 1975/6. számában megjelent cikkemben — angolszász és skandináv útként említettem:

Az angolszász útra az utóbbi 20 évben az iskolai könyvtárak „forradalmasodása” jellemző, például azáltal is, hogy a sürgető pedagógiai igények kielégítésére audiovizuális központokat építettek ki. A két könyvtártípus között (a public library a másik) nem mutatkozott igény és készség az együttműködésre. A könyvtár ugyanis mint az iskola része a gyermeklakosság minden igényének kielégítését magára vállalja.

Ezzel szemben a skandináv út, irányzat jellemzője — bár ez is törekszik az iskolai könyvtárak audiovizuális-központi szerepének kialakítására —, hogy Skandináviában az integrált fejlesztéssel párhuzamosan korán megindult a két könyvtártípus szétválása, és ezzel együtt az együttműködés módjainak keresése is. Az alternatíva tehát — a kérdést durván leegyszerűsítve — a könyvtár fejlesztése iskolán belül, vagy — a két könyvtártípus funkcióinak tisztázása után — az együttműködés módjainak meghatározása. Mi ez utóbbi hívei vagyunk.

Akár az angolszász, akár a skandináv modellt nézzük, az iskolai könyvtár mindkét esetben magába szippantja az iskolai szertárakat, ha elhelyezésben nem is, de legalább komplex katalógus formájában feltétlenül.

E kérdést Franciaországban is tanulmányoztam. Ott a hagyományos gimnáziumban (amely a 10—18 éves korosztályt fogadja) az igazgatói vagy a tanári szoba mellett kialakítottak egy audiovizuális centrumot — amelyet ők „információs központ”-nak neveznek —, s kiválóan képzett szakemberekkel, magas költségvetéssel látták el. A könyvtár viszont — lényegesen alacsonyabb képzettségű munkaerővel — szinte csak segédhivatali szerepet tölt be. (Zárójelben teszem hozzá, hogy az elemi iskolákban nincs központi könyvtár, csak osztálykönyvtárak.)

A francia szakemberek látják, hogy nem ez a kívánatos megoldás, de a fejlődés ilyen irányba indult meg, és megállítani, vagy más irányba terelni már nagyon nehéz.

Tanulmányútam eredményeként is világosan látom, hogy nem szabad az audiovizuális eszközök és az iskolai könyvtárak külön, egymástól független útjára lépünk. — A könyvtárosok általában és érthető módon húzódoznak ettől a feladattól, a munka „parttalanmá” válásától, a felelősség megnövekedésétől félnek. (Hiszen ezek költséges berendezések.) Györi Gáspár azonban nemcsak vállalta, hanem kezdeményezte is a két terület közös mederbe terelését.

Ha tehát felelnem kell a „példa-e a Tánicsics Gimnázium könyvtára a többi iskolai könyvtár számára?” kérdésre, azt válaszolom, hogy „nem”. De példa a könyvtáros elhatározása s az új feladatokhoz való „hozzaállása”.

Miért nem modell? Azért, mert azt az összetett feladatkört, amelyet egy korszerű iskolai könyvtárnak el kell látnia, nem töltheti be egyetlen személy: ez nem lehet általánosítható megoldás. Hiszen a könyvtárnak — szerintem — már ma is szűksége lenne Györi Gáspár mellett még egy könyvtárosra és egy technológusra is. Az így változott helyzetben nemcsak egyszeri és egyedi megoldások születhetnének, hanem a nyilván tartásnak és feltárásnak országosan is elterjeszhető módszereit dolgozhatnák ki, természetesen szorosan együttműködve az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeummal, valamint az Országos Oktatástechnikai Központtal.

KISFALUDI SÁNDOR: Az iskola egyik fő feladata az 1972-es párthatározat szerint az önálló ismeretszerzés és önálló művelődési készség kialakítása, az ismerethordozók és használatuk módszereinek megismertetése. Az a cél, hogy egy-egy téma kifejtése során — például ha Svédországról tanulnak — *az összes ismerethordozót igénybe tudják venni*. E felé a törekvés felé az első lépés a nevelői és a tanulói könyvtárak összevonása, a második a nem hagyományos információhordozók lassú, de folyamatos elterjesztése. (Hiszen több könyvtárunk rendelkezik már lemezjátszóval, magnetonnal, kialakították a hallgatóhelyeket stb.) *A végső lépés pedig az iskola információs központjának kialakítása.*

Ennek a fejlődésnek tárgyi és személyi feltételei vannak. Objektív feltétele: a könyvtár megfelelő elhelyezése és egyszerűető, hozzáértő könyvtáros alkalmazása. Szubjektív feltétele pedig az, hogy a tanár, aki évekig maga gyűjtötte, maga készítette a tantárgyához szükséges segédeszközöket, ezeket a könyvtár rendelkezésére bocsássa. Ha az objektív feltételeket megteremtik, a szubjektív feltételek könnyebben megvalósulnak.

Am mi a valóság? Mia iskoláink nagy részében még a könyvtárak léte sem teljesen biztos, nincs olvasóterem a könyvtárakban, a külön helyiség tulajdonképpen csak raktár, sőt az sem ritka, hogy a folyosókon, zárt szekrényben tárolják a könyveket. Az iskolák nagy részének nincs függetlenített könyvtárosa sem.

Ráadásul az oktatásügyben a központosítással ellentétes irányzat alakult ki a szaktantermi oktatás szervezeti formájának elterjedésével.

Az iskolai könyvtárak helyzete — s ez utóbb említett tény is — arra készítetett minket, hogy 1975-ben kiadjuk „Az iskolai könyvtár a szaktantermi rendszerben” című útmutatót, amelyben meghatároztuk azokat a könyvtári teendőket, amelyeket a szaktantermi rendszer sürgel. Azokban az iskolákban, ahol megfelelő könyvtár működik, a szaktantermekben a szaktárgy legfontosabb kézikönyveinek másodpéldányait és a mindenkori tananyaghoz kapcsolódó letéti állományt helyzetjük el.

Ott azonban, ahol nincs megfelelően működő könyvtár, *javasoljuk a könyveknek a szaktantermekbe való szétosztását*. Olyan megoldást kellett ajánlanunk, amely átmene-tileg, az iskolai könyvtár létrehozásáig lehetővé teszi a könyvállomány legkedvezőbb felhasználását az oktatási és nevelőmunkában. Hangsúlyozom: *ez kényszermegoldás*. A kiadványban is nyomatékosan felhívtuk a figyelmet arra, hogy súlyos tévedés volna, ha az iskolavezetés úgy gondolná: ezzel megoldódott a könyvtár helyzete, nincs rá többé gond. Ez a módszer átmeneti megoldásnak jó, de végoelnek elfogadhatatlan.

Hivatkozhatunk például Franciaországra, ahol a hetvenes évek közepén sorvadással indultak az iskolai könyvtárak, hiszen a francia szakemberek is csak utólag ismer-ték fel ezt a káros fejlődési folyamatot. Megakadályozni nem tudjuk ugyan, hogy a szaktantermek kialakuljanak, azt sem, hogy az oktatási segédeszközöket ott helyezték

el, de mi legalább leszögezzük, hogy *ez csak átmeneti megoldás*. Igaz, úgy is felfoghatjuk, hogy hiába az elmélet, ha a gyakorlatban ugyanazt az utat fogjuk végigjárni.

Vagy ott van például Sallai István „A könyvtár, mint eszközközpont” című cikke (Könyvtáros, 1977. 4. sz.), melyet a következő gondolatokkal zár a szerző: „A könyvtárosnak mindenekelőtt részletes útmutatókra van szüksége, elsősorban a különféle közvetítők tárolási, feltárási szabályzataira és tezauruszára. A dologi feltételek megteremtése, költségnormák, helyiségnormák kialakítása ugyancsak központi feladat.” Ez is csak illúzió lehet pillanatnyilag, hiszen a hagyományos iskolai könyvtárak léte sincs szavatolva iskoláinkban. És ma is épülnek még olyan iskolák, amelyekbe nem terveznek könyvtárat. A mai helyzettel számolnunk kell, *a jövő tendenciája azonban mindenképpen az információs központtá terebélyesedett iskolai könyvtár*. Ha végiglapozzuk a „Könyv és Nevelés” utolsó 2—3 évfolyamát, több külföldi példát ismertető cikket találunk, a „médiatár”-ról, „információs központ”-ről: szoktatjuk a pedagógusokat és a könyvtárosokat ezekhez a fogalmakhoz.

Modellje-e tehát ezeknek a majdani információs központoknak a Tánácsics Gimnázium könyvtára? Azt kell válaszolnom, hogy nem. Működését ugyanis sem elhelyezése, sem személyi feltételei nem teszik általánosíthatóvá. Az ott folyó tevékenység egy „megszállott” könyvtáros munkaszeretétén nyugszik. A Tánácsics könyvtára tehát nem modell, de az iskolai könyvtárak elkerülhetetlen fejlődési tendenciáját fejezi ki.

A könyvtár elnevezésében — „Könyvtár és politéka” — is azt érzem kissé, hogy még nem tudatosodott eléggé a két intézmény egysége.* (Bár a gyakorlatban ez csak annyit jelent, hogy nem egy, hanem két katalógus tárja fel az állományt.) Addig egyébként már eljutottunk, hogy nem tanulásról és olvasásról beszélünk, hanem olvasva tanulásról. Ezt a tevékenységet azonban ki kell bővítenünk a könyv mellett más információhordozók használatával is. Ha ez megvalósul, elérjük a végső célt, ami nem más, mint az önálló ismeretszerzésre, gondolkodásra, művelődésre való készségek kialakítása, s mindezek módszertani elsajátítása.

KATSÁNYI SÁNDOR: A modell az én felfogásom szerint olyan, mint egy előre-helyezett hídfőállás: jól felszerelve megszáll egy fontos pozíciót — megvalósít és mintáz egy távolabbi célt — a lassabban mozgó zöm haladási irányában. Létének az ad értelmet, hogy az általános előremozgás, az általános fejlődési tendencia irányába esik.

A Tánácsics Gimnázium tehát, mint az oktatási eszközök központosítására tett könyvtári kísérlet, akkor lehetne modell, *ha ma ez volna Magyarországon a fejlődés uralkodó tendenciája*. Csakhogy az uralkodó tendencia — több árulkodó jel szerint — ennek éppen az ellenkezője. Az iskolai könyvtárak nemhogy kiterjesztenék tevékenységüket a nem könyv jellegű dokumentumokra, hanem még meglévő könyvvállományukat is szétforgácsolják a kabinetekben. Centralizáció helyett decentralizáció folyik országos méretekben. Ha pedig — visszatérve a hasonlatra — egy hadsereg visszavonul, akkor az előretolt hídfőállás szerepe... hogy is fogalmazzam... nem egyértelmű.

Beszélhetnék még arról is, hogy a modellnek objektívnek kell lennie, a működési feltételeket illetően is. Egy modell nem épülhet arra, hogy a könyvtáros — tiszteletre méltó hivatásszeretetből — nyári vakációját áldozza fel feladatai megvalósítására. De ez megoldható probléma. A kérdés lényegét abban látom: valóban akarja-e a magyar iskolai könyvtárügy a centralizációt, és van-e ereje, hogy ezt belátható időn belül megvalósítsa? Ha igen, akkor végig kell gondolni ennek a fejlődési útnak minden feltételét, költségvetési és személyi következményeit, ki kell dolgozni normáit, módszereit. Ilyen háttérrel lehetne csak modellnek nevezni a Tánácsics Gimnáziumot.

*

Mindhárom könyvtárügyi szakember egyetért tehát abban, hogy a Tánácsics Gimnázium könyvtára *nem modellje a jövő iskolai könyvtárának*, mert működési feltételei — s főként az, hogy tevékenysége egyetlen személyre, jelenlegi könyvtárosára épül — nem merítik ki a „modellség” kritériumát, de *jelzik a fejlődés elkerülhetetlen irányát*.

A kibontakozás jelei

Mindezek után néhány olyan pedagógiai, illetve tanügyi irányzatot jelzünk, amely azt a reményt kelti, hogy az eddig ismertett, ellentmondásokkal terhes folyamat a kívánatos kibontakozás irányába haladhat:

* Mi sem tartjuk szerencsésnek a „könyvtár és politéka” megnevezést. E kiterjesztés felesleges, a kettősség korszerűtlen fel fogást tükröz: azt a nézetet sugallja, hogy a könyvtár csupán könyvek tárháza, holott a mai könyvtár magától értetődő törekvése a nem könyv jellegű, sőt a nem nyomtatott dokumentumok széles körű gyűjtése is, amelynek eredménye a sokféle ismerethordozót tartalmazó és mégis egységet alkotó, nagy információs értékű állomány. — **A szerk.**

Az Oktatási Minisztérium által létrehozott *tanészköz bizottság* munkájában részt vesz az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum képviselője, Kisfaludi Sándor is.

Az Országos Oktatástechnikai Központ bevonta kísérleteibe a Táncsics Gimnázium könyvtárát. (Ez azért is nagy jelentőségű, mert az oktatástechnikai eszközök előállítására és eredményes alkalmazására érdekében folyó korszerűsítési kísérletek az országos távlati tudományos kutatási terv egyik fő irányába tartoznak.)

Az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság, az Országos Oktatástechnikai Központ és az Iskolatelevízió közös tájékoztatója, az *Audiovizuális Közlemények* utolsó két-három évfolyamában egyre gyakoribbak azok az írások, amelyek a külföldi rendszerek ismertetése mellett kísérletet tesznek a hazai viszonyokra alkalmazható iskolai információs központ működésének felvázolására és elemzésére is. — Paizs Imre „Az iskolai könyvtár forrásközpont szerepe” című írásában (*Audiovizuális Közlemények*, 1977/3. sz.) például elemzi azokat az okokat (a sokféle és nagyszámú információhordozó, az áttekintést megkönnyítő elhelyezés és a központi nyilvántartás, feltárás hiánya), amelyek azt eredményezik, hogy „a nevelők nem (vagy csak részben) ismerik, milyen információhordozókkal rendelkezik iskolájuk”. Az első és legfontosabb feladat — hangsúlyozza — a szaktantermi vagy hagyományos rendtől független központi nyilvántartás, komplex katalógus kialakítása. (Ennek a könyvvállományra vonatkozó válfaja megtalálható az OPKM Kisfaludi Sándor által említett útmutatójában is.)

A nyilvántartás, a feltárás központi módszereinek, a képzésnek a kialakításához, a működési feltételek meghatározásához stb. már a jelenlegi helyzetben is szükség van arra, amire Sallai István utal, s amit Katsányi Sándor sürget: célszerűen kidolgozott normarendszerre.

A normarendszer kialakításának lehetőségét és módját a szakmaközi kapcsolatok erősödésében, az együttműködés hasznának felismerésében látjuk.

Bánhegyi Gyuláné

Olvasóvá nevelés egy szakmunkásképző könyvtárában

Iskolánk, a soproni (403. sz.) ipari szakmunkásképző könyvtárát a tanulók 46,4—66,8 százaléka látogatta 1973 és 1977 között. A többi fiatal a községi vagy a városi, esetleg üzemi könyvtárakban olvas, de még messze áll attól, hogy az iskolai könyvtárt kézikönyvtárként használja. A könyvtár olvasóinak kölcsönzési kedve ingadozókat mutat (félévi, év végi tanulmányi időszakok, szünetek előtti és utáni, évfolyamok közötti eltérések). Bizonyos esetekben pedig külön „nyomozást” kell indítani annak felderítésére, hogy egy-egy tanuló miért nem olvas például a második félévben? A kölcsönzött kötetek száma viszonylag kielégítő, de az ún. krimi, a lektúr és a szórakoztató irodalom túl nagy közkedveltségnek örvend. „Minőségi” olvasásról egyelőre még nem beszélhetünk.

Hogy ne csak krimit olvassanak

Az 1976/77-es tanév novemberében egy 10 kérdésből álló *olvasottsági kérdőívet* töltött ki a tanulók egy része, s a válaszok alapján kiválasztottam azokat, akik a legkedvesebb könyvre vonatkozó kérdésre értéktelenebb, alacsonyabb szintű művek, főleg krimik megjelölésével válaszoltak. Ennek alapján nyolc tanuló vett részt aztán azon a foglalkozáson, mely a következő kérdést tette fel: „Hogyan lehet megkülönböztetni, hogy melyik könyv az *igazi* irodalom?”

A foglalkozás ismertetése hosszadalmas lenne, ezért csak a fő célkitűzésről szólok (a módszertani segédletként felhasznált óraleírás megtalálható az *Órák a könyvtárban* c., a Népművelési Propaganda Iroda által megjelentetett kiadványban): felismertetni a tanulókkal, miért értéktelen, művészietlen a „krimi”, és mi a színvonalas, művészi, értékes irodalom. Ezzel arra kívántuk ösztönözni a tanulókat, hogy a továbbiakban jobb, értékesebb könyveket olvassanak.

Az említett kérdőívet felhasználtuk egy másik vizsgálatban is: a kölcsönzéseket az 1976/77-es tanév I. félévének végén *tartalmilag* is értékelttem. Arra a kérdésre próbáltam választ kapni, hogy az értékes vagy értéktelen irodalom kiválasztásában milyen szerepet kapott, mekkora hatással volt a könyvtár olvasásirányító, nevelő tevékenysége. Hogyan „szűrte ki” az olvasók kölcsönzéseiből az értéktelen irodalmat.

Az eredmény talán nem is olyan meglepő: a válaszok túlnyomó része a krimi jelöli meg kedvelt, „olvasandó” témaként... A kölcsönzések tartalmi elemzéséből viszont egyértelműen kiderült, hogy a krimi a témák olvasottsági (kedveltségi) rangsorában csak a 12. helyre szorult! Tehát eredményes volt a könyvtáros nevelő tevékenysége, mellyel irányította, lebeszélte, „eltérítette” a könyvtár látogatóit ettől az eléggé közkedvelt műfajtól!

Az említett kérdőív azonban csak egy mikronnyi nagyságú cseppet ragadhatott ki az olvasói ízlés óceánjából: az olvasás minősége hosszú távon és általában is nem kielégítő iskolánkban sem. Ez a jelenség kapcsolódik az ún. „egyoldalú olvasáshoz”, mely azzal jellemezhető, hogy tanulóink zöme a könyv funkcióját valahogy túl mereven értelmezi. Felosztásuk szerint kétféle könyv van: 1. tankönyv, 2. szórakoztató olvasmány. Ez utóbbin felszínes művek, harmadrangú írók negyedrangú lektúrjei értendők.

A vizsgálódás azt is kimutatta, hogy a tanulók többsége szerint a könyvtár valahol a szórakoztató intézmények között foglal helyet, ahová „bemegyünk valami jó krimi vagy egy jó gyilkosost” (!) olvasni... A könyvtár egyéb lehetőségei, mint például a könyvbarát kör, a tájékoztatás, a tanulásban való segítségnyújtás bizony már nem örvendenek ekkora népszerűségnek! Mindezekből következik, hogy a hatékony és több csatornás propagandának a soproni szakmunkásképzőben kiemelt jelentősége van.

Mielőtt az eszközöket ismertetném, néhány szót az olvasókról: A szakmunkásképző iskolába jelentkező és tanuló fiatalok zöme szülei foglalkozását tekintve „fizikai dolgozó származású”. Kb. negyven százalékuk bejáró, otthonról kevés művelődésre sarkalló hatás éri őket, a motiváló tényezők az osztályfőnököktől erednek (néha eléggé erőteljes módon), és inkább az olvasás mennyiségi növelésére vonatkoznak. Tanulmányi szintjük gyenge. Köztudomású, hogy a szakmunkásképzőbe többnyire az általános iskolában — finoman kifejezve — nehezen boldoguló gyerekek jelentkeznek. A propaganda módszereinek természetszerűleg ehhez az eléggé alacsony szinthez kell igazodniuk: az egyszerűbb, intímabb, de ugyanakkor erősen ható, figyelemfelkeltő formákat kell alkalmazniuk. Ehhez feltétlenül párosítani kell a tizenévesekre jellemző felszabadultságot, humort, játékosságot. A fiatalok a sok szöveget sem szeretik, az esetek többségében néhány tömör, a lényeget kifejező szó vagy mondat hamarabb célba talál náluk, mint ha félórás kiselőadást tartanának arról, hogy miért olvasassanak, mondjuk C. Doyle helyett Dosztojevszkijt...

Igen lényeges a társak példája is. Volt rá eset, hogy eredmény nélkül próbáltam valakit rávenni egy bizonyos könyv elolvasására. Amikor viszont ugyanezt a könyvet társa kezében meglátta, szaladt kikölcsönözni. A véleményirányítók szerepe a könyvek megítélésében döntő tényező, a *könyvbarátok körének* szervezésében is ez volt az első szempont: kiválasztani azokat a tanulókat, akikre társaik jobban hallgatnak, és akik más területeken (KISZ-munka, osztályfeladatok, ifjúsági klub stb.) is tevékenyek. A kiválasztott tanulók szinte kivétel nélkül a legjobb olvasók is.

Miként a munkások, az ipari tanulók szintén fogékonyak a szóbeli propagandaformák iránt. Az *egyéni beszélgetés* azonban nem az egyetlen és mindenható propagandamódszer. Mély hatást csak akkor érhet el, ha a többi módszerrel együtt alkalmazzák.

A személyiség szerepe

Csatlakozik hozzá egy másik propagandamódszer: a kedveltebb, izgalmasabb tudományos témák, illetve olvasottabb műfajok kiemelésével egy bemutatópoliccon válogatott könyvekből rendszeresen ajánlást készítek. A kiállítópolic másik felén kapnak helyet az új könyvek, szintén tematikus bontásban. A lényeget kiemelő felirataival (*Kaland és izgalom a tudományban, Jártak-e Marslakók a Földön?* stb.) a figyelem koncentrációját próbálja ez a módszer elősegíteni. (Könyvtárunk szabadpoliccos rendszerű ugyan, az állványok azonban helyhiány miatt nem az ideálisnak tartott szemmagasságig — kb. 1,60 m — emelkednek, hanem faltól falig, illetve mennyezetig.) A Könyvtárosban ismertetett ún. „kérdőpolic” (1974/7. sz.) elkülönítő módszerét már korábban is alkalmaztuk.

A könyvajánlás sikerét nagyban befolyásolja, hogy a tanulók a pubertáskor ismert életkori sajátosságai mellett nagy műveltségi hátránnyal s ennek következtében kevés önbizalommal, magabiztossággal fordulnak a könyvekben található tudáskincs felé. Elolvasva egy-egy könyvcímet (*A vallás kérdései, Világnézetünk természettudományos alapjai* stb.) megrettennek: „A felét sem fogom megérteni” — gondolják, és néha mondják is... Vagy éppen a fel nem ismert tudatlanságuk sugallja, hogy elutasítsák a nekik való könyvet. („Én mindenhez értek...”) A könyvtáros feladata mindkét esetben a megfelelő irodalomhoz irányítani őket.

Nem mindegy az sem, hogy *mikor* és *hányan* jönnek a könyvtárba. Egyszerre 40—50 gyerekekkel (36 m²-en!) nem lehet behatóan, „olvasáslélektani alapon” foglalkozni... A délután — iskolai munka után — kölcsönző tanulók fáradtak (ráadásul kétműszakos oktatás folyik!), és sietnek, a szünetben belátogatók pedig szintén sietnek: a könyvtárosnak alig-alig van rá módja, hogy a könyvről néhány szót ejtssen...

Mindebből világosan következik, hogy a könyvajánlásban a könyvtáros *személyisége* döntő tényező: nem lehet nagyon „más”, mint a tanár, de nem viselkedhet túlságosan egyenrangú félként sem (mert akkor nem hallgatnak rá...). A katedraszemléletet, a „fentről lefelé tekintést” mellőznie kell, de a könyvtár és a maga tekintélye, rangja érdekében bizonyos tartással kell lennie. Senkit sem szabad letorkolni azért, mert krimi keres, olvas! Tudatos meggyőzésre, emberi hangvételre, bizalomkeltő modorra van szükség ahhoz, hogy a könyvtár vonzóereje növekedjék.

Az írásos módszerek közül elsősnek a havonként kiadott *tájékoztató jegyzéket* említtem, mely a tantárgyak és a kedvvel olvasott témakörök szerint bontva a könyvtár új szerzeményeiről ad hírt. Időről időre ajánló bibliográfiákat is készíttek; nemrégiben a *csillagász szakkör* részére *Mit mondanak a csillagok* címmel készítettem összeállítást, de szerkesztettem a magyar nyelv és irodalom tanításához is *ajánló bibliográfiát*. Ennél a használati szempont jobban előtérbe került, mint a figyelemfelkeltő, mivel a szaktanárok kezébe adtam, oktatómunkájuk segédeszközeként.

Riporttal az olvasókedv növeléséért

Az iskolában rendszeresen működik az *iskolarádió*, kéthavonként *iskolaújságot* szerkesztünk és adunk ki: mindkettő a könyvtári propaganda lehetséges hatékony eszköze. Az újság legalább 300 példányban jelenik meg, valószínű, hogy az iskola tanulóinak a feléhez eljut. Eddig minden számában jelent meg cikk, irodalomajánlás vagy megemlékezés, mely az olvasást, a könyvtárt propagálta, szolgáltatóit népszerűsítette. Az iskolarádióban pedig *Látogatás a könyvtárban* címmel riportsorozatot indítottunk. Ennek lényege, hogy egy-egy osztály könyvtárlátogatása alkalmával beszélgetek a tanulókkal, megkérdezem tőlük, miért szeretnek vagy nem szeretnek olvasni? Melyek voltak a legemlékezetesebb könyvélményeik? Volt olyan eset, hogy az illetőt úgy kellett „az áramkörből kikapcsolni”, mert annyira belefeledkezett Howard Fast: Spartacus c. művének mesélésébe.

A módszer propagandaértéke tisztán érzékelhető volt: mindegy, hogy miért, szereplési vágytól sarkallva vagy meggyőződésből, de tény, hogy a riport lejátszása után sokan jöttek érdeklődni: „Mikor beszélhetünk mi is a mikrofonba?” Az osztálytársakra, barátokra nagy hatással volt, hogy iskolatársuk, közeli vagy távoli ismerősük hangját hallották a hangszóróból. De nemcsak ez a jó: a legbeszédesebb nyilatkozók maradandó, életre szóló könyvélményeikről, *az olvasás szeretetéről* vallottak. A többiek tehát olyan valakitől hallottak ezekről a dolgokról, aki velük, köztük él, korban hozzájuk illik, az ő nyelvükön beszél.

Az 1976/77-es tanévtől kezdve már órarend szerinti *tanórákat* is tartottunk a könyvtárban... Elvetve azonban a tanóra kötelező kötöttségeit arról beszélgettünk, hogyan lehet megkülönböztetni, melyik könyv igazi irodalom? A foglalkozások tulajdonképpen az értékes, művészi alkotás propagandájának szinterei voltak. Az élő szó, a személyes meggyőzés mellett sor került *képzőművészeti alkotások* bemutatására is. A tanulóknak egy-egy irodalmi részletet kellett hangulatban egyező diakepekkel párhuzamba állítaniuk. Az óra a kézikönyvek használatával kezdődött (az irodalom, a dilettáns, a giccs, a detektívregény fogalmak magyarázatának kikeresése), a könyvtár kézikönyvtári állományának igénybevételével. A foglalkozás résztvevőit előzetes kérdőívek alapján válogattam ki azok közül, akik a *Mi a legkedvesebb könyvem, téma*m kérdésre a „krimi” választ adták! Belőlük nyolcfős tanulócsoportot szerveztem. Előzetes házi feladatot kaptak (Hogyan fogalmaznak meg a költők, írók működésének célját? — Mi a giccs?), melyhez jegyzetelniük kellett. (A felhasználható irodalmat megtalálhatták a könyvtárban!) Ehhez hasonló órákra még több alkalommal sort fogok keríteni.

Iskolánkban — közelebről az ifjúsági könyvtárban — 1973 óta vezetem a *könyvbarátok körét*. A könyv, az olvasás népszerűsítése, a könyvtárhasználati alapismeretek áttekintése, a kiemelkedő művek és alkotások elemzése mellett lényeges feladatnak tekintjük az irodalmi évfordulók alkalmával rendezendő *kiállításokat* is. Az elmúlt év novemberében tartottuk hagyományos iskolai *versmondó versenyünket*, *Ady Endre emlékére* címmel. Ebből az alkalomból kiállítást rendeztünk. Összegyűjtöttük a könyvtárban található irodalmat, fényképeken és diákban mutatattuk a költő életét. A látogatók minden alkalommal magnóra felvett rövid emlékműsort is meghallgathattak. (A szalagon visszaemlékezés szerepelt *Fábry Zoltán* tollából; Ady Endrét

mint embert bemutató szöveg az „Írók, képek” c. kiadvány alapján, végezetül két Ady-vers megzenésítése, a klub pol-bit együttesének előadásában. — Az irodalmi részleteket irodalmi színpadunk tagjai mondták szalagra.) — Nem túlzok, ha azt állítom, az Ady- és más verseskötetek fokozott kölcsönzéséhez a kiállítás is hozzájárult egy kicsit. (A versek alapján készült dalok egyébként nagy népszerűségnek örvendenek a klub-délutánokon.) Ismerve a líra érzelmi motiváló erejét, a pol-bit együttes tevékenységéről elmondhatjuk, hogy az az irodalom népszerűsítésének szolgálatában áll, közelebb hozza az egyébként nem túlságosan kedvelt lírai alkotásokat a szakmunkástanulókhoz. (Az együttes vezetője és a könyvtáros ugyanaz a személy.)

Kutasi Ferenc

a soproni, 403. sz. Ipari Szakmunkásképző Intézet könyvtárosa

A könyvtár egyszerre műhely és klub is

A tatabányai, 314. sz. Ipari Szakmunkásképző Intézet könyvtára 1953-ban kezdte meg működését néhány száz kötettel. Az évek során a könyvek és az olvasók száma is emelkedett, igazi fordulatot azonban csak az 1973-as év hozott fejlődésében: Az állomány akkor központi támogatásból 4000-ról 8000 kötetre növekedett, és függetlenített, könyvtár-népművelés szakot végzett könyvtáros vette át az irányítást. Ebben az időben, már több éve külön könyvtárhelyiségben, szabadpolcon sorakoztak a könyvek.

Jelenleg az intézetnek 1400 tanulója van, s a növendékek kb. 40 féle, főleg építőipari szakmát tanulnak. Az oktatás kétműszakos. A könyvállomány 11 000 kötet, s 50 féle periodikum, 200 hanglemez és 200 darab diafilm egészíti ki az állományt. A kölcsönzési idő heti 24 óra. A könyvtár kapcsolatban áll a megyei könyvtárral, a városi könyvtárral, a kerületi művelődési házzal és a helyi könyvesbolttal. 1973-ban megkezdődött a tanári és a tanulói könyvtár összevonása, és az állomány újrakatalógizálása.

A könyvtár gyűjtőkörét az intézetben oktatott szakmák, a közismereti tantárgyak tanterve, valamint a fiatalok érdeklődési köre határozza meg. *Igyekeztem olyan szokásokat bevezetni, amelyek a könyvtár arculatát az iskolai szellemi műhely és az ifjúsági klubkönyvtár ötvözetévé alakítják.* Az osztályokat meghívtam könyvtárlátogatásra. (A könyvtár alapterülete jelenleg 46 négyzetméter, és 12 ülőhely van benne. Mindjárt az első alkalommal a tornateremből kölcsönöztünk egy svédpadot. Ez alkalmanként remekül pótolta a hiányzó ülőhelyeket. Azóta is sikerrel alkalmazzuk ezt a megoldást.) A csoportos látogatások a könyvtárral, a könyvtárhasználattal való ismerkedést szolgálták, néhány osztály esetében azonban tovább léptünk: A csoport másodszor már a kézikönyvtárral, a katalógussal, a bibliográfiákkal és a könyvek raktaíri rendjével ismerkedett meg. Sajnos, ezt a gyakorlatot a tanítási órák terhére nem lehetett általánosítani, de mint kísérlet igen hasznos volt. A 240 személyes fiúkollégium csoportjaival viszont már meg tudtuk valósítani, sőt továbbfejleszteni is. A harmadéves — végzős — kollégiumi csoportokat elvittem a közeli megyei könyvtárba. Az ott dolgozó KISZ-fiatalok vállalták könyvtárunk bemutatását. Ezt a látogatást azóta is évente megismételjük.

Tanítási órák — vetélkedők

Egyidejűleg az oktatómunkába való bekapcsolódás lehetőségét is kipróbáltam. A különféle tanítási órák könyvtárban való megrendezése több-kevesebb sikerrel járt. A rendhagyó tanítási órák hatékonyságát a tananyag könyvtári szemléltetésének lehetősége, a tanuló olvasáskultúrája és a szaktanári irodalmi tájékozottsága befolyásolja. Mivel egy-egy témát több párhuzamos osztályban is feldolgoztunk, a foglalkozások menet közben is csiszolódtak.

Volt olyan *osztályfőnöki óra*, melynek témája egyebek között a modern embereszmény, a korszerű műveltség volt. Ekkor a fogalmak jelentését a kézikönyvekből keresték ki a tanulók. Azt, hogy az óra oldott, önfeledt vita fórumává válhatott, nagymértékben éppen a könyvtár klubszerű „mikroklimája” tette lehetővé.

Szakismereti órára is „bevonult” a könyvtár. A helyi könyvesbolt évente, a műszaki könyvhónap alkalmával egy-egy ismeretterjesztő előadás költségeit fedezi az in-

tézeti könyvtár helyett. A nagyobb hatás kedvéért egyik klubtermünkben két-három érdekelt osztály részvételével rendhagyó szakismereti órát tartottunk. A színes diaképekkel, könyvkiállítással, könyvajánlással illusztrált építőipari témájú előadás jól szolgálta a figyelem felkeltését. Az utolsó előadás után a tanulók már nemcsak a témával kapcsolatban tettek fel kérdéseket, hanem kifejezésre juttatták igényüket, hogy gyakrabban is szívesen hallanának ilyen formában megtartott előadást a szakmai újdonságokról.

Történelemórák is voltak a könyvtárban. A Magyar Tanácsköztársaság eseményeit az Eseménynaptár mellékletei (korabeli sajtócikkek másolatai), *A Magyar Tanácsköztársaság plakátjai* c. album és *Zalka Miklós: Mindenkihez* c. könyve tette érthetőbbé, plasztikusabbá. Kiegészítésként a tanár utalt a történelmi eseményeket megörökítő szépirodalmi és filmalkotásokra is.

Az eddig leírt csoportos foglalkozások, ha néha rendhagyó módon is, a tanítási óra keretei között zajlottak le. Az 1976/77-es tanévben 24 ilyen órát tartottunk.

A könyvtárbejuttató tanítási órák tapasztalatai alapján *vetélkedőt* hirdettem a tanulók életkorához, érdeklődési köréhez igazodó feladatokkal. Ahhoz, hogy a kérdéseket megválaszolhassák, a kézikönyveket kellett forgatniuk. Az első fordulóban 10 kérdésre kellett válaszolniuk írásban, feltüntetve a forrásul szolgáló könyv címét is. A kézikönyvek birodalmában való tájékozódást ekkor még tanácsokkal segítettem. Ez elég sok időt vett igénybe, de megérte. Aki a kijelölt határidőig mind a tíz kérdésre helyesen válaszolt, a döntőbe jutott. Ez volt az igazi versengés. Bevezetésként értékeltem az elődöntőben végzett munkájukat, s megdicsértem azokat, akik a válaszban több forrást is megjelöltek. Ezúttal hat kérdésre kellett válaszolniuk, egy-egy feladat megoldására 5–6 perc jutott. Magnetofon által szolgáltatott zene volt az időmérő. Az engedélyezett idő leteltével a versenyzők sorban felolvasták kérdéseiket és a rá adott válaszokat. A pontokat az adminisztrátor összesítette. Ezt az időt arra használtuk fel, hogy a verseny folyamán válasz nélkül maradt kérdéseket megbeszéljük. A jutalomosztás után zenét hallgattunk, s közben a tanulók elkérték a pótkérdéseket, és azokat is örömmel megoldották. Ezt a vetélkedőt minden évben változatlan sikerrel megrendezzük.

Az intézeti *szavallóversenynek* 80–100 résztvevője szokott lenni. Célja a költészet megismertetése, megszerettetése. A résztvevő tanulók között szép számmal akadnak olyanok, akik olvasástechnikai nehézségekkel küzdenek, és még osztálytársaikkal előtt is félve olvasnak hangosan. Nem is adhatnánk a verseknél nemesebb eszközt a kezükbe olvasókézségük fejlesztéséhez. A felkészítés nem kis gondot okoz a szaktanároknak, a könyvtár viszont segítségükre sietett: Az egyik osztályban különösen sokan jelentkeztek a szavallóversenyre. Meghívtam őket magyarórára a könyvtárba. Közös meghallgatuk a *Gáti József: Versmondás* c. könyvéhez mellékelte *Verset akarunk mondani* c. hanglemezt. Ezt követően közkézre bocsátottam a hanglemezek befűrendes katalógusát. Aki már választott verset, és azt hanglemezen is megtaláltuk, meghallgathatta. Ezután Gáti József tanácsait átjátszottam magnetofonszalagra. Plakátokon, az iskola-rádióban, iskolaújságban meghirdettem a szavallóversenyre készülők foglalkozását. Hentele két napon, délelőtt és délután is negyven percet szántam erre. Először mindig Gáti József intelmeit hallgattuk meg, majd előjegyzéses alapon verses hanglemezek következtek. Aki kérte, magnetofonszalagra mondhatta szavallatát, majd visszahallgatva „kiszűrhetette” saját hibáit. Ez a kísérlet máig tartó gyakorlattá vált.

Író—olvasó találkozók, szakkörök

Az író—olvasó találkozók legtöbbször a megszokott sablonos párbeszéd után váltak azzá, aminek lenniük kell. Amikor az író és az olvasó is közelebb húzta egymáshoz a széket, volt abban valami jelképes. Ekkor már nem irodalmi művekről beszélgettek, hanem valamilyen, sok embert érintő társadalmi jelenségről. Ennek kapcsán vissza-visszatértek irodalmi példákra. Ilyen lüktető, élő beszélgetést folytattak például a tanulók Baráth Lajossal a tanár—diák kapcsolat demokratizmusáról. Egy másik alkalommal fiatal pedagógusok *Fekete Gyulával* arról beszélgettek, hogy valóságos vagy vélt jelenség-e a fiatal értelmiségiek elszigetelődése. Ez a tapasztalat két dologra figyelmeztetett: Arra, hogy a székeket eleve közelebb kell helyezni egymáshoz (csak látványlag jelentéktelen ügy). A másik pedig az volt, hogy egészséges dolog az író—olvasó találkozót összekapcsolni egy-egy társadalmi kérdés megvitatásával. A *könyvbarát kör* létrehozása a kétnézetes oktatás miatt szervezési nehézségekbe ütközött. Az erre szánt programokat az intézet ifjúsági klubjának foglalkozásai közé soroltam át. Ilyen volt *Az egyiptomi hieroglifáktól a mai szép magyar könyvig* című előadás. Az írás, a könyv történetének vázlatos áttekintését gazdag képanyaggal, tárgyi bemuta-

tással igyekeztem élményszerűvé tenni. Egy másik alkalommal a hétköznapi gyakorlatban használt információforrások kerültek terítékre. A klub tagjai megtanulták a menetrendek, a telefonkönyv és az egyéb mutatók használatát. A klub programjaihoz egyébként is állandóan felhasználjuk az iskolai könyvtár könyv-, hanglez- és magnetofonszalag- és képgyűjteményét.

Az ünnepi könyvhét évente visszatérő eseménye városunkban is, hogy a könyv kivonul az utcára, könyvsátrak tarka sora hívogatja a járókelőket. Ez még a megszokottnál is „rendhagyóbb” irodalomra szervezéséhez adott ötletet. Szerencsénkre a könyvsátrakat iskolánkhoz közel állították fel. Mindjárt az óra elején azt a feladatot kapták a tanulók, hogy egy könyvárral készítsenek *képeletbeli riportot*. Ez csoportfeladat volt. Azután az osztály megszavazta, ki legyen a riportert, fogtuk a magnetofont, és kísítettük a könyvsátrakhoz. A legtalpraesettebb kérdésekből valóságos riport kerekedett. Az óra végére ismét az iskolában voltunk, szünetben visszahallgattuk a riportot. Azóta minden könyvheti vásáron több osztály is készített riportot. Néhányat még ma is őrzünk.

A *képzőművészeti szakkör* is a könyvtárban tartotta elméleti foglalkozásait. A képző- és iparművészeti ismeretterjesztő könyvek és albumok, valamint diáképek jól beépültek a szakkörvezető előadásába. Minden szakkör kap több-kevesebb szakirodalmi segítséget a könyvtártól. A könyvtár gyűjtőköre tekintettel van a szakkörök folyamatos és rendszeres információigényére. Például a *színjátszó kör* számára a *Színjátszók kiskönyvtára* c. sorozat, valamint a szcenikai ismeretterjesztő módszertani kiadványok gyűjteménye nyújt segítséget. Az énekkar munkáját népdal-kották és munkaszemlék dalok szöveggyűjteménye, valamint kórusfelvételek segítik. Az évente megrendezett kulturális seregszemlék, országos vetélkedők szintén külön feladatokat rónak a tantestület tagjaira. A versenyre való felkészítést nemcsak saját gyűjteményével segíti könyvtárunk, hanem könyvtárközi kölcsönzéssel, vagy kutatási engedély kérésével más könyvtárak, intézmények információhordozóit is hozzáférhetővé teszi a tanulók számára. A megyei *olvasótáborok* előkészítő és szervezési munkálataiból a könyvtár és a könyvtáros is kiveszi részét. Az olvasótábor után pedig nemcsak a megyei könyvtár ankétja nyújt beszámolási lehetőséget a tanulóknak, hanem az intézetben belül is továbbadhatják tapasztalataikat, élményeiket a tábor résztvevői.

Iskolaújság

Mindezek, a gyakorlatban többszörösen kipróbált módszerek ugyanazt a célt szolgálták: válják a könyv a tanulók életének állandó és természetes kísérőjévé. Munkámban igyekeztem még a látszatát is elkerülni annak, hogy kötelező könyvtárba járni, olvasni. Az órákói szünetekben felváltva bít- és komolyzene szól. Nagyon sok tanuló — nemcsak a beiratkozott olvasók — jár be rendszeresen folyóiratot olvasni, lexikont, térképet böngészni a szünetekben. Egyszer kísérletképpen egy hónapom át jegyeztem a nem kölcsönző látogatók számát, s kiderült, hogy számuk a kétszerese a kölcsönzőkének. Ez a tény is aláhúzza, hogy a könyvtár műhelyi és klubjellege egyforma arányban fontos a tanulók számára.

Végül említést érdemel a mindössze öt példányban megjelenő *iskolaújság*. Egy-egy tanévben négy száma kerül forgalomba. Rovatai: Információ; Krónika; Szerzők, művek közelebről; Azt írja az újság; Lexikon. Az *Információ* rovatban felsoroljuk a következő két-három hónap kulturális eseményeit. A *Krónika* rovat az élménybeszámoló, riportok helye. A *Szerzők, művek közelebről* egy-egy író rövid életrajzát és műveinek felsorolását, valamint egy-egy mű részletesebb ajánlását tartalmazza. Ezután néhány érdekes folyóiratcikkre hívjuk fel a figyelmet. Végül a *Lexikon* rovatban megmagyarázzuk az előzőekben előforduló idegen kifejezéseket. A szerkesztést magam végzem a tanulók segítségével. A *Krónika* rovatot a tanulók táplálják kéziratokkal. Az öt példánynak állandó helye van az iskolaépületekben, a kollégiumban és a könyvtárban. A propagandaeszközök használatában rá kellett jönnöm, hogy önmagában sem az újság, sem a plakát, sem az iskolarádió nem lenne elegendő, de így együtt már hatékonyak.

Az 1976/77-es tanévben 1574 tanuló 3480 kötetet kölcsönzött. Nincsenek adataim arról, hogy a tanulók közül hányan tagjai lakóhelyük közművelődési könyvtárának. Nem hivatalos információ azért akad erről is. Az elsőéves csoportok látogatásakor kiderült, hogy kb. 25 százalékuk tagja valamilyen könyvtárnak. Néhány év óta minden második tanuló beiratkozott olvasója könyvtárunknak.

Demeterné Bogdány Margit
a tatabányai, 314. sz. Ipari Szakmunkásképző Intézet könyvtárosa

A tanórától a Mindenki iskolájáig

A Fővárosi Művelődési Házban folyó gyermekmunka egészébe illeszkednek az intézmény könyvtárának a 14 éven aluli gyermekolvasók számára szervezett rendezvényei. Az évek során kialakított jó iskolai kapcsolataink lehetővé teszik különféle rendezvényformák kialakítását, az oktatómunkával való együttműködés javítását. Elsőnek a 3—5. osztályos tanulók részére rendszeresen megtartott, az információözönben való eligazodás készségének kialakítását szolgáló játékos *könyv- és könyvtárhazsnálatti foglalkozást, illetve katalógushazsnálatti vetélkedőt* kell említenünk. Az állományban már eligazodó gyerekek az egy-egy anyagrészt összefoglaló *tanórán* munkaeszközként forgatják a kézikönyveket. Munkánk segítői az iskolai könyvtárosok, a kerületi úttörőtanács segítségével pedig rendszeres kapcsolatunk van az iskolák kulturális munkával foglalkozó úttörővezetőivel.

Néhány a rendezvényeink közül: a természettudományos tárgyakhoz zenés, vetítéses *irodalmi összeállításokat* készítettünk, például az élővilág órán mondókéák, közmondások, szólások, találós kérdések, irodalmi részletek hangzanak el a növény- és állatvilágról. Közös népdalénekléssel és a témához kiválógotott könyvek bemutatásával zárul a foglalkozás, a helyszínen készült rajzokat pedig kiállítjuk.

A kifejező- és előadókészség fejlesztésére az alsó tagozatosoknak *Mese és báb, Hogyan meséljünk bábokkal?* címmel szerveztünk *foglalkozásokat*, s a legjobb mesélők a művelődési házban működő mesemoziban mutatkozhattak be, ahol — míg a szülők csütörtöki mozielőadásainkat nézik — kisgyermekükkel óvónok foglalkoznak.

Említést érdemel *Nyári olvasmányélményeim* című *rajzpályázatunk* is, melynek anyaga a művelődési ház folyosóinak kedves színtöltje volt. Ez a kezdeményezésünk a pedagógusok és a szülők körében egyaránt jó visszhangra talált, nem kedvetlenül tétük el a kevésbé jó rajzok készítőit sem, hiszen valamennyi induló emléklapot kapott a részvételért.

A művelődési házban minden ősszel *pályaválasztási kiállítást* készítenek a kerületi üzemek közreműködésével. Ezzel egyidőben könyvtárunkban beszélgetést szervezünk az önismeret fejlesztéséről, a „melyik pályát válasszam?”-probléma középpontba állításával. Táróinkba *Kezek dicsérete* címmel könyvanyagot helyezünk el. Olvasótermünk helyet adott a Sopron úti Általános Iskola *Szép magyar beszéd* szakkörének, az iskolai klub egy-egy összegyűjtésének, a munkájukat bemutató kiállításnak. *Utcák őrzik emlékeit* címmel négyablós kiállítási anyagot vándoroltatunk a kerületi iskolákban. A kiállítás azoknak a személyeknek életét ismerteti fényképek segítségével, akikről utcát neveztek el a XI. kerületben. Ezzel az úttörők helyismereti tevékenységét segítjük. Rendezvényeink hasznos voltáról a szülők, a kerületi úttörőtanács, az iskolaigazgatók, a kerületi tanács kedvező megnyilatkozásai tanúskodnak.

Olvasásra nevelő tevékenységünk „befejezéseként” megjelöljük az általános iskolai tanulmányaik utolsó évét végzők kölcsönzötásakjait, s figyeljük, megtartják-e tagságukat. Személyes hangú *rejtvényes levélben* hívjuk vissza az elmaradt olvasókat, hiszen megtartásuk legalább olyan fontos cél, mint a toborzásuk.

Az olvasóvá nevelésben fontos helyet foglal el a szakmunkástanulókkal való törődés is. A Békés Glas Élelmiszerkereskedelmi Szakmunkásképző Iskolával együttműködési megállapodást kötöttünk: saját iskolai könyvtár hiányában 11 osztály tanulói választhatják ki könyvtárunkból olvasmányainkat. Egyetlen tanévben 300-an vettek részt könyv-, folyóirat-, és könyvtárismereteseinken, s közülük 115-en beiratkoztak. A nevelői értekezletekre összeállítjuk az egyes tanulókról rögzített, az olvasási szokásokról, érdeklődési körről szóló feljegyzéseinket, ezzel is segítjük a pedagógusok nevelői munkáját.

Mindenki iskolája

A kerületi Dolgozó Általános Iskolájával 1971 óta tartjuk a kapcsolatot. Együttműködésünk sokféleségét a könyv- és könyvtárismereteseik, tanórák tartása, irodalomkutatás, állusztrált előadások, viták, filmvetítések jelzik. Így nem volt előzmény nélküli, hogy a *Mindenki iskolájának* adásaihoz kapcsolódó közművelődési munka XI. kerületi megtervezése és szervezése könyvtárunk feladata lett. Sajátos adottságaink alapján az oktatómunka segítségét, színesítését, valamint az ismeretfelújítási lehetőség megteremtését tűztük ki célul. A humán és a természettudományos tárgyakkal kapcsolatban *konzultációkat* szerveztünk több kihelyezett üzemi osztály részére. A helyszín megválasztásában elsődleges szempont a szemléltetés lehetősége volt, a különféle eszközökkel jól felszerelt termekben egyéni kísérletezésre is mód nyílt. A tanulók a tanórán szerzett ismereteket elmélyítették, s újabb összefüggéseket fedeztek fel. A foglalkozások eredményessége a javuló vizsgajegyekben mutatkozott meg.

A Fővárosi Művelődési Ház könyvtárában (Müller Ferenc felvétele)

A *Betonelemgyár munkásszállóján* immár második éve havonta egy alkalommal tartunk közművelődési programmal színesített összejöveteleket a Mindenki iskolájának tematikájából. A 300 személyes szállás betanított és segéd munkásaiból 20–30-an látogatják az előadásokat.

Könyvtárunkban külön polcon helyeztük el a Mindenki iskolájának adásaihoz kapcsolódó irodalmat. *Véleménye szerint* címmel füzetet rendszerezítettünk az adásokkal kapcsolatos kérdések, vélemények gyűjtésére. Így tudtuk meg, hogy sok általános iskolás is nézi az adásokat, ez adta az ötletet a tankötelesek bevonására.

Az Albertfalva utcai Általános Iskola tanulói lettek a kísérlet alanyai. Felkészültségük alaposabb, mint a felnőtteké, többet kérdeztek az adásokkal, a feldolgozott anyaggal kapcsolatban, így hát valóságos konzultáció folyt. A tanév végi ismételések és a továbbtanulásra való felkészülés alkalmával nagy hasznát vették az adásoknak. A munka hatásfoka lényegesen jobb volt, mint a felnőttek körében.

Az 1977–78-as tanévben tapasztalataink alapján tovább haladtunk a járhatónak bizonyult úton, s emellett kísérletképpen két új formát alakítottunk ki.

A felső tagozatosoknak kéthetenként 3 órás foglalkozásokon kínáltunk lehetőséget a humán adások megtárgyalására. A gyerekek aktivitására épülő összejöveteleket könyvtárunk könyv-, dia-, hanglemez- és hangszalaganyagával színesítettük. A közös munka, a kötetlen légkör és a kellemes könyvtári környezet eredményezte azt, hogy év végére önállóan eligazodtak a katalógusban és a könyvanyagban, jártasságot szereztek az önálló ismeretszerzésben.

Az éves program során több olyan természettudományos, művészeti témát dolgoztunk fel, mely nem kapcsolódott a Mindenki iskolájának tematikájához, de a felmerülő kérdéskörökhöz, évfordulókhöz szervesen illeszkedett. *Művelődési körünk* rendkívül jól hasznosítja a lehetőségeinkhez képest szépen gyarapodó eszköztárunkat, szemléltető anyagainkat.

Ennek a kis közösségnek a működése életrehívójától, a Mindenki iskolájától függetlenül is fontos része könyvtári tevékenységünknek.

Abból az elvből kiindulva, hogy a közművelődési munka fontos feladata az iskolarendszerű felnőttoktatásban, a felnőttképzésben való részvételre serkentés, *gimnáziumi előkészítő tanfolyamot szerveztünk*. A kerületi Dolgozók Gimnáziumával közösen felhívó levelet küldtünk a kerületi intézményeknek, üzemeknek. A Tétényi úti Kórház ápolónői számára a 8. osztályos adásokhoz kapcsolódva 7 tárgyból tartottunk ismeretfelújító, rendszerező konzultációkat. Célunk az eltérő tudásszintek közelítése s ezzel az első évi nagyarányú lemorzsolódás csökkentése volt. Előkészítőnk igazi eredményét az 1978/79-es tanév jelzi majd.

Végezetül el kell mondanunk, hogy a felsoroltakat csak az intézményi és személyes kapcsolatok ápolásával lehet megvalósítani, a könyvtárosok kezdeményezőkézsége önmagában kevés ilyen szerteágazó munka végzésére. A napközi otthonok, a szülői értekezletek látogatása, az iskolaigazgatói, iskolai könyvtárosi munkaközösségi értekezleteken való részvétel, a kerületi szakszervezeti és tanácsi könyvtárosok munkaértekezletének összehívása segíti jó kapcsolatrendszerünk megtartását.

Strack Jánosné

a Fővárosi Művelődési Ház könyvtárának vezetője

1370 NÉGYZETMÉTER ALAPTERÜLETŰ városi-járási könyvtárt avattak Sárvarott aug. 20-án. Az alkotmány ünnepével kapcsolatban azonban nemcsak a Nádasyak várában elhelyezett — alapterületét tekintve a vidéki tanácsi könyvtárak között a tizenegyedik, a „B”-típusú városi-járási könyvtárak között pedig az első — intézményt adták át rendeltetésének, hanem más könyvtárakat is: aug. 13-án a Tamási Nagyközségi-Járási Könyvtár 3 és fél milliós épületét, 19-én a Pétervásári (Heves megye) Nagyközségi Központi Könyvtárt, valamint a Budaörsi Nagyközségi Könyvtárt.

A VII. KOMÁROM MEGYEI KÖNYVTÁRI HÉT alkalmával, szept. 11—13-án országos gyermekkönyvtáros konferenciát rendeztek a megye három városában „A nemzetközi gyermekév és gyermekkönyvtáraink” témáról. A tanácskozáson a nemzetközi gyermekév magyar bizottságának tagjai az 1979-re tervezett országos programokról tájékoztatták a résztvevőket, könyvtárügyi szakemberek pedig gyermekkönyvtári állománygyarapítási kérdésekről tartottak előadást. Esztergomban a gyermekkönyvtárosok „A játék, mint a kultúra-hagyományozódás modellrendszere” című előadást hallgatták meg. Az itteni csoportos foglalkozásban közreműködött a fiatal népművészek stúdiója is.

ENDRÓDÓN (Békés megye) évtizedes jó kapcsolat fűzi a könyvtárt a több mint ezer dolgozót foglal-

Hírek

koztató cipőipari szövetkezethez, az ENCI-hez, amely minden évben anyagilag is támogatta a könyvtárt. A közelmúltban az új üzemszék egyik helyiségében 1500 kötetes üzemi fiókkönyvtárt létesítettek, ahol a községi könyvtár egyik munkatársa hetenként két alkalommal kölcsönöz, egyidőben a klub-foglalkozásokkal. Az új könyvtár megnyitása alkalmából Timár Máté József Attila-díjas íróval, a község szülöttével rendeztek író—olvasó találkozót. (Sz. K.)

A MAHART FÉL MIL-LIÓ FORINTOT kapott a közművelődési alapból a folyami és a tengerjáró hajók könyvtári törzsszállomá-nyának megteremtésére, illetve fejlesztésére. Az ötven hajóra eljuttatott állomány elsősorban lexikonokból és kézikönyvekből tevődik össze, a vállalat pedig saját erőforrásaiból szakmai művekkel egészíti ki az Országos Közművelődési Tanács ajándékát.

A 3. SZ. VOLÁN VÁL-LALAT (Borsod megye) könyvtára a szocialista brigádok kulturális vállalásainak segítésére több akciót, illetve rendezvényt szervezett: „Forradalom és sza-

badságharc” címmel meghirdetett, 1848 emlékét felidéző irodalmi és történelmi vetélkedőjén például 12 brigád vett részt, jelenleg pedig a „Kell a jó könyv” megyei vetélkedőjére készülnek a brigádok. Augusztusban a könyvtár rendezésében Rapcsányi László „Miről beszél a rádió” címmel tartott kül- és belpolitikai tájékoztatót.

AZ ÓVODÁSOK HETÉT rendezte meg a nyáron a hódmezővásárhelyi Németh László városi könyvtár gyermekkönyvtára. A nagycsoportos óvodásoknak szervezett csoportos foglalkozások sorában egyebek között zenei rendezvény, illetve énekes-zenés műsor, anyagminta- és bábkészítés szerepelt.

A JÁSZKISÉRI KÖZSEGI KÖNYVTÁR új helyre, a tanyai kollégium üres szárnyába költözik, ahol egyelőre nyolcvan négyzetméter alapterületű két helyiséget kap. Később, miután az új iskola felépül, az egész kollégium összesen kétszáz négyzetméter alapterületét elfoglalhatja.

EGYHÁZI KÖNYVTÁRSOKAT tüntetett ki a Kulturális Minisztérium: A muzeális értékekben gazdag gyűjtemények állományának feltárása terén elért eredményeiért „Kiváló munkáért” kitüntetésben részesült FEKETE CSABA, a Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtárának, NÉMETH ANTAL PIUS, az Esztergomi Ferenccs-rendház könyvtárának és NÉMETH ATTILA, a Győri Egyházmegye könyvtárának könyvtárosa.

Cigányolvasók a könyvtárban

Magyarországnak több százezer, a beilleszkedés különböző fokán álló cigány lakosa van. Saját népcsoportja és a környezet előítéletével küszködve a cigányság mind nagyobb rétege keresi helyét a társadalomban. Problémáinak megoldása régóta sürgető feladat, ezért hozott határozatot már 1961-ben az MSZMP Központi Bizottsága a cigánylakosság beilleszkedésének segítéséről, s a Kulturális Minisztérium is ezért adott ki tavaly irányelveket a cigányok művelődésével kapcsolatban. (Művelődési Közlöny 1977. 7. sz.)

A Népművelési Intézet nemrégiben konferenciát rendezett Békéscsabán a cigányság művelődési problémáiról. E tanácskozáson klubvezetők, könyvtárosok, pedagógusok mellett részt vett *Csalog Zsolt* szociográfus, *Lakatos Menyhért* író, továbbá a munkás- és értelmiségi cigányifjúság néhány képviselője is.

Dr. Kozák Istvánné, a Minisztertanács Tanácsszervek Hivatala cigányügyi koordinációs bizottságának munkatársa elmondotta, hogy a hazánkban élő, kb. 320–350 ezer főnyi cigánylakosság legnagyobb része magyar anyanyelvű, a többiek a cigány nyelv különböző változatait, illetve a románt beszélik anyanyelvként. A munkaképes korú férfiak körében (az alkalmi és idénymunkásokat is számítva) a foglalkoztatottság szinte azonos a nem cigány népesség hasonló korosztályáéval. A nőknek azonban csak 35–40 százaléka vállal munkát, mivel sok a gyermek, és mivel nagy részük olyan kis falvak közelében él, ahol általános gond a nők foglalkoztatása. A cigányság lakáshelyzetének megoldása érdekében az 1961-es párthatározat célul tűzte ki a putritelepek felszámolását. Az eltelt idő megmutatta, hogy ez csak fokozatosan lehetséges, az érdekeltek munka- és pénzbeli hozzájárulásával. Ma még kb. 100 ezren élnek putriban, feleannyian, mint 1961-ben.

A művelődés első lépcsőfoka az iskola. A pedagógusok nagy erőfeszítéseket tesznek a cigánygyermek beiskolázásáért és folyamatos tanulásáért. Igen nehéz a nem magyar anyanyelvű gyermekek helyzete, ezért fontos szerepe van az óvodának. A külön cigányosztályok csak átmeneti megoldásnak tekintendők, amellyel csökkenthető a még igen nagyfokú lemorzsolódás.

A konferencián a cigányság közművelődésének tanácsi irányításáról, a klubok és műkedvelő csoportok munkájáról, a könyvtári és felvilágosító munkáról, valamint a felnőttoktatásról tanácskoztak.

Az országban kb. 80–90 cigányklub működik, ahol vonzó programokat szerveznek (egészségügyi előadások, a beilleszkedés problémáinak megvitatása, filmvetítések, kirándulások). Az ének- és táncgyűttesek részt vesznek a helyi társadalmi mozgalmakon. A nagyobb ipari központokban a klub segítséget nyújt a munkásszállókban élő vagy nemrég bevándorolt tagoknak, akik a megváltozott életmódból fakadó gondokkal küszködnek. *Daróczi József* cigány pedagógus és klubvezető kérte a könyvtárosokat, hogy adjanak a kluboknak kis letéti könyvtárakat, így is segítsék az olvasás megszerettetését.

A könyvtári munka Békés megyei tapasztalataiból *Lipták Pál*, a megyei könyvtár igazgatója elmondta, hogy 9150 cigány lakos közül kb. 5000 tud írni-olvasni, s 1066 a könyvtári tagok száma. A 14 éven felüli olvasók száma kb. 400, ennek következtében a mese és az ifjúsági irodalom mellett növekszik az útleírások és az állattenyésztési szakkönyvek olvasottsága is. *László Imréné*, a hét éve működő Békés városi cigányklub vezetője arról számolt be, hogy más vetélkedők mellett olvasási versenyt is rendeztek.

Futaky László, a Nyíregyházi Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese ismertette azokat a vizsgálatokat, amelyeket a 37 500 cigánylakost számon tartó Szabolcs-Szatmár megye 40 kijelölt településén végeztek. Eszerint ott, ahol a cigányok közül sokan dolgoznak az iparban — és így jobbak az életkörülményeik is — magasabb az olvasók aránya, mint a kis községekben, ahol megoldatlanok a foglalkoztatottsági és a lakás gondok. A felnőttek között sok az irástudatlan. A beiratkozott olvasók nagy többsége 14 éven aluli, a kölcsönzött könyvek túlnyomó része meséskönyv. A könyvtárosnak egyben jó pedagógusnak is kell lennie, mivel a telepeken élő,

zárkózott, viselkedni nem tudó cigánygyermekéért az iskola mellett a könyvtár teheti a legtöbbet.

A legnagyobb gond az állományvédelem, a rongálódási arány 40—50 százalék. A könyvtárosok sokféle módszerrel próbálkoznak, mint a kézmosó tál, a szóbeli figyelmeztetés, a kölcsönözhető könyvek számának jutalomként történő emelése is. Pénzbüntetést alkalmazni nem érdemes, mert az rendszerint behajthatatlan, és éppen a leginkább rászorulókat riasztja el örökre a könyvtárból.

A vita résztvevői több jó kezdeményezésről számoltak be. Ilyen például a cigány-szülőknek készített, a tévé és a helyi mozi műsorához kapcsolódó könyvvajlás, amit a gyerekekkel küldenek el, továbbá szülői értekezlet, egészségügyi előadás, filmvetítés, zenehallgatás a könyvtárban. A felnőttek érdeklődését cigány írók műveivel és a cigányságról szóló írásokkal lehet felkelteni. Igen jó tapasztalatok hangzottak el a cigánygyermek olvasótábori részvételéről. Több felszólaló elítélte azt a gyakorlatot, hogy kiselejtezett könyveket akár kölcsönzésre, akár ajándékként a cigányolvasóknak adjanak, mivel ez sértő, megalázó. A követendő példa a Szabolcs-Szatmár megyei tanács akciója: pótolni az állományt, nem pedig kizárni a művelődés útján éppen csak elindult embereket.

Báthory János, a Kulturális Minisztérium munkatársa szóvá tette, hogy a tanácskozás nem foglalkozott kellőképpen a könyvtár és a felnőttoktatás kapcsolatával, s a hozzászólók többsége a cigányság művelődésének egyedüli formáját a klubmozgásban látja. E sorok írója szerint ez annak a szervezési hibának a következménye, hogy sem a Kulturális Minisztérium könyvtárügyi osztálya, sem a KMK nem képviseltette magát a tanácskozáson. Ennek következtében a könyvtári szekció vitáját a Népművelési Intézet egyik, a könyvtári területen járatlan munkatársa vezette, aki néhány könyvtári problémát félrehallott és így is továbbított.

A békéscsabai konferencia úttörő vállalkozásnak tekinthető, a jövőben bizonyára sor kerül hasonló, még jobban előkészített tanácskozásokra. A hallottak alapján a cikkíró a következőt javasolja:

A Kulturális Minisztérium és a Könyvtártudományi és Módszertani Központ hirdessen pályázatot a *Könyvtáros* hasábjain „Mit teszek a cigánygyermek olvasóvá nevelése érdekében?” címmel. (A pedagógusok részére már volt ehhez hasonló pályázat néhány éve a *Köznevelés* című folyóiratban, a legjobb pályamunkákat a szakminisztérium kötetben kiadta.) Bizonyára akadna a cigányolvasókkal foglalkozó könyvtárosok között olyan, aki szívesen közkinccsá tenné tapasztalatait. Az is bizonyos, hogy ilyen pályázat azoknak a könyvtárosoknak a figyelmét is felhívna erre az égető társadalmi kérdésre, akik idáig tudomást sem vettek róla.

Az oktatás és a művelődés más területein dolgozók már régóta nagy erőfeszítéseket tesznek a cigányság művelődéséért. Itt az ideje, hogy a könyvtárostársadalom is komolyan foglalkozzék ezzel a kérdéssel, annál is inkább, mivel a Kulturális Minisztérium említett irányelvei ezt kötelességévé is teszik.

V á g h M á r i a

I R O D A L O M

AZ MSZMP KB Politikai Bizottságának határozata a cigánylakosság helyzetének megjavításával kapcsolatos egyes feladatokról. (1961. június 20.) = A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1956—1962. 2. bőv. kiad. Bp., Kossuth, 1973. 519—521. l.

AZ MSZMP KB Agitációs és Propaganda Bizottságának állásfoglalása a cigánylakosság helyzetének javításával kapcsolatos egyes feladatok végrehajtásának tapasztalatairól. (1968. június.) = A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1967—1970. Bp., Kossuth, 1974. 165—172. l.

Irányelvek és módszertani ajánlások a cigánylakosság elmaradott rétegeivel kapcsolatos közművelődési tevékenység szervezéséhez = Művelődésügyi Közliöny 1977. 7. sz.

*

Beszámoló a magyarországi cigányok helyzetével foglalkozó 1971-ben végzett kutatásról. A kutatást vez. Kemény István. [Közread. az] MTA Szociológiai Kut. Int. Bp., 1976. 291 l.

A cigánylakosság szociális gondozásának és nevelésének kérdései. Az Egészségügyi Min. ... által szervezett ... továbbképzés ... előadásal. Bp., Szociális Int. Közp., 1975. 220 l.

A cigányság társadalmi helyzete. [Bibliográfia.] (Összeáll. Vágh Mária—Pozsonyi Ágnes.) Bp., Főv. Szabó E. Kvt., 1975. 84 l.

Gulyás Sándor: Cigánygyerekek hátrányai és esélyei. Bp., Tankönyvkiadó, 1976. 217 l.

Györi László: A könyvtári cigánykérdés = Könyvtáros 1971. 12.

Kozák Istvánné: Az életszínvonal és a foglalkoztatottság összefüggése a cigánylakosságnál = Munkaügyi Szemle 1975. 11. sz.

Lendvai Judit: A cigánykérdés sajtóvisszhangja = Rádió és Televízió Szemle 1978. 1. sz.

Tomai Éva: Adalékok a cigánygyermek társadalmi beilleszkedésének kérdéséhez = Magyar Tudomány 1977. 7—8. sz.

Tapasztalatok a cigánygyerekek nevelésének és oktatásának köréből. Összeáll. a „Mit teszek a cigánygyerekek eredményes nevelése-oktatása érdekében?” című pályázat anyagából. (Szerk. Kovács Lajos.) [Közread. az] Okt. Min. Bp. 1975. 126 l.

Várnagy Elemér: A cigánytanulók személyiségfejlesztésének problémái. (Hátrányos helyzetűek okai, a megszüntetés lehetőségei.) + Várnagy Elemér—Ruppert Ferencné: A cigánykutatások bibliográfiájához. [Közread. a Pécsi Tanárképző Főiskola.] Pécs, 1977. 28, 34 l.

A könyvtári munka rangja

Egy megye tapasztalatai

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének egri csoportja és a Heves megyei Könyvtár az idei év első negyedében tanácsi vezetőket, községi, járási és megyei könyvtárosokat kért fel néhány kérdés megválaszolására. A könyvtárosok anyagi és erkölcsi megbecsülésükről, a fenntartók és a szakmai irányítók segítségnyújtásáról mondtak véleményt. A tanácsi vezetők pedig arról nyilatkoztak, hogy milyen szerepet tölt be a könyvtár a település életében, megfelel-e az olvasói igényeknek, illetve, hogy miképpen képzelik el településük könyvtári fejlesztését.

Mindent kiegészítette egy, az olvasószolgálati tevékenység színvonalát mérő megfigyelés-sorozat: ezt 12 könyvtárban külső munkatárs végezte el, aki „egyszerű olvasóként” többször is ellátogatott egy-egy könyvtárba. Figyelte a könyvtáros és az olvasók kapcsolatát, és mindenhol ugyanazzal a referensz-kérdéssel fordult a könyvtárhoz: rögzítette válaszát, s azt is feljegyezte, milyen segédeszközöket vett igénybe. Ily módon természetes helyzetben figyelhette meg a könyvtáros tevékenységét.

A tanácsi vezetők véleménye

A fenntartók magatartása, felfogása alapján meghatározza a település könyvtári helyzetét, színvonalát. Ezért fontos tudni, hogyan látják ők e téren feladataikat, hiszen szemléletüket csak ennek ismeretében befolyásolhatjuk a jövőben. A tapasztalatok szerint a tanácsi vezetők közül jónéhányan ismételték a közművelődési törvény szövegét, jóval kevesebbet foglalkoztak az adott hely könyvtári kérdéseivel, gondoljaival.

Lássuk először azokat a válaszokat, amelyek említették ugyan a helyi könyvtári problémákat, de azok megvalósítását egyelőre megoldhatatlannak tartották:

„A beiratkozott olvasók száma, a rengeteg adminisztrációs munka, a katalógusok száma, a sok kisközség irányítása szükségessé tenné — a főállású könyvtáros mellé — egy kiegészítő, 4–6 órában foglalkoztatott könyvtáros beállítását is. Megoldást viszont nem látunk, hiszen nincs anyagi fedezetünk... A községnek megfelelő könyvtárat a tanács sem saját erejéből, sem közös összefogással jelenleg nem tud építeni.”

„Sajnos, a könyvtár is elavult s nem erre a célra készült épületben helyezkedik el. Belátható időn belül saját erőből nem tudunk új könyvtárat, illetve köz-

művelődési intézményt építeni. Jelenleg orvosi rendelő létrehozásán fáradozunk. Óvodánk szűkös, elavult, s az iskola épülete is egyre rosszabb állapotba kerül. Így tehát új művelődési ház és könyvtár építése nem is lehet megvalósítható elképzelés a jövőben, hacsak erre a célra nem kapunk felsőbb szerveinktől támogatást.”

Néhány községben talán sikerül megoldást találni:

„A polcokon csak 2–3 sorban tudtuk elhelyezni a könyveket. Talán ebben az évben lehetőségünk lesz annyi állványt beszerezni, hogy kényelmesebben elhelyezhessük majd az állományt. Persze ezzel zsúfoltabb lesz az intézmény. Újabb, de valamivel kellemesebb gond — amit a közeljövőben meg kell oldanunk —: új könyvtárat kell építenünk!”

Néhányan lényeges előrelépésről számoltak be:

„Községünkben 1977 végéig egyetlen ember látta el a könyvtárosi teendőket. A megnövekedett munkára való tekintettel 1978-ban újabb — szakképzett — könyvtáros beállítására került sor. Reméljük, hogy így a körzeti könyvtár szerepét is jobban el tudjuk majd látni (4 fiókkönyvtárunk van). Nálunk a könyvtár elhelyezése sem volt megoldva, éppen ezért a községi tanács a pártszervezettől megvásárolt egy helyiséget, amelynek átalakítása jelenleg folyik. Reméljük, hogy ez a könyvtár a lakosság igényeit is sokkal színvonalasabban tudja majd kielégíteni.”

Annak ellenére, hogy néhány esetben a szakfelügyelet és a fenntartó szervek véleménye a könyvtáros munkájának megítélésében eltért egymástól — mégis megnyugtató számunkra, hogy ilyen tekintetben nincs alapvető szemléleti eltérés közöttük. A tanácsok tudják, hogy milyen gondokkal küzdenek a könyvtárosok — elsősorban az épülettel, berendezéssel, üzemeltetéssel kapcsolatos gondokat ismerik —, kevésbé tájékozottak a könyvtárak tartalmi munkáját illetően. Hiányzik folyamatos, tervszerű ellenőrző munkájuk, nagyobb „odafigyelésük”. Ez érződött a könyvtárosok válaszaiban is.

A könyvtárosok véleménye

A könyvtárosoktól azt szerettük volna megtudni, hogyan érzik magukat munkahelyükön, elégedettek-e jelenlegi anyagi és erkölcsi megbecsülésükkel? (Vizsgálunk eredményei egybecsengenek egy or-

szágos felmérés eredményeivel, az eltérések nem nagyok.)

Az elégedettségre utaló válaszok száma eltörpül az elégedetlenségéi mellett. Legfőképpen az erkölcsi megbecsülés hiányát tartják. „A közművelődésben dolgozók erkölcsi elismerése nagyon minimális, még azoknak a felettes szerveknek a részéről is, amelyeknek nem volna szabad különbséget tenniük a közművelődésben és a közoktatásban dolgozók között.” (Egy községi könyvtár vezetője) „... a könyvtárosi tevékenység megbecsülése a »kötelező szinten« mozog. Nem éri el, többnyire meg sem közelíti a pedagógusok, egészségügyiek és a termelőszövetkezetben dolgozó értelmiségiek erkölcsi és anyagi megbecsülését.” (Főfoglalkozású községi könyvtáros véleménye.)

Az, hogy a könyvtárosi munkát nem tekintik más értelmiségi munkával egyenrangúnak, köztudomású. De az, hogy a „könyvtárosi munkát úgy ítélik meg, hogy alacsonyabb rendű tevékenység, mint a tanácsi munka” — amint egy húsz éve dolgozó községi könyvtáros állítja —, már bennünket is meglepett egy kicsit, hiszen véleményünk szerint ezen régen túl kellene lennünk.

Ezzel összhangban nagyobb anyagi elismerést is szeretnénk: „Könyvtárosi pályafutásom során kifüntetéset nem kaptam. A fizetésemelésekkel is mindig probléma volt. A községi tanács gépirónójának mind ez ideig magasabb volt a fizetése, mint nekem.” (Több éve dolgozó községi könyvtáros.) „1974-ben miniszteri dicséretet, 1977-ben pedig a pedagógusnap alkalmából 1000 forint jutalmat kaptam. Ennyi volt az anyagi elismerés 15 év alatt” (Tiszteletdíjas könyvtáros.)

Mindez az ún. „presztízs-skálán” is tükröződik. A könyvtárosoknak egy 10 fokú skálán kellett megjelölniük azt, hogy — a kereset és a társadalmi megbecsülés tekintetében — hova helyeznék el magukat, illetve azt is jelezniük kellett, hogy véleményük szerint hol kellene állniuk. (A skála 10. foka a legnagyobb társadalmi megbecsülést jelölte.) Vagyis a feszültség nagyságát kerestük. Az eredmények meglepőek voltak. Az ugyan az eddigiekből is tökéletesen érthető, hogy a 9—10. fokra *senki* sem jelölte önmagát,

és hogy a többség úgy érzi: a középmezőnyben vagy egy picit az alatt helyezkedik el, de nagyon elgondolkoztató, hogy viszonylag magas azoknak a száma, akik úgy érzik, a minimális anyagi-erkölcsi megbecsülésben sem részesülnek (a 31-ből 7, illetve 6 gondolja így).

Józan helyzetismeretre utaltak a „hol kellene állnia” kérdésre adott válaszok. Az elképzelt legmagasabb keresetet — a 10-es mezőt — senki sem jelölte meg, de ugyanezen a fokon a társadalmi megbecsülés tekintetében már 3 szavazatot találunk. (Ennek megfelelően növekedett a jó és közepes fizetésre igényt tartók száma, de még mindig szerényebb mértékben, mint a nagyobb társadalmi megbecsülésre vágyóké.) A 0—2 rovat itt természetesen üres maradt.

Jogos igények

A feszültség, az eltérés tehát nagy, s leginkább a megbecsülés terén érezhető (több mint három fokozat). E téren nincs eltérés a községben és a városban dolgozó könyvtárosok véleményében — nem úgy, mint az anyagiak megítélése terén. Úgy tűnik, hogy a községi könyvtárosok sokkal elégedetlenebbek, hiszen az ő tevékenységük kapja a legkevesebb elismerést. Mindezek alapján várható, hogy a kissé keserű szájjal végzett mindennapi munka még a lelkiismeretes könyvtárosok esetében sem hozhatja azt az eredményt, amelyre egy megbecsült, elismert dolgozó képes volna. Azzal is tisztában vagyunk, hogy ennek az érzésnek a kialakulását sok olyan tényező befolyásolja, amely nem is mindig indokolja az elégedetlenséget. Nem vizsgáltuk a tényleges fizetést, iskolai végzettséget stb., csak a szubjektív értékelésre voltunk kíváncsiak. S ez fakadhat túlzott érzékenységből, a valósággal nem számoló törekvésekből is. Am azt is tudjuk, hogy a válaszok mögött a könyvtárosok többségének jogos igényei, illetve sérelmei rejlenek. Például olyanok, hogy a fenntartók nem ismerik kellően a könyvtárban folyó munkát, s ezért nem is értékeli megfelelően. „A fenntartó tanács — szerintem — nem nagyon becsüli meg és nem tartja sokra a könyvtári munkát, éspedig azért nem, mert nincs tisztában azzal, hogy mit kell és mit lehet egy könyvtárban csinálni. Számtalanszor értésemre adták, hogy itt a könyvtárban mindenre ráérek, mert itt nincs semmiféle különösebb munka.” (Főállású községi könyvtáros.)

A könyvtárosok jól tudják, hogy alacsony megbecsülésük egyik lényeges oka, hogy nem képesek eleget tenni a jogos

olvasói kívánalmaknak, mert a „könyvtár anyagi ellátottsága szűkös, tárgyi-technikai felszereltsége nagyon hiányos, gyakorlati az alapvető működtetési gondok is (fűtés, raktározás, karbantartás elvégzése)”, „... kevés idő jut az egyéni munkára, nagyon rossz körülmények között kell ellátni a szolgálatot...”, a kölcsönzőtér és a raktár nagyon kicsi, kevés könyv fér el a szabadpolcon. Sokszor kell azt mondani az olvasóknak, hogy nincs benn a könyv, külső raktárban van. Ez nagyon kellemetlen feladata a könyvtárosnak.” (Az első idézet egy községi, az utóbbi egy nagyobb központi könyvtár dolgozójának leveléből való.)

Az igazság kedvéért hozzá kell tennünk, hogy az ilyen jellegű válaszok száma nem jelentékeny. Heves megye könyvtárügye az elmúlt néhány évben sokat fejlődött. Most jutott el abba a szakaszba, amikor — az alapvető működési feltételek megteremtésén felül — a hálózati központ a minőségi munkára is több figyelmet fordíthat. Eppen ezért került sor erre a vizsgálatra is, hogy kiderüljön, milyen területen vannak sürgős tennivalói. Hogy helyes irányba indult el, bizonyítja a vizsgálat eredményeinek jó visszhangja az MKE szervezet megyei ülésén.

Baranyi Imre

Hivatás és közösség „felsőfokon”

A főiskolai és az egyetemi könyvtárosképzés nappali tagozatán lényeges elvi kérdés, hogy az iskola a diploma mellé a közösségi szolgálat hivatástudatát is képes-e adni. Az elméleti tudás megalapozása mellett fontos tényező a gyakorlati ismeretek elsajátítása, a „könyvtáros hétköznapokkal” való találkozás.

Felesleges hangsúlyozni, hogy ez a gyakorlati munka erősen hat a hallgatók személyiségfejlődésére, pályaképük kialakulására. Magam is tapasztaltam e változások hatását, különösen azoknál, akiket rögtön a középiskola után felvettek a főiskolára, és így még csak kialakulatlan és bizonytalan pályaképpel rendelkeztek. Nem lehet közömbös tehát sem a képző intézetek, sem a könyvtarostársadalom számára, hogy a hallgatók milyen tapasztalatokat szereznek szakmai gyakorlataikon. Hiszem, hogy csak ott és úgy érheti pozitív hatást kiváltó élmény a hallgatókat, ahol a hivatástudat és a közösségi munka „felsőfokán” állnak maguk a könyvtárosok is. Fokozott felelősség hárul tehát a befogadó könyvtárakra, hiszen nem mindegy, hogy leendő diplomásaink közül hányan választják majd munkahelyül a könyvtárt!

Főiskolánk — a Szombathelyi Tanárképző Főiskola — eddigi kedvező tapasztalataira támaszkodva küldi hallgatóit a tanévközi nyári szakmai gyakorlatra. A hallgatók képviselik az október intézmény képzési színvonalát, de a befogadó könyvtár az egyedüli intézmény, amely kialakíthatja vagy megerősítheti a hivatástudatát.

Felvetődik a kérdés, melyek a hivatástudattal végzett közösségi munka összetevői?

Néhány gondolat, melyet bizvást lehetne még tovább sorolni: nyitottság és problémaérzékenység a könyvtár és a könyvtárügy problémái iránt; az önálló — de a közös célokba beilleszthető — munka végzésének lehetősége, amely egyúttal a kezdeményezés lehetősége is. És mindenekelőtt a könyvtáros szolgálat az olvasóért, ami egyúttal a könyvtárügy helyes szolgálat. Közös munka a rugalmas elvként alkalmazott beosztás, feladat, felelősség jegyében. Egyszerűbben: együtt az olvasóért és egymásért.

Felsorolásunkat bizonyára lehetne még folytatni. Erdemes azonban arra is egy pillantást vetni, hogy mit érezhetnek ezekből a gyakorló hallgató. Mindenekelőtt azt, hogy nem „kisegítő munkaerő”-ként, hanem egyenlő rangú partnerként fogadják. Lehetőséget kap a könyvtárral és a könyvtári munkával való alapos megismerkedésre. Képet alkothat a könyvtár helyi és a könyvtárügy távolabbi horizontú gondjairól. Az önálló munkafeladatok jogán lehetőséget kap javaslatai és gondolatai kifejtésére, szolgálatával pedig megismerheti az olvasókat és a könyvtáros közösséget.

Arról, hogy milyen egy-egy könyvtár munkatársainak közössége és hivatástudata, évfolyamunk hallgatói már képet alkothattak.

Magam, a szombathelyi főiskola könyvtár—magyar szakos hallgatója és még három társam az FSZEK Központi Könyvtárának munkájában vettünk részt. Az az egy hónap, amit a Vadász utcai, 1. sz. kerületi könyvtárban eltöltöttem, bebizonyította: létezik hivatás és közösség „felsőfokon”. Köszönet érte!

Borsos Gábor

Katona Jenő

1905—1978

Augusztus 15-én, hetvenhárom éves korában, rövid betegség után elhunyt Katona Jenő, a neves újságíró, a Könyvtáros nyugalmazott főszerkesztője.

Katona Jenő már egyetemi éveiben, mint az Eötvös Kollégium diákja, imponáló műveltséget szerzett: alaposan ismerte a magyar irodalom és a világirodalom klasszikusait, a filozófiát és a történelmet. Különösen a magyar reformkor irodalmának és történelmének vált kitűnő szakértőjévé. Figyelme azonban egészen fiatalon a közélet felé fordult, a magyar sorskérdések foglalkoztatták. Munkatársa, majd szerkesztője lett a *Korunk Szavának*, amely a haladó katolicizmus eszméiért küzdött. Lapjában, egész publicisztikai tevékenységében meg nem alkuvó küzdelmet folytatott a faszizmus ellen, sőt 1936-ban *Magyar hitleristák* címmel bátor röpiratot is kiadott a nácizmus magyarországi szálláscsinálóiáról. A Korunk Szava megszűnése után, 1939-ben *Jelenkor* címmel, hasonló szellemben alapított új lapot. (Ennek indító, programadó írása a közelmúltban a Gondolat Kiadónál megjelent *Program és hivatás* című kötetben olvasható). Közben be-

kapcsolódott a *Pethő Sándor* által szerkesztett *Magyarság* munkájába is, s amikor Pethő Sándor megvált a jobboldal által kisajátított lapjától és megindította a *Magyar Nemzetet*, annak fõmunkatársa lett, egészen 1944. március 19-ig, a németek bevonulásáig, a lap megszüntetéséig.

A német megszállás idején bújosnia kellett, a nyilas időkben azonban elfogták, s az érsekújvári, majd a győri börtönbe zárták, ahonnan csak a németek kiűzésekor szabadult ki. Újra nagy tetterővel kapcsolódott be a politikai életbe: a Kisgazdapárt balszárnyához tartozott, amely a munkáspártokkal együtt küzdött a demokratikus haladásért. A *Hírlap* című napilap főszerkesztője, a *Demokrácia* nevű hetilap fõmunkatársa volt, *Politika* címmel érdekes hetilapot alapított, majd a *Kis Újságot* szerkesztette. Eközben országgyűlési képviselő, az új alkotmány megszületése után pedig a Magyar Népköztársaság első Elnöki Tanácsának tagja. 1952-ben lett főszerkesztője lapunknak, s 1966-ban a szerkesztőségből vonult nyugdíjba. De kapcsolatait nem szakította meg a Könyvtárossal, továbbra is rendszeresen felkereste a szerkesztőséget; érdeklődéssel figyelte volt munkatársai tevékenységét és a laphoz kerülő fiatalok lépéseit is. Együttérzéssel, meleg emberi szavakkal gyakran beszélgetett velük.

A lap munkatársai a több mint két évtizedes együttműködés során sokat tanulhattak Katona Jenőtől: műveltséget, a magyar nép iránti ragaszkodásnak szép példáját, az emberek megbecsülésének humánus gesztusait. Ő bölcs ítélettel különbséget tett az élet maradandó és múlandó dolgai között, s a tartós értékeket igyekezett szolgálni. A vele kapcsolatba kerülők sokat meríthettek nagy történelmi tapasztalataiból, amely azt sugallta, hogy válságos helyzetekben bátran ki kell állni a felismert igazság, a nép ügye mellett, az elnyomottak és üldözöttek jogaiért, amiként ő is tette a faszizmus éveiben...

Ravatalánál — augusztus 24-én a Farkasréti temetőben — a Magyar Újságírók Szövetsége, a Lapkiadó Vállalat, a pályatársak és a barátok nevében *Pethő Tibor*, a Magyar Nemzet főszerkesztője mondott beszédet. Sirjánál — a Könyvtáros szerkesztősége nevében — *Páldy Róbert* búcsúztatta, fájlalva a veszteséget, amely halálával a lapot és munkatársait érte.

(pr)

A helytörténeti kutatás műhelyei Pozsonyban

A hazai helytörténeti kutatás eredményeinek vizsgálata sugallja azt az igényt, hogy megismerjük a határainkon túl, elsősorban a szomszédos szocialista országokban folyó helytörténeti tevékenység szervezeti formáit, módszereit is, és összehasonlítsuk az ottani tapasztalatokat saját munkánkkal.

Egyhetes tanulmányút egy másik ország fővárosának nagy, tudományos könyvtáraiban mindenképpen kevés, és csekély alkalom arra, hogy felmérjük helytörténeti állományukat és munkájuk irányait, eredményeit. Arra azonban elegendő, hogy — bár csak körvonalaiiban — áttekintő képet nyerjünk munkájukról; másrészt pedig alkalmas a könyvtárosok közötti emberi és munkatársi kapcsolatok kiépítésére is.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteményének kezdeményezésére, a Fővárosi Tanács támogatásával lebonyolított pozsonyi tanulmányutunknak három fontos célja volt. Mindenekelőtt az, hogy előkészítsük és megalapozzuk az együttműködést a pozsonyi testvérintézményekkel, felvessük az információ- és kiadványcsere lehetőségeit. Szükségesnek tartottuk eredményeik megismerését az állománygyarapítás, a gyűjtőkori határok s különösen a feltáró munka, a helytörténeti bibliográfiai munkálatok területén is. Végül feladatunknak tekintettük, hogy másolatok, cserék formájában kiegészíthessük gyűjteményünk hiányzó anyagát.

Elsőként a *Szlovák Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetét* kerestük fel. Ennek adatszolgáltató és dokumentációs osztálya 1953 óta működik, könyvtára 25 ezer kötetes. Az intézet rendkívül sokágú történelmi, tudománytörténeti és politikai munkát végez. Fő feladata a kutatók információkkal történő ellátása, valamint kiadványok összeállítása. A tájékoztatás és a kiadványok alapja a folyamatos bibliográfiai feltárás. Munkájuk összetettsége jól érzékelhető, ha számba vesszük az általuk közzétett folyóiratok, évkönyvek, bibliográfiák fajtáit. Ez az osztály szerkeszti a Prágában évenként megjelenő *Bibliografie Československé historia Szlovákiára* vonatkozó anyagát, a *Studia historica Slovaca* című sorozatot, amely Szlovákia újkori történelméből közöl tanulmányokat. Az intézet gondozásában jelenik meg negyedévenként a *Historický Časopis*, valamint évente a *Historické štúdie* c. időszakos kiadvány. Figyelmet érdemel a *Dějiny Véd a Techniky* (A tudományok és a technika története) c. periodikájuk is.

Szoros kapcsolatban állnak a prágai

Történettudományi Intézettel és együttműködnek a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetével is.

A szlovák főváros legnagyobb helytörténeti gyűjteménye a *Városi Regionális Könyvtár*. Az Óvársháza és a Primási Palota történelmi épületegyüttesében elhelyezett intézmény a jövő esztendőben ünnepli fennállásának félévszázados jubileumát. Szervezetileg 1969 óta a Városi Levéltár szakkönyvtára, s egyben a helytörténeti munka központja is. Feladata, hogy összegyűjtse a város gazdasági, társadalmi, politikai, közigazgatási és kulturális életére vonatkozó dokumentumokat, valamint az, hogy a helyi intézményeket ellássa információkkal. 87 ezer kötetes értékes gyűjteményében mintegy félszáz ősnymtatvány is található; ezekről füzetkatalógus tájékoztatja az érdeklődőket.

A könyveket, hírlapokat a beérkezés sorrendjében tárolják, s csak nemrégiben oldották meg a kötelesepéldányok fogadását. Minden Pozsonyban megjelenő kiadványt gyűjtenek, s ez tekintélyes mennyiség, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy a szlovákiai könyv- és lapkiadás 98 százalékáról van szó. Az analitikus feldolgozás szintén a beérkezés menetéhez igazodik. A könyvekről szerzői és tárgyszavas, a folyóiratokról külön betűrendes katalógus is tájékoztatja az érdeklődőket. A folyóiratokban, hírlapokban megjelenő — Pozsony gazdasági, társadalmi, kulturális életét bemutató — cikkekről, tanulmányokról téma szerinti kartotékkendszer tájékoztat. A feldolgozás során évente mintegy 10—12 ezer cédula készül, ennek fele kötetbe rendezve kerül az olvasók elé. *Kulturnopoliticky a historicky kalendar mesta Bratislavy* címmel. Krónikaszerű feljegyzések sorozata ez, amely 1965 óta évről évre időrendben közli a város életének eseményeit. A kötetből kimaradó cédulaanyagot a városi információs központ hasznosítja, amely népszerűsítő kiadványokat állít össze.

A helytörténeti kutatás három intézményének — a Városi Regionális Könyvtár, a Városi Levéltár és a Városi Képtár — anyagából a kutatók munkájának meggyorsítására központi katalógus összeállítását tervezik. A Regionális Könyvtár módszertani központ is. A közművelődési könyvtári hálózaton belül minden járásban működik egy regionális (helytörténeti) gyűjtemény, amely együttműködik az illető járás levéltáraival, múzeumaival. Kapcsolatuk olyan szoros, hogy a múzeum és a levéltár könyvtárát

is a helytörténeti gyűjtemény szervezi és kezeli. Ily módon működnek például a beszercebányai, a rozsnói, a kassai, az eperjesi, a bártfai, a tóketerebesi járási könyvtárak.

A nagy múltú Mirbach-palotában székelő *Városi Képtár* várostörténeti metszetgyűjteményét is felkerestük. Arra voltunk kíváncsiak: van-e a birtokukban olyan metszet, litográfia stb., amelyről a Budapest Gyűjteményben most készülő képlelőhely-bibliográfia szerkesztőinek nincs tudomásuk. A grafikai gyűjtemény az ábrázolt városok nevének betűrendjében tárolja az értékes anyagot. Találtunk néhány Pestet és Budát ábrázoló, főként a XIX. századból származó képet, melyek nagy része nálunk is ismeretes. Am néhány, számunkra eddig ismeretlen metszetre is rábukkantunk, adataikat feljegyeztük, hogy ezekről később másolatokat készíthessünk.

A pozsonyi intézmények általában — elsősorban a Városi Levéltár térkép- és tervtára — nagyobb számban tartalmaznak budapesti vonatkozású dokumentum-

anyagot is, ennek részletes feltárása azonban hosszabb munkát igényelne.

A tanulmányút során sikerült megalapozni az együttműködést az ottani társintézményekkel. Partnereink örömmel fogadták a kölcsönös adatszolgáltatás, az információ- és kiadványcsere lehetőségeit.

Munkamódszereik, szolgáltatásaik hasonlók a Budapest Gyűjtemény és a megyei könyvtárakban működő helytörténeti részlegek eljárásaihoz, szolgáltatásaihoz, különösen a kurrens bibliográfiai munkálatok esetében. Érdekes volt megfigyelnünk, hogy Szlovákiában igen fontosnak tartják az *aktuális* események figyelemmel kísérését. Éppen ezért azonban nem vállalkozhatnak — nem jut erejük — olyan nagy méretű retrospektív feltárássra, mint a készülő Budapest-ikonográfia vagy Budapest történetének már megjelent hétkötetes bibliográfiája, illetve a megyei könyvtárak úttörő munkája a megyei hírlapbibliográfia összeállítására.

F ar a g ó É v a — M e z e y L. L á s z l ó

Bemutatjuk

a Budapest Gyűjtemény aprónyomatványait

Erről a szóról: nyomdatermék, az emberek többségének könyvek, újságok, folyóiratok jutnak az eszébe. Pedig ezek a kiadványok a nyomdából évente kiáramló papírtömegnek még a felét sem teszik ki. Gutenberg óta állandóan növekvő számban készülnek olyan nyomtatványok, melyek a megjelenés pillanatában akarnak valamit közölni az emberekkel, de amelyeket, miután feladatukat betöltötték, úgyszólván mindenki eldob. Utólag is csak kevés helyen gyűjtik ezeket a nyomdatermékeket, pedig rengeteg olyan ismeretet közölnek a korukról, amit más dokumentumokból nem tudhatunk meg.

Azon túlmenően, hogy ezek az úgynevezett *kisnyomatványok* úgy tükrözik keletkezésük korának a levegőjét, mint talán egyetlen más dokumentumfajta sem, igen sok lényeges adatot tartalmaznak koruk politikai, gazdasági és kulturális életéről. A reklám és a reklámgrafika történetének kutatói is sok hasznos tanulmányozhatják őket.

Gyűjtésük és feldolgozásuk a *helytörténeti gyűjteményeknek* is elsőrendű feladata. A kisnyomatványok ugyanis

olyan dokumentumok, melyek egy helység vagy egy terület egység történetét szempontjából gyakran levéltári akták kötegeinél is többet mondanak, ráadásul rendkívül nagy szemléltető erővel (például kiállításokon, kiadványokban).

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteménye, mely a hasonló könyvtárhoz kapcsolódó helytörténeti gyűjtemények közül a legrégebbi és legnagyobb, mindig feladatának érezte a *budapesti vonatkozású kisnyomatványok* teljességre törekvő gyűjtését. Noha a legutóbbi évtizedekig a gyarapítás kizárólagos forrása a vásárlás és az ajándékozás volt, több ezer darab nyomtatványt sikerült összegyűjteni, s ezeket az ETO rendjében raktározni. (A szakozás csupán három számjegy pontosságig történt.) A szákszámokon belül időrendben sorakozik az anyag. Mivel 20 éve a Szabó Ervin Könyvtár is részesedik a nyomdák által beszolgáltatott kötelepéldányokból, az aprónyomatványok száma látványosan megnőtt. A megnövekedett anyag és az erre a célra fordítható munkaerő korlátozott volta miatt azonban az ETO helyett más, új szakrendszer kidolgozása

vált szükségessé. Ebben az állomány nyolc főszakra és további alcsoportokra oszlik. Az alcsoportokon belül itt is időrend szerint sorakozik az anyag. Ebben a rendszerben van csoportosítva minden 1958 után megjelent kisnyomtatvány. A beérkező anyag összetételének elemzése alapján kialakított rendszer kétségtelenül nem olyan rugalmas, mint az ETO, viszont jobban tekintettel van a kiadványfajta egyedi sajátosságaira, egyértelműbb, s igen meggyorsítja a szakozást.

A szakjelzetek szerint raktározott anyagtól elkülönítve vannak elhelyezve a különlegesen feszült és jeles történelmi időszakok dokumentumai, amelyeket a kutatók mindig dátum szerint keresnek. Ilyenek például az 1848–49-es forradalom és szabadságharc, az 1918-as polgári forradalom, a Tanácsköztársaság és a felszabadulás korának aprónyomtatványai. Ugyancsak külön vannak elhelyezve bizonyos nyomtatványfajták, melyek más kezelést igényelnek (számlócédulák, címkék, cégjelzések, számlák, gyászjelentések).

Mi hasznosat találhatnak fővárosunk és hazánk történetének kutatói az ország egyik legnagyobb aprónyomtatvány gyűjteményében?

Hazánk történetének *politikai küzdelmeit* tekintélyes számú dokumentum szemlélteti a már említett, külön gyűjtött anyagokon felül is. Munkásmozgalmi vonatkozású dokumentumok szintén szép számmal vannak itt.

A *közigazgatási* jellegű kiadványok mind a korabeli gazdasági, társadalmi alap, mind a politikai felépítmény tanulmányozásához fontos segítséget nyújtanak. Az intézmények, vállalatok, kereskedések saját kiadásában megjelent kisnyomtatványok is fontos adatokat szolgáltatnak fővárosunk ipari, kereskedelmi, pénzügyi és kulturális történetének vizsgálatához. A kötelepéldányként beérkezett nagy mennyiségű anyagból különösen értékesek a művelődésügyi vonatkozásúak; a kisterjedelmű kiállítási katalógusok, hangversenyműsorok, színházi műsorfüzetek, öntevékeny együttések, irodalmi színpadok műsorai. Ezek egy része grafikai megoldásokban bővelkedő, igényes kivitele miatt is figyelemre méltó. Lényegében hasonló mondható el a szép számú idegenforgalmi prospektusról is, ezeknek várostörténeti képanyaga ugyancsak említést érdemel. A reklámgrafikai és gazdaságtörténeti jelentőségű számlócédulákon és cégjelzések számlákon gyakran szerepel az üzlet vagy a gyár hiteles korabeli képe, olykor környékével együtt is. A Haas Fülöp és Fiai RT számlájának hátsó oldalán például teljes oldalt betöltő képet láthatunk a

Számlócédula a század első évtizedéből
Faragó Géza rajzával

Vörösmarty térről, rajta az időközben lebontott Haas palotával.

A hazánk és fővárosunk történetével foglalkozóknak hasznos segítséget nyújtó, gazdag gyűjteményt már számos kutató használt. A könyvtár azonban nem érte be annyival, hogy az összegyűjtött anyagot a Budapest Gyűjtemény olvasótermét felkeresők számára hozzáférhetővé tette. A történelmileg rendkívül érdekes, ráadásul kevés példányban, kevés helyen található, nehezen hozzáférhető nyomtatványokról (például az 1918-as polgári forradalom, a Tanácsköztársaság vagy a régi május elsejék aprónyomtatványairól, illegális kommunista röplapokról) több *hasonmás-gyűjteményt* adott ki. Ezáltal széles körben használhatóvá tette az állományrészt. A jó hagyományt a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár a jövőben is folytatni szándékozik.

Indali György

Könyvek között, hajnalig

Levele alapján indulatos, nagyhangú embernek képzeltem *Zombori Imrét*, a zsámbéki községi könyvtár vezetőjét. Szelíd, kék szemű, halk szavú.

— Zsámbék közművelődési terveiről olvastam pár hete a lapban. Sehol sincs benne szó a könyvtárról. Ha ez először történt volna, hagyján, de mintha minket mindig elfelejtenének. *Most csordult ki a pohár*. Levelet írtam: mi is vagyunk, dolgozunk. Ugye, nem haragszik? — kérdezi.

- Mióta könyvtáros?
- Huszonhárom éve.
- Ez a főfoglalkozása?
- Nem. Az általános iskolában tanítok. Szabad időben könyvtároskodom. A feleségem, szintén pedagógus, már nyugdíjas, a segítségem.
- Elkel a segítség?
- Hetente négyszer van könyvtárnap. Három, négy, öt óra a kölcsönzési idő. Aztán a rengeteg egyéb munka. Katalóguskészítés, könyvrendelés, selejtezés, jelentés ide-oda, adminisztrálás, ajánló-jegyzék-összeállítás, levelezés.
- Hány könyvük van?
- Tízezer körül.
- És olvasójuk?
- Úgy hatszázötven, aki rendszeresen bejár.
- Milyenek a könyvek?
- Mindent megtalálnak.

Tízezerből sok százezer

— Hogyan? Tízezer kötet szép mennyiség, de minden könyv csak nem fér bele?

— Van könyvtárközi kölcsönzés. Ezt a csomagot itt az Állami Gorkij Könyvtár küldte, benne két német könyv. *Somos Agnes* itt lakik Zsámbékon, Szegeden az egyetemen német—magyar szakos, ő kérte őket. Bejön ide, akárcsak *Juhász Klára*, aki Thökölyvel foglalkozó könyveket keres egy tanulmányhoz. Mi a járási, megyei könyvtár útján kérjük a könyveket, akár az Országos Széchényi Könyvtárból, vagy az Egyetemi Könyvtárból. Így mondhatom nyugodtan: nem tízezer, hanem több százezer kötetes a zsámbéki könyvtár.

A művelődési házban egy nagyobb és egy kisebb szoba a könyvtár. Könyvek

mindenütt. Külön a kézikönyvtár, lexikonokkal, monográfiákkal, kézikönyvekkel. Rengeteg ifjúsági és gyerekkönyv.

— Sok tanítványom ideszokott már. Az órákra is viszek be könyveket. Megkedvelik, megismerik a könyvben tárolt tudást.

Öröm és üröm

Nagy polcokon a szépirodalom. A kisebbik helyiség az olvasószoba, az ismeretterjesztő művek birodalma.

— Jönnek az emberek, kertészkednek, gyümölcsöt termelnek és olvasnak hozzá.

Római kori cserépedények, muzeális gramofon, megkövült fadarabok, török sir turbános kódisze, pingált céhláda a polcok között.

— Olvasók, tanítványaim hozták a tárgyakat. Megférnek a könyvekkel.

— Nincs zsúfoltság?

— Talán nemsokára bővülünk. Kapunk még egy szobát ruhatárnak, raktárnak. Bár egyelőre, sajnos, elférünk.

— Sajnos?

— Úgy értem, nem nagyon gyarapodunk. Két éve még húszezer forint volt az éves vásárlási keretünk, most tizennégyezer. Takarékoság. Itt a *Szinonima szótár*. Nélkülözhetetlen, egymaga százötven forint. A *Magyarország történetének* szintén minden kézikönyvtárban ott kell lennie. Az új kötet ára háromszáz forint. Augusztus közepe van, kétezerhét-száz forint a zsebünkben. Az évből hátravan négy hónap, a téli könyvvásár újdonságai...

Tanfolyamok és forintok

Zombori Imre *ezer*, felesége *négyszáz* forintot kap könyvtári munkájáért. Elvégeztek mindenféle továbbképző tanfolyamot. Megtanulták az egyetemes tizedes osztályozást, a katalóguskészítés alapjait, a módszertan elméleti részét. Fiuk keramikus, most katoná. Civilben a művelődési ház ifjúsági klubjának irodalmi színpadát vezeti. Lányuk a csepeli tanítóképző angol tanszékén oktat. Ő súgja oda:

— Sokszor hajnalig a könyvtárban dolgoznak.

A. Gy.

(Pest megyei Hírlap)

VALLOMÁSOK A KÖNYVTÁRRÓL

Debrecentől Párizsig

PÁLFY JÓZSEF publicista

Ha a könyvtárra gondolok, mindig a debreceni Déri Múzeum épületében volt városi könyvtár jut az eszembe. No meg az a tízegynéhány éves fiú, aki voltam. S aki az egyik lábáról a másikra állt, míg a fehérköpenyes hölgy ott a pult másik oldalán szigorú pillantást vetett a cédulára. Mint már annyiszor, most is azt mondta: „Nincs benn!” S ceruzája megvetően szúrta át a papírt, ott, ahol az annyira vágyott könyv címe állott:

„A nő. I—II. kötet.”

Nem, ezt a könyvet sohasem kaptam kézbe...

Helyette minden mást, ami a listán a második, harmadik helyen szerepelt. Útleírás és Kodály népdalgyűjtése vagy az éppen esedékes kötelező olvasmány.

Amikor visszaképelem magam a Déri Múzeum olvasótermébe, nem tudom eldönteni, igazán mi is érdekelt, volt-e valami különleges a válogatásomban? Nem. Azt hiszem, magáért a könyvtárért jártam oda. Az élményért.

Leszűkíteném, ha azt mondanám: a könyvek vonzottak csupán. Dehogya. Az

élmény a ruhatárban kezdődött, a nagybajuszú hadirokkanttal, vagy még előbb, a szép múzeumépülettel, előtte meg Medgyessy női és férfi aktjaival, a párizsi világiállítás Grand Prix-val díjazott szobraival. (Büszke voltam magamra, hogy tudtam, mi a Grand Prix, s hogy miként kell kiejteni.)

Természetes volt, hogy gondjaimmal az olvasóba siettem, s ha ráérő időm volt, megint csak a könyvtár felé vettem az utam. Gond, persze, mi is lehetett akkoriban az ember gondja? Magyartanárom dolgozatot íratott a népdalokról, nosza, keressük ki mindazt, ami Kriza Jánostól Kodály Zoltánig a könyvtári katalógusban fellelhető... Máskor meg történelmi forrásmunkák után kutattam, kiegészítendő a tankönyv tömör és ezért néha érthetetlen megállapításait. (Szégyenkezés nélkül írom le: jeles tanuló voltam. Tudom, érdekesebb volna azzal henegetni, hogy dacolva fegyelemmel, tanulási kényszerrel mégis emberré formálódtam...)

Nem tekintettem magam strébernek. Márcsak azért sem, mert a vakáció hónapjaiban is ugyanúgy beállítottam az olvasóba, mint az iskolai évben. Hadd kaparjam össze emlékezetem zugaiból, mi mindent olvashattam nyaranta!

Igen, például Abesszíniáról. (Akkoriban Etiópiát még így hívták magyarul, olasz hatásra.) Ma, amikor ez az ország politikai szempontból annyira fontos, érdekessé vált, s amikor külpolitikával foglalkozó újságíróként és szerkesztőként oly sokszor van dolgom az egykori Abesszíniával, olykor eszembe jut, hogy olvastam én róla a könyvtárban egy magyar szerzőtől származó útleírást. Az illető egy expedíció tagjaként jutott el oda, persze, az idő tájt nem a TESCO küldött szakembereket Afrikába, vagy nem tévériporterként lehetett megfordulni a fekete földrészen. Nos, máig is emlékezetemben maradt, ahogyan a szerző leírta találkozását a rabszolgasággal, az embervásárral. Megdöbbenve adta vissza beszélgetését egy gazdag abesszínnal, aki arról panaszkodott, hogy betegben vett meg egy rabszolgát, az eladó becsapta őt. „Megnyúzatta” a beteg rabszolgát, s kiderült, hogy a tüdeje tele volt vérral — ilyen állapotban nem lett volna szabad hibátlan áruként eladni...

Egy másik jelenet leírása is megmaradt emlékezetemben: az expedíció vezetője, egy német tudós, szidta a buta szerezceket. Mire szerzőnk odaszóltotta a leg-

korlátoltabbnak mondott málhahordóju-
kat, előtte szétszedte, megtisztította, ösz-
szerakta a puskáját. Háromszor egymás
után. S aztán megkérte a négert, csinálja
utána. Sokáig kínlódott az a számára ide-
gen feladattal, de — megtette. (Emlék-
szem, valamelyik olimpia idején olvastam
ezt a könyvet, s mert a szerző megjegyez-
te, hogy a feketékből kitudó sportolók is
lehetnének, egyáltalán nem csodálkoztam
azon, hogy néger atléták felkerültek a
dobogó legmagasabb fokára, és olimpiai
bajnoki címet vívtak ki maguknak.)

Aztán a debreceni egyetemi könyvtár
olvasóterme következett. Még ma is hal-
lom az egyetemi hajdú egyenruhájában
feszítő hivatalsegéd dörgedelmét: „Nem
tudja maga azt, Pálffy úr, hogy az olvasó-
ból nem szabad kivinni a könyvet?!” Pe-
dig az a joghallgató, aki ráadásul akkor
már újságírógyakornok is volt, igazán
azt hitte, neki mindent szabad! Kiemelni
a könyvet a sorból, aztán kicsempészni
az egyetemen bejárata mellett, napsütötte
márványpadra: mennyivel kellemesebb
elmélyedni a római jog részleteiben, ha
percenként ki is tud onnan emelkedni az
ember egy-egy előtte elvonuló bölcsész-
lány látványa kedvéért. Szóval, a „szer-
kesztő úrra” néha így rápirítottak, mert
előbb-utóbb közismertté vált ez a gyön-
géje. Mármin az, hogy szert veténi a
könyveltávolítás tilalma ellen. (Viszont
meg is lett a büntetés: a római jog ismer-
etében mutakozó hiányok csak „egy-
hangú” minősítésű alapvizsgát eredmé-
nyeztek, ezt követően pedig már nem le-
hetett versenyezni az aranygyűrűs dok-
torátusért.)

Ugrás az időben, majdnem két évtized-
nyit téve meg, földrajzilag pedig akkora
távolságot ívelve át, amekkora Debrecen
és Párizs között feszül. A külföldi tudósi-
tó, akinek se módja, se pénze, hogy ön-
álló könyvtára legyen ott, abban a bérelt
lakásban, ahol legfeljebb a háziak ízlésé-
nek megfelelően sorakozik a polcokon né-
hány sohasem olvasott, de szép bőrkötése
miatt szobadísznek használt klasszikus
sorozat, mondom, az újságírói munkához
nélkülözhetetlenné válik ott és akkor a
közkönyvtárak olvasótermeinek ismételt
meglátogatása. Persze, még így is előfor-
dul néhány tudósítói melléfogás, fordítói
Leiter Jakab. (Pironkodva vallom meg,
hogy az én lelken szárad Truffaut
nagyszerű filmjének, a „Négyszáz csa-
pás”-nak ez a szó szerinti és éppen ezért
érthetetlen-értelmetlen címe. Miért is
nem kerestem meg akkor egy komoly ér-
telmező szótárban a „Quatre cent coups”
igazi jelentését, ami valami olyasmi, mint
a csínytevés. Csapásról szó sincs ben-
ne... Vagy az sem utolsó dolog, hogy
1958-ban, a Negyedik Köztársaságnak a
kegyelemdőfést megadó algéri lázadás

idején a „comité du salut public” kife-
jezést kapásból „közüdv-bizottságnak”
fordítottam! Nem gondoltam ugyanis ar-
ra, hogy a francia forradalom „közjóléti
bizottmányára” utalhatna az algéri ultrák,
a fél- és egész fasiszták szervezete. Vi-
szont — ilyen a tudósítói szerencse! —
még dicséretet is kaptam Pestről, hogy
ezzel a fordítói leleménnyel meg tudtam
különböztetni a köztársaság ellenségeit a
forradalmi első köztársaság életre hívói-
tól. Persze, hiába is mentem volna el
akkor akár a Sorbonne könyvtárába, akár
az Anatole France-ról elnevezett rakpar-
ton a francia kormány dokumentációs
szolgálatának olvasótermébe: magyar
könyv kellett volna a francia forradalom-
ról, hogy helyesen fordítsam a „comité
du salut public”-et, de politikailag hibá-
san!)

Igen, ez idő tájt már odalettek a szép
idők, az olvasótermekbe magáért az ol-
vasás kedvéért való járkálás öröme fel-
váltotta a munka. Az sem volt ugyan
örömtelen: a jól végzett munka öröme
szállt meg, ha az előttem tornyosuló kö-
teteken átrághva magam eljutottam a ke-
resett névig, adatig, történetig. Emlék-
szem például a felfedezés izgalma, ami-
kor egy kis könyvecskében rábukkantam
a „huszonhármak” tragikus, de hősiés
történetének leírására. (A Manusjan-cso-
port a „résistance”, az ellenállás soraiban
harcolt kommunisták és külföldiek legel-
szántabb és legeredményesebb egysége
volt, árulás folytán kerültek a Gestapo
kezére a „huszonhármak”, s a kivégzet-
tek között három magyar írta be nevét
a francia történelem legdicsőbb lapjaira:
Boczor József, Elek Tamás, Békés-Glasz
Imre.) Ugyanígy könyvtári kutatómunka
eredményeként jutottam hozzá az ora-
dour-i vérengzésnek egy hozzá ismert,
rendkívül részletes leírásához.

Párizshoz kötnék legutolsó olvasótermi
olvasói élményeim is: amikor már itt-
hon a franciaországi, a párizsi, a Côte
d’Azur-i útikönyveim megírásához kel-
lett anyagot gyűjtenem. Egy-egy könyv-
ből megelevenedtek a régi emlékek, meg-
világosodtak az összefüggések, adatok
tisztázódtak. Az utóbbi ugyanis — fran-
ciák esetében — nem mindig könnyű fel-
adat: isten tudja, miért, miért nem, de
szívesen tévednek számokban, akár év-
századokat neveznek meg, akár földrajzi
távolságról írnak. Nekem is számos könyv
adatait kellett egybevetnem, amíg el-
dönthettem: ez a katedrális XIII. száza-
di, amaz meg XV. századi, ez az út 30,
amaz meg 50 kilométeres. Szerencse,
hogy útikönyveimet székesegyházak tö-
vében és múzeumok előtt veszik kezükbe
olvasóim, nem pedig olvasótermekben,
lexikonok és atlaszok tornyai között.

Schönherr Gyula

1864—1908

A magyar tudós-könyvtárosok népes seregében is előkelő hely illeti meg *Schönherr Gyulát*, aki könyvtárosként és történészként egyaránt elismert nevet vívott ki magának. Bár már férfikora delén elragadta a halál, és így nem tudta valamennyi tudományos célkitűzését megvalósítani, munkássága így is nagy értéke a magyar könyvtártudománynak és művelődéstörténetnek.

1864. szeptember 26-án született Nagybányán. Középiskoláinak befejezése után Budapesten, a Tudományegyetem jogi karán tanult, ahol doktorátust szerzett. Mivel már egyetemi hallgató korában elsősorban a jogtörténet és a történelem köftötte le, jogi tanulmányainak végeztével Bécsben, a Történeti Intézetben képezte tovább magát. Tudományos ambíciók fűltek: első tanulmányai már 1888-ban napvilágot láttak a *Turulban* és a *Magyar Könyvszemlében*. Ez utóbbiban jelent meg az *Egy XVII. századi magyar könyvnyomtató emlékezete* című cikke, amely-

ben Apafi Mihály nyomdászával, Veresegyházi Szentyel Mihállyal foglalkozott.

Korai tanulmányai is hozzásegítették, hogy 1889-ben a *Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának* kötelékébe kerüljön. Itt dolgozott mindaddig, amíg súlyos betegsége végleg nem kényszerítette a munka abbahagyására. A könyvtáron belül mindvégig a levéltári osztály munkatársaként működött. A XIX. században a könyvtárak és levéltárak gyűjtőköre még nem vált szét élesen, a levéltárak is gyűjtöttek nyomtatott anyagot, a könyvtárak pedig a nyomtatott munkákon és kéziratokon kívül okleveleket. Így történt ez a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárában is. A levéltári osztály csak 1926-ban került át — helyhiány miatt — az Országos Levéltárba, majd beolvadt annak állományába. A könyvtári levéltár legértékesebb részét az a száznál több családi levéltár képezte, amely letétként került birtokába, s amely — családtörténeti jelentőségén túl — óriási köztörténeti jelentőségű is volt.

Schönherr Gyula, aki 1889-ben gyakoronokként kezdett a könyvtárban, viszonylag gyorsan haladt előre. 1894-ben már múzeumi segédőr és a könyvtár levéltári osztályának vezetője volt. Munkaterületén nagy átszervezést hajtott végre, és mindent elkövetett a hatalmas anyag rendezése és a kutatók jobb kiszolgálása érdekében — teljes sikerrel. Időközben egymás után láttak napvilágot könyvtári és történelmi vonatkozású könyvei és tanulmányai. 1897-ben az akkor alakult *Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége* előadó titkárnak hívta meg; e művelődéspolitikailag igen fontos intézmény több, önállóan is publikált éves beszámolója Schönherr Gyula nevével jelent meg. 1897-ben a Magyar Nemzeti Múzeum anyagi támogatásával Zárában és Velencében folytatott kutatómunkát; ez utóbbi helyen az állami levéltár berendezését és ügymenetét tanulmányozta. 1898-ban a könyvtárban a Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium által rendezett könyvtárosképző tanfolyamon adott elő, és rendszeres előadója volt a Magyar Nemzeti Múzeum ismeretterjesztő előadásainak is. 1900-ban Bécsben járt hivatalos kiküldetésben. Munkásságának elismeréseképpen 1898-ban a *Magyar Tudományos Akadémia* levelező tagjává válasz-

totta. 1900-ban megkapta az őri, 1902-ben pedig az igazgató őri címet.

Könyvtári és tudományos pályafutása töretlenül ívelt felfelé: 1903-ban, Rómában, a nemzetközi történelmi kongresszuson ő képviselte a Magyar Nemzeti Múzeumot; tapasztalatairól az *1903. évi római történelmi kongresszusról* címmel a Magyar Könyvszemle hasábjain számolt be. Ekkor azonban már jelentkeztek betegségeinek jelei is. Az alattomos kór anynyira kikezdte egészségét, hogy 1906-ban, majd 1907-ben is felmentették mind a könyvtári munka, mind az előadó-titkári teendők alól. Nagybányán családja körében húzódott meg, ahonnan még felutazott néha-néha Budapestre, hogy körülnézzen a szeretett könyvtár falai között. 1908. március 24-én azonban végleg pontot tett szenvedéseire a halál. Nagybányán temették el; temetésén a Magyar Nemzeti Múzeumot Szalay Imre igazgató vezetésével négy főből álló küldöttség képviselte.

Schönherr Gyula könyvtári-szakirodalmi érdeklődését elsősorban a kodikológia, valamint a könyvtári és levéltári szakrendszerek kérdésköre kötötte le. 1905-ben jelent meg *A római Casanate-könyvtár Corvin-kódexe és annak magyar glosszái* című munkája, mint önálló kiadvány; a Korvina-kutatás e nagy, alapozó korszakában ugyancsak ő mutatta be a thorni Corvin-kódexet (Magyar Könyvszemle, 1894), valamint a milánói Corvin-kódexet is a magyar szakembereknek (Magyar Könyvszemle, 1896). A könyvtári szakrendszerek közül a berlini udvari könyvtár és a drezdai könyvtár szakrendszereit ismertette 1894-ben a Magyar Könyvszemlében. *A Magyar Nemzeti Múzeum levéltára* című munkája 1902-ben jelent meg. 1888 és 1906 között 15 nagyobb tanulmánya és 15 kisebb közleménye (könyvismertetések, adalékok stb., Sch. Gy. szignóval) látott napvilágot a Magyar Könyvszemlében. *A Magyar Könyvszemle* új folyamának megindításától (1892/93) egészen 1902 második feléig ellátta a folyóirat szerkesztői tisztét is, mégpedig jól és korszerűen. Az új folyam első számában adott programcikk leszögezte, hogy „a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtára, mely múltjánál, terjedelménél és határozott nemzeti jellegénél fogva vezető szerepe van hivatva könyvtáraink között, folyóiratában saját érdekeit szolgálva egyúttal a magyar könyvtárügy támogatását tűzte ki legfőbb feladatául”. Schönherr Gyula nevéhez fűződik a magyar könyvtárak címjegyzékének, a *Magyar Minerva* I—III. kötetének a létrehozása is. (1900, 1902 és 1905), Esztergár László, illetve Grün Albert közreműködésével.

Történettudományi munkái közül önálló kötetben jelentek meg *A nagybányai*

Szent István templom (1892), az *Olaszországi történelmi kutatások* (1892), a *Hunyadi Corvin János* (1894), az *Anjouház és örökösei* (1895), *Nápolyi László külföldi trónköveteléseinek külföldi vonatkozásai* (Akadémiai székfoglaló, 1897) és a *Magyarország 1301-ben* című dolgozatai. Önálló munkái mellett gyűjteményes kötetekben is sokat publikált. Magyar történelmi vonatkozású cikkeket írt az *Athenaeum Kézi Lexikonába*. Az *Osztrák—Magyar Monarchia írásban és képben* XVII. kötetében a *Nagybánya és vidéke* című dolgozata jelent meg. A Magyar Nemzeti Múzeum 100 éves fennállásának emlékére kiadott munkában a levéltárat ismertette. *A Magyarország történelmi emlékei az ezredéves országos kiállításon* (1903) második részében a *Városi életünk emlékei és a Céhemlékeink a XVII. és a XVIII. századból* című tanulmánya jelent meg. A Marczali-féle *Nagy Képes Világtörténet* hatodik kötetében Csuday Jenővel közösen ő írta *A középkori intézmények bomlása és a renaissance* című fejezetet.

Írásainak többsége azonban a kor vezető tudományos folyóirataiban került az olvasóközönség elé. A *Magyar Könyvszemle* mellett igen sokat írt a *Turul* című folyóiratba is, amelynek egyébként 1897-től társszerkesztője volt. Itt elsősorban címertani, pecsétani és családtörténeti dolgozatokat tett közzé. Jelentek meg írásai az *Archaeológiai Értesítőben*, a *Századokban*, a *Történelmi Tárbán*, a *Budapesti Szemlében*, az *Akadémiai Értesítőben*; egy-egy ismeretterjesztő cikkével még a napi- és a hetilapokat is felkereste (*Budapesti Hírlap* stb.). Rendszeresen dolgozott szeretett szülővárosának lapjába, a *Nagybánya és Vidékébe* is; itt elsősorban helyismereti dolgozatokat jelentetett meg. Mindezek mellett segédszerkesztője volt az Athenaeum kiadásában megjelent, Szilágyi-féle „*A magyar nemzet története*” című nagy kiadványnak, és egy ideig a *Magyar Történelmi Eletrajzok* szerkesztői tisztét is ellátta.

Megfeszített munkájának nem kis szerepe lehetett betegsége előidézésében; ám erre csak akkor jött rá, amikor már késő volt. Halálával nagy veszteség érte a magyar könyvtárosságot és a tudományos életet, Nagybányát pedig különösen érzékenyen érintette, hiszen leghívebb lokálpatriótáját veszítette el benne. A város azonban nem volt hálátlan: szülőházát emléktáblával jelölte meg. Ebből az alkalomból látott napvilágot a *Schönherr Gyula emlékezete* című füzet, amely a Nagybányáról szóló, válogatott írásait is tartalmazza. E munka kiadása olyan gesztus volt, amellyel kevés magyar könyvtáros dicsekedhetett.

G a l a m b o s F e r e n c

Szelektivitás, szelektív információ

A szelektivitás, a szelektív információ fogalma azóta használatos általánosabban a könyvtári és az informatikai szakirodalomban, amióta — a számítógép használatához kapcsolódva — kialakult a szelektív információterjesztés (SZIT), ismert angol elnevezéssel az SDI (Selective Dissemination of Information). A szó szűkebb értelmében vett szelektivitás (Selectivity) egy (főként számítógépes) információs rendszerben azt jelenti, hogy az információk keresése során a rendszer milyen mértékben képes kiválasztani, „visszahívni” a releváns és „visszatartani” a nem-releváns információkat (dokumentumokat). (L. a Könyvtáros 1977/5. sz. 299—300. l.)

Ebből az értelmezésből kitűnik, hogy a szelektivitás szoros összefüggésben van a relevanciával (l. a Könyvtáros idézett helyét), ennek szinte elválaszthatatlan kísérő jelensége, ikerfogalma. A relevanciát ugyanis jórészt az alapozza meg, hogy az információval kapcsolatos tevékenységekben mennyire érvényesül a szelektivitás, vagyis a kiválasztás, válogatás s ennek eredményeként a helyes „elosztás” elve és gyakorlata.

Igy tekintve, a szelektivitást — a relevanciához hasonlóan — általános érvényű elvnek és gyakorlati követelménynek tekinthetjük az információk (dokumentumok) gyűjtésében, feldolgozásában, szolgáltatásában. Ezt bizonyítják *Ranganathan* könyvtártudományi törvényei is, különösen az első négy törvény, amelynek „parancsai” egyáltalán nem volnának teljesíthetők a szelektivitás alkalmazása s főleg a dokumentumok-információk és az olvasók-felhasználók gondosan megtervezett „párosítása” nélkül.

Az *első törvény* arra figyelmeztet, hogy a könyvek (dokumentumok, információk) használatra valók. Úgy kell tehát kiválogatni őket valamely könyvtári vagy más gyűjtemény számára, hogy olvasásuk, felhasználásuk a lehető legkedvezőbb mértékben valósuljon meg. Modernebb terminológiát használva, ez az *input* kérdése, vagyis annak eldöntése, hogy milyen dokumentumokat, információkat „válogatunk be” az információs rendszerbe, s ez meghatározza az *output*-ot, tehát azt, hogy a rendszer milyen mértékben tud az olvasók, felhasználók igényeinek megfelelő (releváns) dokumentumokat kiválasztani, szolgáltatni.

A *második törvény* azt írja elő, hogy mindenki (minden olvasó, felhasználó) kapja meg a neki megfelelő könyvet (dokumentumot, információt). Ebben a parancsban is szigorúan érvényre jut a válogatás elve, hiszen a nélkül lehetetlen volna a követelmény kielégítése, amelynek során az előbbieken említett „párosítás” már alapvetően fontos szerepet játszik.

A *harmadik törvény* azt hangsúlyozza, hogy minden könyvnek (dokumentumnak, információnak) találjuk meg az olvasóját-felhasználóját. Ez tehát a második törvény megfordítása, és azt jelenti, hogy nemcsak az olvasóhoz kell kiválasztanunk a megfelelő könyvet, hanem a könyvhöz is ki kell választanunk a megfelelő olvasót.

A *negyedik törvény* parancsa, hogy takarékosan bánjunk az olvasó idejével. Nyilvánvaló, hogy ez csak akkor valósulhat meg eredményesen, ha a szelektivitás (a lehetőleg „selejtmentes” kiválogatás) mennyiségileg és minőségileg egyaránt jó hatásokkal működik.

Ranganathan törvényeiből jórészt levezethetők mindazok a követelmények, megfontolások, amelyeket a könyvtári és az információs rendszerek s szolgáltatások tervezésében figyelembe kell venni a szelektív (helyesen kiválasztott) információellátás szempontjából. Utálnak a törvények pl. *J. D. Urquhart*nak arra a megállapítására is, hogy a bibliográfia lényege: valamely tárgyról a lehető legkevesebbet olvasni — vagyis a bibliográfiát úgy kell összeállítani, hogy az ne ajánljon semmi felesleges, lényegtelen olvasnivalót. S mindez kapcsolatba hozható a bibliográfia „rangemelésével” s a „válogatás és teljesség” kérdéseivel, amelyeket részletesen *Kóhalmi Béla*, illetve *Csűry István* fejtett ki.

A megfelelő információk kiválasztása, a szelektív információk szolgáltatása különösen súlyos probléma lett az utóbbi évtizedekben, amikor a dokumentumok, információk, adatok „termelése” és publikálása óriási mértékben megnőtt, sőt a növekedés még egyre fokozódik és az árak is állandóan emelkednek. Az így kialakuló információáradattal szemben — mondhatjuk — „védekezésként” jöttek létre ezek a szelektív információs eljárások és eszközök, amelyek segítik a könyvtári és az információs intézményeket abban, hogy a releváns információk (dokumentumok) kiválasztását és szolgáltatását viszonylag hatékonyan végezhessék. Az alábbiakban röviden ismertetünk néhány olyan eljárást, módszert, eszközt, amely az információk szelektív feldolgozásához, szolgáltatásához kapcsolódik.

Szelektív információterjesztés (SZIT, SDI, TIGIT = témára irányuló gépesített információterjesztés). Folyamatos — ma már rendszerint számítógépes-szolgáltatás, amely rendszeres időközönként ellátja az olvasókat, felhasználókat az érdeklődési körükbe (profiljukba) tartozó dokumentumokkal, illetőleg az ezekre vonatkozó címleírással, annotációval, kivonattal, esetenként a dokumentumokból kiválasztott tényadatokkal (faktográfiai információkkal).

A tételek kiválasztása úgy történik, hogy a beérkező dokumentumok jellemző tárgyszavait (deszkriptorait) párosítják a felhasználók érdeklődési körét jellemző, előzetesen már megállapított tárgyszavakkal. A szolgáltatás állandó „visszacsatolással” működik, vagyis a felhasználó jelzi, hogy milyen mértékben használható számára a küldött információ; erre a következő megjelölések szokásosak: „nem releváns”, „releváns, de nem szükséges”, „releváns, kérem az eredeti dokumentumot”. A visszacsatolás alapján folyamatosan módosítani, finomítani lehet az információs profilt, s ezáltal biztonságosabban kiszűrhetők a nem releváns információk.

Találón jegyezte meg S. M. Day, hogy a SZIT tulajdonképpen „megfordítása” a (retrospektív) információkeresésnek, irodalomkutatásnak: itt ugyanis a tárgyszavak, kulcsfogalmak inkább a felhasználókat, mint a dokumentumokat jellemzik, s a szolgáltatást nem egy információs kérés, hanem egy új dokumentum beérkezése „hozza mozgásba”.

Szelektív dokumentumterjesztés (SDD = selective dissemination of documents). Az olvasó, felhasználó folyamatos ellátása az igényeinek megfelelő dokumentumokkal (szövegekkel, szövegrészletekkel, közleményekkel), illetőleg ezek másolataival. Egyik sajátos formája különféle szövegeknek, információknak „összeválogatása” és ezeknek egy önálló dokumentumba való „csomagolása” oly módon, hogy az megfeleljen a felhasználó által megadott speciális témakörnek és egyéb kívánalmaknak.

Szelektív mikrofilm(lap) terjesztés (SDM = selective dissemination of microfiche). Ez a szolgáltatás főként a nem hagyományos dokumentumokra (például kutatási jelentésekre, doktori disszertációkra) terjed ki. Egy-egy tárgykör anyaga előfizetéssel megrendelhető, és a megrendelők folyamatosan kapják a mikrodocumentumokat.

Szelektív bibliográfia. Meghatározott szempontok szerint kiválogatott dokumentumok (könyvek, folyóiratcikkek, szabadalmak és egyéb dokumentumok) jegyzéke a felhasználás rendeltetésének megfelelő csoportosításban. A nem hagyományos (például audiovizuális információhordozók) ilyen jellegű jegyzékét *szelektív médiagrafiának* is szokták nevezni.

Szelektív katalogizálás. Az állomány meghatározott dokumentum-típusainak a szokásostól eltérő módon — például részletezőbben, kevésbé részletezően — való katalogizálása (címleírása, osztályozása) annak érdekében, hogy az igényeket a lehető leggazdaságosabban elégítse ki.

Szelektív referáló szolgálat. Meghatározott felhasználói rétegnek, csoportnak készített szolgáltatás, amely a referálásra kerülő információs forrásokat úgy válogatja ki, hogy azok megfeleljenek a felhasználói réteg speciális igényeinek.

Az információk szelektív gyűjtésének, feldolgozásának, szolgáltatásának természetesen még sok egyéb műfaja és vonatkozása van. Minden szelektív „eljárásnak” közös jellemzője, hogy olyan megfontolt s felelősségteljes válogatáson alapul, amely kedvezően segíti elő az olvasók és a dokumentumok nemcsak „fizikai”, hanem szellemi találkozását is.

S az eredményes válogatás mindig csak valamilyen szilárdan megalapozott értékelés szerint történhet. Nyilvánvaló, hogy a válogatást úgy kell végeznünk, hogy a szolgáltatót szelektív információk a társadalmi és gazdasági haladás, a tudományos és kulturális fejlődés előmozdításával együtt lényegesen hozzájáruljanak az alkotó emberi személyiség minél sokoldalúbb kibontakozásához, megvalósulásához.

Györe Pál

I R O D A L O M

Terminology of documentation. Comp. by G. Wersig, U. Neveling. Paris, 1976. UNESCO Press. 274 l.

Wetsman, H. M.: Information systems, services, and centres. N. Y. 1972., Becker and Hayes. Inc. 265 l.

Lunati, R.: Book selection: principles and procedures. Metuchen, 1975. The Scarecrow Press. 167 l.

Kovács Tibor: Szelektív információs szolgáltatások és fejlesztési törekvések az építészeti tudományos-műszaki tájékoztatásban. Bp. 1978. ETK 112 l.

Vajda Erik: A szelektív információterjesztési (SZIT) szolgáltatások fejlődési kilátásai = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 1975. 10—11. sz.

Csonkított intézménynevek

Legutóbbi jegyzetemért levélben megírott valaki: a jót — úgymond — rosszra javítottam: a „Fővárosi Tanács”-ot fővárosi tanácsra. Bizony úgy! A tulajdonnévi forma ez: *Budapest fővárosi Tanácsa, Nagykőrös város Tanácsa, Öttevény község Tanácsa. A fővárosi tanács, a városi tanács meg a községi tanács csak a hivatalos név változata, nem elnevezés. csupán megnevezés. Azt írta Szombathelyről a Könyvtáros: „A Városi Tanács 1975-ben közreadta Bárdosi Németh János kötetét” (77. 2.: 109). A helyes megoldás vagy Szombathely város Tanácsa, vagy a városi tanács, esetleg: a szombathelyi tanács. Szokás volt régebben a „Pártot” és a „Kormányt” nagybetűvel írni, pedig így helyes: a párt és a kormány. (Hibásan: Orvosi Könyvtáros, 1977. II: 215.) Megvan a tulajdonnévi változatuk persze: Magyar Szocialista Munkáspárt, Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány. A teljes intézménynevekkel szemben a csonkított intézményneveket csak akkor illeti meg nagy kezdőbetű, ha tulajdonnévszerűek, félreérthetetlenül utalnak az illető intézményre. Egy-két példa: a Nemzeti Színházat emlegetjük Nemzetinek is, s tudjuk, nem lehet szó másról, pl. a Nemzeti Galériáról; a Magyar Tudományos Akadémiának van rövidebb*

neve is: Akadémia, s ez nem lehet se a Szovjet Tudományos Akadémia, se valamely munkásakadémia; megyek a Huszonötödikbe, ti. a Huszonötödik Színházba. De mire gondolt a Könyvtáros ez esetben: „A Szövetségben az utóbbi években lezajlott folyamat...” Szövetség rengeteg van, ez nem egyetlenegynek a jellemző neve. A cikkből kiderül: az IFLÁ-ról van szó (77. 8.: 449), így kellett volna írni: „a szövetségben...” Még egy példa a Könyvtárosból: „a Zeneakadémia vagy az Egyetem könyvtárában”. Melyik egyetemében, hiszen Budapesten jó néhány van? Nyilván az ELTE-ről volt szó, ez lett volna a helyes: az egyetem könyvtárában (77. 8.: 492). Az MKE-t írták Könyvtárosegyesületnek is, könyvtárosegyesületnek is (Kvtáros, 77. 2.: 85). Noha a nagybetű nem jótalan, mert pontosan tudjuk, hogy a Magyar Könyvtárosok Egyesületéről beszélünk, helyes a kisbetűs írásmód is. (Ehhez hasonló: Magyar Írók Szövetsége — írószövetség, ritkábban: Írószövetség). A Kertészeti Egyetemet is „Egyetem”-nek emlegeti egy cikk (MgÉl KvtTáj 77. 2.-3.1), félreérthetően. Az Országház egyetlen fordulatban él csonkítottan: a t. Ház. De más „Ház” nincs, az FSZEK-híradó mégis így emlegeti a budapesti Szovjet Kultúra és Tudomány Háza: „a Ház” (77. 1.: 9). Valamilyen kérdésben „az Egyetem könyvtári tanácsa dönt” (Orvosi Kvtáros, 77. IV: 271). Ki ne tudná — nekem fogalmam sem volt róla —, hogy ez „csakis” a Pécsi Orvostudományi Egyetem lehet? „1959-ben a Kiadó neve megváltozott” írja ugyancsak az Orvosi Könyvtáros (77. III: 312). Illik-e tudni, hogy „a Kiadó” kizárólag a Medicina Könyvkiadó, illetve annak sokadik elődje volt? Nem, ez zsargonszerű szóhasználat. Házi közlönyeikben az összes intézetek így írnak önmagukról: „az Intézet”, minden színház így: „a Színház”, minden nagy könyvtár emígy: „a Könyvtár”, a tanácsok: „a Tanács”, az iskolák: „az Iskola”, a — többnyire nagyon kicsi — igazgatóságok: „az Igazgatóság”. Mert — ugye? — csak egy intézet, egy színház, egy könyvtár, egy tanács, egy falu és egy nóta létezik? Megható, mennyire tisztelik önmagukat Némely Derék és Rendkívül Fontos Hivatalok...

Szabó Ernő

Szilágyi Imre

Az elmúlt évek során a Könyvtáros, az Alföld, az Élet és Irodalom, a Népszava s más lapok hasábjain is számos Szilágyi Imre grafikát: ex librist, kisgrafikát, képgrafikát láthatott a közönség. A bemutatott munkák figyelemre méltó művészi kvalitásokat hordoznak, egy fiatal alkotó művészi karakterének közös jegyeit, sajátos vonásait. A Hajdú-Bihar megyei tárlatlátogatók pedig mintegy 230 darabot tartalmazó tablósort láthattak az elmúlt években készült kisgrafikai anyagából.

Szilágyi Imre a fiatalabb grafikus nemzedék tagja, 1942. február 16-án született Debrecenben. Már gimnáziumi tanulmányai során kapcsolatot keresett az ismert debreceni festő-grafikussal, Menyhárt Józseffel. Bár nem volt tagja az általa vezetett körnek, a mesterségbeli fogásokat, technikai ismereteket, a linómetszés alapjait és a metszőkés használatát tőle tanulta meg. Így őt tekintik első mesterének, tőle kapott indítást, hogy a képgrafikával is próbálkozzék.

Az egri Tanárképző Főiskola rajz—biológia szakán szerzett oklevelet 1968-ban. Ekkortájt készültek az első olyan kisgrafikai munkái, amelyek már kiállításon is szerepeltek, illetve megjelentek a Heves megyei Népújságban. Egy ideig párhuzamosan festett és készített grafikai munkákat, ám később végképp a vonal vált fő kifejező eszközzé. A fekete-fehér és színes linómetszetekben mutatkoztak meg először egyéniségének sajátos jegyei, itt érvényesülhetett fölényes rajztudása.

Visszatérve szűkebb hazájába, először Hajdúnánáson tanított. Közben tagja lett a debreceni Medgyessy Stúdióknak. Első nagyobb anyagával is e kör két másik tagjával mutatkozott be 1972-ben egy kö-

zös kiállításon. Grafikái ettől kezdve rendre szerepeltek a megyei tárlatokon, illetve a pedagógus képzőművészek kollektív kiállításain, valamint a keszthelyi, veszprémi, debreceni kisgrafikai kiállításokon, 1973-ban pedig a lengyelországi Lublinban nyílt egyéni tárlata. 1972 óta tagja a budapesti kisgrafikai baráti körnek és debreceni Ajtósi Dürer kisgrafikai körnek. Majd 1973-tól a hajdúsági nemzetközi művésztelepnek. Jelentékeny szerepe volt az ez évben létrejött hajdúböszörményi kisgrafikai kör megszervezésében. Pályázatokon is részt vett. Három plakáttervét is elfogadták sokszorosításra és területi terjesztésre.

Képépítő motívumaiban, elemeiben ez időtájt egyre jobban észrevehető a népművészet ihlető, szemléletformáló, átlényegítő hatása, forma- és díszítőelemeinek beépülése. Egyéniségének jellemző sajátosságai — a játékosság, az ötletgazdagság, az ironia, a fanyar humor és a groteszk helyzetek érzékelése — egyre jobban megmutatkoznak. Időközben átköltözött Hajdúböszörménybe, s a felsőfokú övönöképző intézet tanára lett. 1974-ben a békéscsabai Alföldi tárlaton szerepeltek képei.

Szilágyi Imre munkásságában a kisgrafika (ex librisek, családi grafikák), az alkalmazott grafika (plakátok, meghívók, könyvfedelek stb.) nemcsak jelentékeny helyet foglalnak el, hanem művészi tevékenységének szerves részét is alkotják. Ezek között azok a legjobbak, amelyekben a megrendelők kívánsága nem korlátozta. A kis felületen való gondolkodás és a gondos kimunkálás tapasztalatait a képgrafikákon is hasznosította, mint ahogy fordítva is.

1975-ben egy hónapot töltött Lengyelországban, a kazimierzi művésztelepen. Ebben az évben lett tagja a Képzőművészeti Alapnak, s elnyerte a hajdúsági nemzetközi művésztelep Káplár Miklós művészeti díját. Olaszországi útjának élményeit számos színes képgrafikai lap őrzi. Sikeres egyéni kiállításai voltak Debrecenben, Balassagyarmaton, a hajdúsági városokban. Munkái gazdag formakultúrájú, eredeti látású, egyéni tartású művésznek mutatják, aki az élet bonyolult teljességét érzékeli. Ez a szemlélete óvja meg a leegyszerűsítéstől, az ismétléstől, a spekulációtól, a modorosságtól. Ez egyben a gazdag humor és az ironia forrása is nála. A részletek finomságaira is figyelő, gondos megmunkálás jellemző Szilágyi Imre grafikáira. Ez azonban mindig a nagy egység, a kompozíció szolgálatában áll, s így sohasem válik szét-esővé, önmagáért való játékká, s nem jellemző a motívum-burjánzás, a tobzódás a technikai-formai megoldásokban.

Lázár Imre

A Szabó Ervin Könyvtár szociológiai tájékoztató kiadványai

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, mint a szociológia országos szakkönyvtára, az utóbbi években igen sokoldalúan igyekszik tájékoztatást nyújtani a szociológiai szakirodalomról. Ilyen tárgyú kiadványai közül most a *Szociológiai információ és a Tájékoztató külföldi szociológiai folyóiratokról* című időszakos kiadványokra hívjuk fel a figyelmet.

A *Tájékoztató külföldi szociológiai folyóiratokról* évente 12—15 számban, xerox másolatban adja közre a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban és a vele a fel-tárásban együttműködő tizenkét fővárosi és vidéki könyvtár, illetve kutatóintézet társadalomtudományi gyűjteményében fellelhető, frissen érkezett, mintegy 160 külföldi szociológiai folyóirat tartalom-jegyzékét. Időnként tematikus számokat is összeállítanak (gazdaságszociológia, politikai szociológia stb.). A feldolgozott folyóiratok jegyzékét az egyes számokban betűrendben közlik.

E tájékoztatót, amely széles körben tárja fel az idegen nyelvű szakirodalmat, jól kiegészíti a *Szociológiai információ*, amely a magyar nyelvű szakirodalom válogató bibliográfiája. Első füzeté 1972-ben jelent meg, adatait az olvasószolgálat és a bibliográfiai osztály munkatársai gyűjtötték össze. Állandó szerkesztője — változó munkatársakkal — *Vágh Mária*.

A negyedévenként megjelenő kiadvány létrehozását a hatvanas évektől kezdve a szociológiát mint tudományt kísérő, ál-

landóan növekvő érdeklődés sürgette. A szociológiai kutatómunka fellendülésével párhuzamosan nőtt a publikációk száma, s nőtt az áttekintésük iránti igény is. A különféle intézmények egymástól elszigetelten, sajátos igényeiknek megfelelően igyekeztek ugyan tájékozódni, ám természetesen csak saját szükségleteiknek megfelelően tarták fel az őket közvetlenül érintő szakirodalmat. Tovább nehezítette az áttekintést, hogy az intézmények belső használatra szánt szociológiai kiadványai a kívülállók számára nagyrészt ismeretlenek, hozzáférhetetlenek voltak. Ezek a tények tették szükségessé a *Szociológiai információ* megindítását, a magyar nyelvű szakirodalom viszonylag teljes feltárását.

A sajtótermékek közül e periodikum körülbelül 100 időszakos kiadványt dolgoz fel rendszeresen, a monográfiák közül viszont minden munkát regisztrál, ami a könyvpiacra kerül. Figyelemmel kíséri a magyar szerzők külföldön, idegen nyelven megjelenő, valamint a szomszédos országokban élő szerzők magyar nyelven megjelenő publikációit is. Kezdettől fogva igyekszik számba venni a határterületek társadalmi vonatkozású írásait is, s a szakmán kívüli érdeklődők kedvéért vállalja a szociográfikus, „olvasmányosabb” jellegű írások feltárását is.

Az anyaggyűjtéssel kapcsolatban gondot okoz a szerkesztőknek a belső kiadványok, kutatási jelentések stb. regisztrálása. Az ilyeneket csak akkor tudják figyelemmel kísérni, ha a szerzők eljuttatják hozzájuk e kiadványokat. Ugyanez vonatkozik a külföldön megjelenő publikációkra is.

Az irodalmat témák szerinti csoportosításban tárják fel, mégpedig a szociológia ágazatait alapul véve. Minden címet csak egyszer szerepeltetnek, s ha egy mű több témát is érint, akkor „lásd még...” utalással jelzik a tétel sorszámát a másodlagos témacsoportban. A bibliográfiát minden egyes füzetben a felhasznált folyóiratok és hírlapok jegyzéke egészíti ki; ez feltünteti az FSZEK központjában megtalálható periodikumok raktári jelzetét is. Az eligazodás megkönnyítése végett a füzethez szerzői mutató készül, és minden évfolyam utolsó számában földrajzi és tárgymutató is található.

1976 óta mindkét kiadvány — illetőleg valamennyi szociológiai információs kiadvány — előfizetés útján rendelhető meg.

Bartos Éva

Magyar nyelvű kézikönyvek a közművelődési könyvtárakban

Gazdasági és társadalmi fejlődésünk, a tudományos és technikai s a szocialista kulturális forradalom mai szintjén közművelődési könyvtárainknak a széles körű közművelődési feladatok mellett színvonalas tudományos és szakmai igényeket, információs szükségleteket is ki kell elégíteniük. Ehhez — számos egyéb tényező mellett — kellő nagyságú és összetételű kézikönyvvállományra van szükségük. Közművelődési könyvtáraink kézikönyvvállományuk kialakítását és fejlesztését korábban sem magukra hagyva végezték: a mostanihoz hasonló tartalmú összeállítás, *Ordódy Mária és Pálvölgyi Endre* „A nagy közművelődési könyvtárak kézikönyvei” című munkája segítette az intézmények tevékenységét; ez azonban régen, 1967-ben jelent meg. A most közreadott jegyzék szerkesztőjének, *Bényei Miklósnak* bevezetője szerint az új, a magyar műveket tartalmazó címjegyzék összeállítását egyrészt éppen ez a körülmény, azaz az elmúlt, majdnem tizenöt évszázadban megjelent kézi- és segédkönyvek nagy száma indokolta, másrészt viszont az a tény, hogy „készül a külföldi kézikönyvek jegyzéke, célszerű volt számbavenni a magyar anyagot is”.

Az összeállítók a címjegyzéket — erről is a bevezető tájékoztat bennünket — *átlománygyarapítási tanácsadónak* szánják az „A”-, „B”- és „C”-típusú közművelődési könyvtárak számára (az utóbbiak számára is javasolt műveket „C” betűvel jelzik a címleírás mellett), valamint olyan tájékoztatósi segédletnek, amely „ismételten ráirányítja a figyelmet a tájékoztatóban elsődlegesen felhasználható művekre”. A jegyzék válogató jellegű, s az önálló kiadványok mellett a periodikusan megjelenő bibliográfiákat és adattárakat is felsorolja. Elsősorban a felszabadulás után megjelent referenz-műveket, de a korábbi, még ma is hazagpótló és használható kézi- és segédkönyveket is. Az egyes művek szerepeltetését az összeállítók, mivel a kiadványnak tájékoztatósi segédleti funkciót is szántak — nagyon helyesen — nem kötötték a hozzáférhetőséghez. Alapvető forrásuk a Hajdú-Bihar megyei Könyvtár 1945 és 1975 közötti törzsszállomány-jegyzéke volt, de ennek anyagát egyéb forrásokból kiegészítették. A bevezető szerint: „A jegyzék gyűjtőkő-

rének kijelölésénél, a válogatásnál komoly problémát jelentett a kézikönyv- és az ún. prezens-állomány elhatárolása.”

A sorszámozott tételeket az ETO alapján rendezték el (a szakcsoportokon belül műfaji bontásban, ezen belül pedig általában betűrendben, kivéve bizonyos esetekben a jobb áttekinthetőséget nyújtó időrendet), a művek egyszerűsített címleírással s szükség esetén rövid annotációval kiegészítve kerültek a jegyzékbe. Minden címleírás csak egyszer szerepel, a tartalmi összefüggésekre, kapcsolatokra a csoportok végén levő „ld. még” jelölés és a megfelelő tételszámok utalnak. A jegyzéket kiegészítő és a tájékozódást megkönnyítő név-, tárgy- és sorozati mutató tételei ugyancsak a tételszámokra utalnak. (A sorozati mutató tájékoztató értéke meglehetősen csekély, összeállításának és közlésének szükségessége vitatható.) A kötet összeállítói az anyaggyűjtést 1975. december 31-vel zárták le.

Az alapos és gondos munkával készült, összesen 3227 tétel, tehát tekintélyes számú kézikönyvet és segédkönyvet regisztráló címjegyzék egészében jól szolgálhatja a kitűzött kettős célt: az állománygyarapítási tanácsadók és a tájékoztatói segédlet funkciójának betöltését. E megállapításunk érvényéből semmit nem von le, hogy a következőkben *néhány hiányosságra*, besorolási és utalási problémára, a szakterületek közt megmutatkozó egyenetlenségekre, a felvett művek eltérő jellegére felhívjuk a figyelmet — természetesen a teljességre törekvés igénye nélkül.

Kezdjük a *hiányokkal*: Az Adattárak című fejezetben (10. l.) szívesen látnánk a Magyar Minerva (A magyarországi múzeumok és könyvtárak címkönyve) című kiadvány I—VI. kötetének említését. A könyvtártörténeti munkák közt (34. l.) szerepel Köhalmi Béla „A Magyar Tanácsköztársaság könyvtárügye” című munkája, de a jegyzék nem említi az általa összeállított és közreadott azonos című forrásgyűjteményt. A sajtótörténeti munkák felsorolásában (49. l.) szembeötlő Máté György „Szikrától lobban a láng” című művének a hiánya. A „22 Biblia” szakcsoportban (62. l.) csak éppen a biblia valamely kiadásának címadatai hiányoznak. A természet-, illetve az alkalmazott tudományok megfelelő csoportja

nem említi Herman Ottó két alapvető, mondhatnánk klasszikusnak számító összefoglaló művét (A madarak hasznáról és káráról; A magyar halászat kézikönyve). A magyarországi építészettörténeti munkák felsorolásában (245. l.) feltétlenül helyük volna B. Nagy Margit erdélyi vonatkozású, 1970-es, illetve 1973-as bukaresti kiadású, forrásértékű köteteknek: Reneszánsz és barokk Erdélyben; Várak, kastélyok, udvarházak (XVII—XVIII. századi erdélyi összeírások és leltárak). A „Magyarországi zene” című fejezetben (259—260. l.) említést érdemeltek volna Bartók és Kodály gyűjteményes kötetei (Bartók Béla összegyűjtött írásai; Kodály Zoltán: Visszatekintés, 1—2. köt.). A „Magyarországi színházművészet”-en belül a 2338. tételszámmal szerepeltetett kötet mellett is helye lett volna Pukánszky Kádár Jolán „A Nemzeti Színház százéves története” című kétkötetes munkáját regisztráló cimleírásnak; a sporttörténeti kiadványok közé (275. l.) pedig Mező Ferenc akár két olimpia-történeti művének leírása is kívánkozik: Az olimpiai játékok története (1929 — ezzel 1928-ban az amszterdami olimpián a szellemi verseny győztese lett) és Az újkori olimpia Athéntól Rómáig (1960). A „Verstan”-on belül (280. l.) két mű leírása is szerepel, Gáldi László és Horváth János egy-egy munkájáé; mégis tanácsos lett volna Vargyas Lajos „A magyar vers ritmusa” (Bp. 1952) és Szabédi László: „A magyar ritmus formái” (Bukarest, az 1950-es évek második fele) című művét felvenni, mivel mindketten a közöltektől eltérő, sőt velük számos vonatkozásban ellentétes nézeteket, elvi álláspontot képviselnek. A történettudomány, illetve a történetírás történetével foglalkozó műveket feltáró fejezetben (334. l.) feltűnő, hogy Kovács Endre és Léderer Emma munkája mellett hiányzik R. Várkonyi Ágnes „A pozitívista történetiszemlélet a magyar történetírásban” (1—2. köt. Bp. 1973) című alapvető monográfiájának címe, s majdnem ugyanennyire szemet szúr a megfelelő helyen a „Magyarország vármegyéi

és városai” című, régi kiadású, de még mindig forrásértékű sorozat köteteinek a mellőzése.

A következőkben néhány besorolási, illetve utalási problémáról szólnék. Mivel minden munka csak egyetlen helyen szerepel a kiadványban, fontos, hogy oda kerüljön, ahol legtöbbször kereshetik, s a többi helyen utalás történjék erre a tételszámmra. Az összeállítók ezt általában sikeresen meg is oldották, de azért akadnak vitatható esetek, hibák is. Gulyás Pál „A bibliográfia kézikönyve” című kétkötetes munkájának 2. kötete a legfontosabb bibliográfiai segédkönyvek adatait tartalmazza, ezért a 10. lapról helyes lett volna utalni a 14-re, ahova 1. kötete alapján besorolták az elméleti-módszertani könyvek közé. Rossz helyen szerepel Weger Imre módszertani útmutatója (11. l., 11. tétel), a 88. lapon volna a helye, Rózsa György munkájának (691. tétel) leírása mellett, a közgazdaságtudományi segédletek közt. A 64. lapon szereplő, Madzsar József szerkesztette Társadalmi Lexikon (467. tétel) mellől hiányoljuk „A magyar társadalom lexikonja” című kiadvány említését — ez az életrajzi lexikonok közé került (331. l., 2934. tétel). Legalább utalni kellett volna az egyikről a másikra és viszont, mert a két mű kiegészíti egymást: Madzsaré a két háború közti baloldali Magyarországról ad számot, a másik pedig a hivatlosról.

A szerkesztői bevezető szól róla, hogy a különböző jellegű statisztikai segédleteket nem osztották be a tartalmuknak megfelelő szakokba, ahogy a többi sajátos kiadványfajta esetében történt, de nem indokolja meg, hogy miért nem. Pedig a mezőgazdasági, áralakulási, művelődési, bányászati vagy a Szovjetunióval kapcsolatos adatokat stb. stb. tárgyuknak, tartalmuknak megfelelően a maguk helyén, a megfelelő szakcsoportban, ismeretterületen keresi minden érdeklődő olvasó, tájékozódni kívánó szakember. Helyesebb lett volna a másutt jól bevált megoldást itt is alkalmazni!

Voit Pál „Régi magyar otthonok” című művét (217. l., 1861. tétel) inkább a művészettörténeti munkák között kellene említeni, mint az alkalmazott tudományok irodalmában, s hasonló kérdések merülnek fel az ugyancsak az alkalmazott tudományok fő osztályában szereplő „Nyomdászati, könyvkiadás, könyvkereskedelem” című fejezetbe sorolt számos mű kapcsán is. E munkák jó része nem technikai szempontból (vagy elsődlegesen nem abból) vizsgálja a problémákat, hanem művelődéstörténeti aspektusból (pl. 1887., 1888—1890—1893.), tehát a 0 főszakba kellett volna leírásukat besorolni. Bárcey Géza „A magyar nyelv életrajza” című könyvét (296. l., 2603. tétel) inkább

a magyar nyelvtörténeti munkák közt (297. l.) kellene említeni, mint az „Elméleti kézikönyvek, összefoglaló munkák” sorában.

Az előző szerint a műfaji csoportok címanyaga általában betürendbe került, de bizonyos esetekben a jobb áttekinthetőséget nyújtó időrendi besorolás érvényesül. Ez a kétségtelenül helyes elv azonban nem minden esetben valósult meg a bibliográfiában. A bibliográfiák csoportjában a 2428. tétel Borzsák István 1901—1950-es évkörű magyar klasszika-filológiai irodalmi bibliográfiája, majd a 2431. tétel ennek az előzménye, Moravék Endréé: 1901—1925. A két tételt egymást követően, tárgyi időrendben kellett volna közölni, s nem ragaszkodni a gépies szerzői betürendi besoroláshoz! Ugyanez a helyzet az életrajzi lexikonok csoportjában is: a 2927. tétel Gulyás Pál művét regisztrálja, amely tulajdonképpen Szinyeyi József 10 tétellel hátrább említett munkájának a kiegészítése és folytatása.

A jegyzék szerkesztője a kiadvány bevezetőjében hangsúlyozta a *válogatás* egyik nagy gondját, a kézikönyvek és a prézensállomány elhatárolásának a nehézségét. A bibliográfia különböző szakterületei, fejezetei valóban arról tanúskodnak, hogy az összeállítók nem értelmesték egyöntetűen a kézikönyv fogalmát, s emiatt az egyes tudományterületek, ismeretágak jegyzékbe foglalt kézikönyv-állománya eltérő jellegű, a közölt anyag más-más mélységű. A szerkesztés során ezeknek az egyenetlenségeknek a kiküszöbölése nem történt meg. Három tudományterületről: a néprajzból, az irodalomból és a történelemből vesszük

példáinkat. A Tájegységek néprajza című fejezetben (137. l.) a „Magyar néprajz” sorozat kötetei szerepelnek. A másik két tudományszak anyagának összeállítói ilyen kis egységeik általában nem mentek el a bontás során (nem közlik például a kiemelkedő írók vagy történeti személyiségek monográfiáit), ezek a munkák inkább a prézensállomány fogalomkörébe tartoznak, nem kézikönyvek. A jegyzékben népköltészeti gyűjtemények (139—140. l.), általános történeti (353. l.), továbbá magyar történeti (358—359. l.) szöveggyűjtemények meglehetősen szép számban szerepelnek; világirodalmi szöveggyűjtemények (302—303. l.) egész sorának tételeit is felfedezzük a kötetben, a magyar irodalomból viszont csak egyetlen hasonló, nem is túlságosan jelentékeny válogatás címére bukkanunk (316 l., 2800. tétel). Azonos mértékkel mérve jogosan kérhetjük számon, miért nincsenek említve a Hét évszázad magyar versei, a magyar novellák Illés Endre válogatta gyűjteménye, Horváth Jánostól a Magyar versek könyve vagy akár klasszikusaink felszabadulás után megjelent kritikai kiadásai is. De hasonló egyenetlenségekkel egy-egy területen belül is találkozunk. Ha Mezei Józsefnek „A magyar regény” című monográfiája szerepel a válogatásban (2821. tétel), akkor miért nem például Komlós Aladár „Gyulaitól a marxista kritikáig” című munkája vagy Horváth János egész korszakokat átfogó alapvető művei: A magyar irodalmi műveltség kezdetei, A magyar irodalmi műveltség megoszlása, A reformáció jegyében. A magyar irodalmi népiesség Faluditól Petőfiig stb. stb., de mások (Sötér, Szauder, Waldapfel stb.) hasonló kötetei is. Köpeczi Béla és R. Várkonyi Ágnes „II. Rákóczi Ferenc” című művének felvétele a magyar történelmi kézikönyvek, összefoglaló művek sorába (3187. tétel) hasonló problémák egész sorát veti fel a történeti személyekről szóló monográfiák vonatkozásában, de más területeken (például irodalom) is. (Tulajdonképpen ez sem kézikönyv; a prézensállományba tartozik).

A mű — mint már említettük — hiányai, következetlenségei ellenére is jó ideig *közművelődési könyvtáraink rendkívül hasznos állománygyarapító és tájékoztató segédlete lesz*. A nagyszabású és sokrétű vállalkozás még sikerültebb megvalósításához ajánlatos lett volna nem csupán egyetlen lektor (Pálvölgyi Endre) segítségét igénybe venni, hanem a fontosabb területek könyvanyagát jól ismerő és áttekinteni, rendszerezni képes szaklektorok véleményére is támaszkodni. (OSZK KMK — Hajdú-Bihar megyei Könyvtár 1976 [1978], 424 l.)

F ü l ö p G é z a

Az áttekinthetőség érdekében az is indokoltá tette a részletesebb szerkezetet, hogy a korábbi egy-egy évhez képest most öt évről adott számot a kötet.

A bibliográfia az önálló műveken kívül 54 hírlap és folyóirat címét sorolja fel feldolgozott forrásként. Ezek száma valójában több, ugyanis a rövidítések jegyzéke 9 olyan időszaki kiadvány teljes, feloldott címét — főleg évkönyvekét — is tartalmazza, amelyek a feldolgozott folyóiratok listáján nem szerepelnek. Könyvtári nyelven szólva: a szerkesztők helyesen jártak el, hiszen ezek nem hírlapok vagy folyóiratok, hanem a ritkább és rendszertelenül megjelenő időszaki kiadványok kategóriáját alkotják. Tekintettel arra, hogy a kiadási és közreadási „divat”, illetve a megjelenés késedelme miatt folytatásuk számuk a periodikumok között tovább nő, a korszerűbb könyvtári szemlélet jegyében a fejezetcímek kellene tágitani az „egyéb időszaki kiadványok” megnevezéssel, és fel kellene venni e címeket a feldolgozott folyóiratok közé. (Például A Petőfi Irodalmi Múzeum Évkönyve.)

Érthetetlen azonban, miért maradt ki a feldolgozott folyóiratok sorából például a „New Hungarian Quarterly”? Semmiképpen sem „profilidegen”, hiszen magyar irodalmat közvetít — igaz — idegen nyelven. Egyébként idegen nyelven megjelent munkák bibliográfiai tételei imitt-amott találhatóak a kötetben.

Az, hogy a bibliográfia kellő időben, azaz a művek megjelenéséhez képest kurrensen jelenjék meg, szinte megvalósíthatatlannak tűnik. Az elmaradás még öt év összevonásával sem oldódott meg, sőt az előző két kötet megjelenése óta még tovább nőtt a késedelem. Lassan már alig nevezhető „kurrens” könyvészeti kiadványnak ez a bibliográfia! A szer-

kesztők, kiadók és a könyvtárosok nagyobb mérvű összefogására volna szükség ahhoz, hogy „elviselhetővé” csökkönjen a művek közreadása és a róluk szóló bibliográfia megjelenése közötti időszak. A vállalkozás megérné az erőfeszítést, hiszen ez a bibliográfia még késeve is pótolhatatlan mű: jó, hogy egyáltalán van. Mennyire megnövelné értékét, ha idejében jelennék meg!

A Kozocsa-féle bibliográfia érdemeit a könyvtári szakajtó az elmúlt években már több ízben méltatta. E nélkülözhetetlen segédkönyv legértékesebb s teljesebb tünő része a személyi bibliográfia, amely az írók nevének betűrendjében sorolja fel műveiket, illetve a velük foglalkozó könyveket, tanulmányokat és cikkeket. Talán lehetett volna valamelyest lazítani a tételek besorolásakor a merev betűrenden, mert így a betűrenden belül, az egyes tételek megjelenési évét tekintve némi kronológiai zűrzavar támadt. Az időrend beiktatása minden bizonnyal szerkesztési többletet nyújtott volna, de — főleg kortárs-írók esetében — plasztikusabb áttekintést is adott volna az életmű öt éves szakaszáról.

A „Kozocsa”, ahogy a könyvtári szakmában ismerik, nem csupán belső könyvtári használatra készül, hanem az irodalomtörténeteseknek, kritikusoknak is nélkülözhetetlen tájékoztatói forrása — különösen a személyi rész. Könyvkereskedelmi forgalomba kerül, bárki, aki az irodalom iránt érdeklődik, megveheti tehát, böngészhet benne. Ez utóbbi kategóriának viszont sokat segítené valamilyen bevezető eligazítás a használatról. Egyáltalában: egy ilyen nagy szellemi befektetéssel, apparátussal készülő mű igazán megérdemelné a bevezetést. (*Gondolat*, 1978. 1—2. köt., 1123 l. 303 Ft.)

Dáczér Éva

Lapozgató

● A HONISMERET 1978/3. számának csaknem egyharmadát a május elején Veszprémben megrendezett első országos üzemtörténeti konferencia anyaga foglalja el. A folyóirat közli Dr. Berza Lászlónak „A könyvtári helyismereti gyűjtemények szerepe az üzemtörténeti tevékenységben” című előadását is.

● Az ISKOLÁSOK KÖNYVESPOLCA címmel, „1978 őszi” megjelöléssel kiadott ajándó jegyzékében az Állami Könyvtérjesztő Vállalat osztályok szerinti bontásban közli az általános iskolások, illetve a középiskolások számára kötelező és ajánlott irodalom címadatait.

● A ČTENÁR, a cseh könyvtárosok folyóirata 1978/3. számában interjú közöl három magyar könyvtárossal: a lap az 1977. nov. 15—18-i prágai nemzetközi tanácskozás alkalmával azonos kérdéseket tett fel Kamarás Istvánnak, Nagy Attilának és Katsányi Sándornak az olvasáskutatásról, az olvasáskutatási eredményeknek a könyvtári munkában való alkalmazásáról.

SZAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK

A MAGYAR KÖNYVSZEMLE elmúlt évi utolsó (4.) számában az olyan könyvtörténeti cikkek mellett, mint például az első magyar kartézianus tankönyvnek, Szilágyi Tönkö Márton debreceni professzor 1678-ban Heidelbergben kiadott „Philosophiá”-jának megjelenési körülményeiről szóló tanulmány, továbbá a „Közlemények” és a „Magyar könyvesház” c. rovatokban publikált adalékok (egyebek között a *Régi magyarországi nyomtatványok* első kötetéhez adott pótlások és kiigazítások), több érdekes sajtótörténeti közleményt olvashatunk: az egyik Barsi József bicskei pap, majd olmützi várfogoly 1848 novemberi lapalapítási tervéről, a másik a visszaszoruló klasszicizmus folyóiratáról, a Felső Magyar Országú Minerváról (1825—1836) szól. Igen érdekes a Könyvszemle ismertetése az irodalmi ízés változásait tükröző öt véleménykutatásról, négy korszak magyar íróinak olvasmányairól: az elsőt Kiss József lapja, *A Hét* szervezte 1893-ban, a másodikat Gyalui Farkas (ez 1902-ben *Legkedvesebb könyveim* címmel a Singer és Wolfner kiadónál meg is jelent), a harmadik a sorban Kőhalmi Béla *Könyvek könyve* volt (1918, Lantos), a negyedik ugyancsak Kőhalmi Béláé (*Új könyvek könyve* 1937), az utolsó pedig Batári Gyula nevéhez fűződik (*Irók könyvek közt. Kortárs magyar írók vallomásai olvasmányaikról*. 1974). Érdekes a cikket záró táblázat: az öt „ankét” megnyilatkozói által legtöbbször említett magyar és külföldi írók-költők névsora. — A Könyvszemlének ebben a számában is folytatódik a magyar könyvtörténeti szakirodalom bibliográfiai regisztrálása: a most közölt 1976. évi könyvszemlével a vállalkozás immár napjainkhoz ért.

A TUDOMÁNYOS ÉS MŰSZAKI TÁJÉKOZTATÁS 7—8. (júl.—aug.), összevont száma közli az ENSZ-szervezetek információs rendszereinek és szolgáltatásainak címtárát — emiatt érdemes a könyvtárosnak—dokumentátornak állandóan keze ügyében tartania ezt a számot, mert együtt találja benne az Egyesült Nemzetekkel kapcsolatos rengeteg névrövidítés feloldását. Egy ausztrál szerző, G. Stecher áttekintéséből a könyvtárak tevékenységének, teljesítményeinek számszerű értékeléséhez kaphat szempontokat az olvasó. Az elsősorban a felsőoktatási könyvtárak nézőpontjából készült tanulmány olyan ismérveket elemez, mint például a használók „elégedettsége”, a szolgáltatás (állomány, könyvtárközi kölcsönzés) hatékonysága, az erőforrások felhasználásának gazdaságossága, a dokumentumok használatára fordított idő. —

Érdekes, terminológiai szempontból számunkra is tanulságos a lengyel tudományos tájékoztatási folyóiratban zajló vita egyik résztvevőjének cikke, amelynek fordítását teljes terjedelmében közli a TMT. W. Píróg megállapítja, hogy a „tudományos, műszaki és gazdasági információ” elnevezés az 1971. évi lengyel minisztertanácsi határozat megjelenése óta felváltotta a korábban használt „tudományos-műszaki és gazdasági információt” kifejezést. A „tudományos információ” megjelölés alapelnevezésnek fogadható el, a „műszaki és gazdasági” jelző pedig másodlagosnak. A „tudományos, műszaki és gazdasági információ” kifejezés egyenértékű a „tudományos információ” meghatározással. Szerinte a terminológiai problémát a szovjet szakemberek oldották meg a legsikeresebben azáltal, hogy három elnevezést különböztetnek meg: az ismert értelemben vett *tudományos információt*; a *tudományos információs tevékenységet*; valamint az *informatikát*, amely a tudományos információ rendszerének és sajátosságainak (nem tartalmának), valamint a tevékenység törvényszerűségeinek, elméletének, történetének, módszertanának és szervezésének kutatásával foglalkozik. — A folyóirat egyéb írásai közül kiemeljük még a szovjet komplex könyvtári információs rendszer kialakításának alapeit ismertető cikket, valamint az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ miskolci fordító irodájának (a Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának keretében működik) hat éves tevékenységéről szóló beszámolót. (Az iroda 187 fordítót foglalkoztat, bevételre 1977-ben csaknem 2,5 millió forint volt.)

Az ORVOSI KÖNYVTÁROS 1978/2. száma közli az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ elmúlt évi munkájáról szóló jelentést és az intézmény idej tervét. Mivel az OOKDK legfontosabb statisztikai mutatói a Könyvtáros júliusi számában közzétett összehasonlító táblázatunkban megtalálhatók, sőt a közeljövőben a szakkönyvtári adatok újabb elemzésével is találkozhatnak majd olvasóink lapunkban, a beszámolóból, illetve a tervből csupán két közlést emelünk ki: az elmúlt év folyamán nem került sor az OOKDK-nak és Semmelweis Orvostudományi Egyetem központi könyvtárának tervezett egyesítésére; az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ kapcsolatba lépett az onkológiai szakirodalom számítógépes feldolgozását végző franciaországi központtal, amelytől próbatuttatás céljára meg-

kapta a SABIR-rendszer egy mágnes-szalagját, s a sikeres próba alapján megállapodást kíván kötni a rendszer átvételéről. — Az Orvosi Könyvtáros cikkek közül ki kell emelni *Korsós Lászlóné* egri könyvtáros cikkét a számítógépek dokumentációs alkalmazásáról. Erénye, hogy nagyon világosan tárgyal alapkérdéseket, amelyeket nemcsak a szakkönyvtárosoknak, hanem előbb-utóbb a közművelődési és az egyéb hálózatok munkatársainak is meg kell ismerniük. A hálózati híradó négy külföldi közleményéből egy a bolgár orvostudományi és egészségügyi információ ágazati rendszerének szervezeti szabályzatát ismerteti, kettő csehszlovák tapasztalatokat közvetít (az orvostudományi bibliográfiáról, illetve a hagyományos irodalomkutatások relevanciájáról), a negyedik pedig a varsói központi orvosi könyvtár munkáját mutatja be.

A CSONGRÁD MEGYEI KÖNYVTÁROS 1978/1—2. (július) jelzésű számában a terjedelem legnagyobb részét az elmúlt évi számvetés foglalja el: nemcsak a tanácsai és a szakszervezeti könyvtárak 1977-es főbb adatainak táblázatából áll a megyei mérleg, hanem a tanácsai hálózat részletező, jó szempontok szerint összeállított adatsoraiból és a hozzájuk fűzött részletes, alapos szöveges elemzésből is. Ezek szerint mind az olvasók, mind a kölcsönzött kötetek száma növekedett az elmúlt évben (az olvasóké 2891-gyel), s az emelkedés csaknem teljes egészében a tanácsai hálózatban mutatkozik, ezen belül is a városokban: Szegeden 1902, a többi városban 1036 beiratkozással bővült az olvasótábor. Nem árt hangsúlyozni ismét, hogy az olvasás tartalékterületének továbbra is a nagyobb településeket kell tekinteni, s különösen a külső részek, lakótelepek ellátásának javításában nagyok a fejlesztés lehetőségei, de feladatai is! Az iskolai könyvtárak 1977-es teljesítményeiről rövid szöveges ismertetés szól, hasonlótl szívesen olvastunk volna a szakszervezeti mérleg kiegészítéseként is.

— A szám egyéb közleményeinek sokszínű témaköre (például egy előkerült hungarikum ismertetése, az Olvasó munkásért pályázattal kapcsolatos cikksorozat, a makkói járás könyvtári állományát elemző fontos sorozat újabb írása, a gazdag krónika-rovat és a megye könyvtárügyéről megjelent sajtópublikációk repertórium) egyben a Csongrád megyei Könyvtáros kívánatos fejlesztési irányára is figyelmeztet: elérkezett az ideje annak, hogy e színvonalas helyi könyvtárügyi-könyvtárpolitikai orgánium kilépjen a tanácsai, a szakszervezeti és az iskolai könyvtárak szentháromságából, s valamennyi Csongrád megyei és szegedi könyvtár, tehát a felsőoktatási és a szakkönyvtárak problémáinak szócsovévé is váljék — akár a Könyvtárosok Egyesület megyei szervezetének, akár a helyi könyvtárak együttműködési körének égisze alatt.

KÖNYVTÁRI ÉLET címmel ismét megjelent a KPVDSZ „Radnóti Miklós” Központi Könyvtárának híradója. Az 1978/1-es jelzésű szám bevezetője azt ígéri, hogy az egyéves kihagyás után új életre támadt kiadvány a jövőben rendszeresen meg fog jelenni, a legközelebbi szám éppenséggel július (!) végén. Mivel az első szám is csak augusztus utolsó napján jutott el hozzánk, óva intjük e szakszervezeti híradó kibocsátóit a „túltervezéstől”: a megyei könyvtári híradók évtizedes tapasztalatai alapján legfeljebb évi két megjelenést vegyenek számításba, ennél többre nemigen telik sem erejükből, sem a sokszorosítás teljesítőképességéből. — Egyébként a szépen sokszorosított szám a szakszervezeti központi könyvtár és a budapesti alapszervezetek könyvtári helyzetéről és fejlesztéséről szóló elnökségi határozaton (1977. máj. 10) kívül közli a hálózatnak és nagyobb könyvtárainak elmúlt évi beszámolóit, valamint a központi könyvtár idei munkatervét is. A számot ötlettár és hírek teszik „híradószerevé”.

Lapozgató

● **A HAJDÚ-BIHAR MEGYEI LEVÉLTÁR ÉVKÖNYVE IV.** című kiadvány (szerk. *Gazdag István*, megj. 1977 [1978]) közli *Bényei Miklós* „Hajdú-Bihar megye helytörténeti irodalma 1973” c. bibliográfiáját. A levéltár közleményeinek 10. kötetére pedig azért hívjuk fel a figyelmet, mivel ez (címe: „*Dokumentumok a termelőszövetkezeti mozgalom Hajdú-Bihar megyei történetéhez*”) a más megyékben folyó *tsz-történeti kutató és feldolgozó tevékenység számára is szolgáló módszerbeli és tartalmi tanulságokkal. Egyik fejezetében például Gazdag István a tsz-történetírás levéltári forrásait tekinti át.*

● **A Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése az idén is megjelentette „A magyar könyvkiadás adatai” című statisztikai adatgyűjteményét. Az 1977. évi kötet — összeállítója dr. Varga Alajosné — a korábbiakhoz hason-**

lőan nemcsak sok szempont szerint mutatja be könyvkiadásunk teljesítményeit és „termékmegoszlását”, hanem, ha lehetséges, az elmúlt évek összehasonlító adatait is közli — sokszor egészen 1945-ig visszamenőleg.

● A HAJDÚ-BIHAR MEGYEI KÖNYVTÁR ÚJ ÉPÜLETÉNEK SZAKMAI TERVEZÉSI PROGRAMJÁT sokszorosításban, 200 példányban megjelentette a Könyvtártudományi és Módszertani Központ, valamint az építető könyvtár. A Papp István és dr. Urbán László által összeállított érdekes tanulmányterv 5990 négyzetméter alapterületű épülettel számol, s a szöveges indoklás kívül öt, tanulmányozásra érdemes mellékletet is tartalmaz: a térrendszer funkcionális sémáit; az audiovizuális dokumentumok használatának programját; a gépesítési programot; a hírközlési programot, továbbá az építészeti tanulmánytervet (szintenkénti alaprajzokat).

● A BUDAPESTI MŰSZAKI EGYETEM ÉVKÖNYVE 1974/75 című kiadvány 1977-es dátummal, a közelmúltban közrebocsátott kötetéből a tanév történetére és az egyetemen folyó kutatómunkákra vonatkozólag meríthet gazdag ismeretanyagot a vaskos, több mint 400 oldalas összeállítás tanulmányozója. A kötet személyi része különösen sok információt nyújt: például az egyetemi tisztségekről, a kitüntetésekéről, halálhíradásokról, nyugdíjazásokról, a tanszemélyzetről, az egyetemen oklevelet szerzett hallgatókról és természetesen az oktatók és az intézményi munkatársak szakirodalmi tevékenységéről. A kiadvány felelős szerkesztője dr. Héberger Károly, a központi könyvtár igazgatója.

● A SZOLNOK MEGYEI NÉPLAP repertóriumának megjelent a második, az 1951-es évfolyamot feltáró kötete. A Verseyhy Ferenc Megyei Könyvtár kiadásában és dr. Nyitrai Lajos szerkesztésében megjelenő repertórium-vállalkozás első kötetéről a Könyvtáros 1978. évi 5. számában emlékezett meg. A szerkesztőség fontosnak tartja a napilap-repertóriumokat, ezért értékelésükre az újabb kötetek megjelenése után visszatér.

● A DER BIBLIOTHEKAR-nak, az NDK könyvtárügyi folyóiratának idei 3. száma két, 1974-ben megjelent magyar nyelvű szakkönyvet ismertet: a Katsányi Sándor által szerkesztett Órák a könyvtárban című munkát dr. Karl-Heinz Jüggel, A munkások könyvtári ellátásának feladatai c. gyűjteményt pedig Erika Tröger mutatja be a német szakembereknek.

● IFJÚSÁGI KLUBOK VESZPRÉM MEGYÉBEN címmel jelent meg a Veszprém megyeiek „Közművelődési kiskönyvtár” sorozatának második kötete. Albert József tartalmas könyvének, amelyet a Veszprém Megyei Könyvtár sokszorosított, kevés a könyvtári kapcsolódási pontja.

● A KÖNYVTÁRKEZELŐI ISMERETEK tankönyvét adta ki sokszorosításban az OSZK KMK. A kiadvány a gimnáziumi fakultatív könyvtárkezelői képzésben ideiglenesen használt hat jegyzetet összesítve, változtatás nélkül tartalmazza. Célja az, hogy tankönyvként is használható segédeszköze legyen a nagyobb könyvtárakban már munkában álló könyvtártechnikusok oktatásának. A könyvet a Népművelési Propaganda Iroda terjeszti, ára 25 Ft.

● ELŐADÁSOK ERDÉLYI JÁNOS KÖNYVMŰVÉSZ ÉLETMŰ-KIÁLLÍTÁSA ALKALMÁBÓL, 1977. MÁJUS 23. címmel bibliofil kötet jelent meg Csüry István szerkesztésében és az Alföldi Nyomda kiadásában. A Debreceni Egyetemi Könyvtár közművelődési tevékenységének keretében évek óta tudatosan foglalkozik könyvművészeti, tipográfiai kultúránk megismertetésével, sorozatos kiállítások és a hozzájuk kapcsolódó tudományos ülésszakok szervezésével teremt fórumot Debrecenben a legjobb magyar könyvművészeknek és a korszerű tipográfiai törekvéseknek. Az egyik legkiválóbb magyar könyvalkotó, Erdélyi János életművének debreceni bemutatása alkalmával például Juhász Ferenc költeményén kívül („A könyv és az ember”) Haiman György „Hol volt Tótfalusi Kis Miklós amszterdami műhelye?”, Erdélyi János „A könyv esztétikája” című előadása hangzott el. A nagyon gondosan megformált, illusztrált kiadványt Csüry Istvánnak „A könyvfogyasztás körei, avagy hogyan mozdítja elő a polgári irodalomszociológia a könyvolvasást” című tanulmánya vezeti be.

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

KANDIDÁTUSI ÉS DOKTORI DISSZERTÁCIÓK (1953—1975. január 1) címmel, „A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára kéziratárának katalógusai” sorozat 10. köteteként jelent meg *Kállay István* összeállítására a Tudományos Minősítő Bizottsághoz beadott kéziratok és a megvédés idején nyomtatásban még nem publikált értekezésekéről, amelyek egy példányát az Akadémiai Könyvtár kéziratára őrzi. A kötetben feltárt 6199 disszertáció szakcsoportosítása a TMB besorolása szerint történt, az így megállapított 24 csoporton belül a szerzők betűrendjében követik egymást a leírások. Noha ezekhez nem tartozik szakjelzet, a kötet nemcsak a nagyobb könyvtárak nélkülözhetetlen tájékoztató eszköze,

tárának egyik szolgáltatójáról. A hangfelvételekkel együtt a hozzájuk tartozó könyvek címadatait is leíró, 400 példányban kiadott jegyzék 9 nyelv tanuláshoz kínál segédanyagot.

OROSZ—MAGYAR FORDÍTÁSTECHNIKA a címe az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ *A tudományos tájékoztatás elmélete és gyakorlata* című sorozatában, e sorozat 23. köteteként megjelent munkának. Márkus György könyve 1953 óta az első kísérlet arra, hogy részletesen, alaposan elemezze az orosz nyelvről magyarra történő fordítás egész kérdéskörét. Mivel a gazdag példatárral ellátott, különféle segédleteket (például mértékegység-táblázatokat, átírási jegyzéket) is tartalmazó, a két nyelv sajátosságait meggyőzően feltáró mű nem csupán a műszaki fordítók használatára alkalmas, nemcsak az a fontos, hogy a nagyobb könyvtárak saját részükre megvásárolják, hanem jó, ha beszerzését ajánlják olvasóiknak: tanároknak, fordítóknak, szerkesztőknek is. (165 l., 43 Ft).

FÉJA GÉZARÓL (1908—1978) szól a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár gyászkeretes sorozatának legújabb bibliográfiai röplapja, amely az író önéletrajza után (Féja Géza 1960-tól nyugdíjba vonulásáig az FSZEK munkatársa volt) az első nekrológokat, az író vallo-másait és a vele készített interjúkat sorolja fel, majd a róla szóló írások és a fővárosi hálózatban megtalálható Féja-művek jegyzékét közli.

A SZÁMÍTÓGÉPEK AZ IPARI ÜZEMEK SZOLGÁLATÁBAN címet viseli az Országos Műszaki Könyv-

hanem átnézése és felhasználása a helyismereti gyűjteménnyel rendelkező valamennyi könyvtárban fontos, mivel a földrajztól az irodalomig és a történettudományokig, a művészettörténettől a nyelvtudományokig a legtöbb tudomány-szakban találunk benne a saját területükre vonatkozó címadatokat a könyvtárosok és a kutatók (358 l., 58 Ft).

NYELVLECKÉK címmel kis, sokszorosított füzetben tájékoztatja olvasóit a Szombathelyi Megyei Könyvtár zenemű- és hang-

tár és Dokumentációs Központ „A tudomány és technika újdonságai magyar nyelven” elnevezésű sorozatának 90. füzeté, *Nógrádi Péter* munkája. Az öt fejezetre bontott, friss anyagot feltáró bibliográfia az alkalmazási kérdésekkel, modellezési módszerekkel, a programok iparvállalati felhasználásával foglalkozik mintegy száz referátumában.

A SZABADALMI TÁJÉKOZTATÁS a tárgya az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ „Módszertani kiadványok” nevű sorozatának 45. köteteként, immár második kiadásban megjelent munkának, amelyet hét szerző állított össze. A kötet az alapfogalmak tisztázása után a szabadalmi tájékoztatás magyarországi és külföldi helyzetével, nemzetközi kapcsolataival, a szabadalmi osztályozással, kutatással és tájékoztatással foglalkozik, valamint a tájékoztatás gépesítését és a szabadalmi tájékoztatás eredményeinek felhasználását is tárgyalja. A sok ábrát és illusztrációt is tartalmazó, 298 oldalas, sok-

szorosításban kiadott kötet ára 70 forint.

A SZEGEDI EGYETEMI KÖNYVTÁR MÓRA-KÉZIRATAI (Katalógus és szövegközlés) a címe a *Dissertationes ex Bibliotheca Universitatis de Attila József Nominatae* sorozat 1. sz. kiadványának. (A füzetben levő 1976-os évjézés sajtóhiba, a kiadvány 1978-ban jelent meg.) Az összeállítás Móra valamennyi, a szegedi egyetemi könyvtárban meglevő kéziratát számba veszi: a már kiadottakat csak leírja, a többieknek szövegét is közli. A

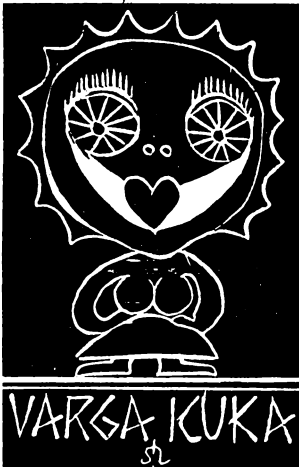

49 tételes, sokszorosított kiadványt Lengyel András gondozta, és ő írta az alapos bevezetőt is.

SZEPT. 1-IG MEGJELENT PERIODIKUS KIADVÁNYOK; STATISZTIKAI ADATTÁRAK; Idegen nyelvű könyvek gyarapodási jegyzéke 1978/2. (ápr. 1.—jún. 30.) (A [szombathelyi] Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár állománygyarapodási tájékoztató); **Irodalomkutatások. Az általános nyilvános könyvtárakban elvégzett irodalomkutatások jegyzéke, 1978. augusztus.** (Berzsényi Dániel Megyei

Könyvtár, Szombathely); **Könyvtári és Dokumentációs Szakirodalom, Referáló lap.** 1978/2. (OSZK KMK); **Könyvtári Tájékoztató. Az Erdészeti és Faipari Egyetem Központi Könyvtárának Figyelőszolgálatá 1978/5. sz.; Külföldi Pedagógiai Információ** 1978/1—2., 1978/3—4. (Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum); **Külföldi pedagógiai könyvek országos gyarapodási jegyzéke.** 1978/1. (OPKM); **A Magyar Könyvtári Szakirodalom Bibliográfiája.** 1977. *Index.* M 18640—M 20490; 1978/1. M 20491 — M 20983 (OSZK KMK); **Magyar Pedagógiai Információ.** 1978/1—2.; 1978/3—4. (OPKM); **Mezőgazdasági Olvasó** 1978/1. (Hajdúhadházi Nagyközségi Könyvtár); **Tájékoztató jegyzék vezetők számára** 7. sz., 1978. július (Hajdú-Bihar megyei Könyvtár, Debrecen); **Tájékoztató a Vas megyéről szóló irodalomból.** 1978. július (Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); **Zenei Szakirodalmi Tájékoztató.** 1977/2. ápr.—jún. (Állam! Gorkij Könyvtár). — **Szakszervezeti könyvtárak működési adatai 1977.** *Munkahelyek könyvtári ellátása.* „SZAKMA '77”. (OSZK KMK); **A Szolnok megyei könyvtárak 1977. évi eredményei** (Verseyhgy Ferenc Megyei Könyvtár, Szolnok).

EX LIBRIS

**M
E
R
A
B
O
N
A**

hanglemeztároló állvány

Speciális függesztőszerkezettel ellátott, félkemény polietilén borító a **MERABONA** állványokon.

A hanglemez nem deformálódik, nem porosodik, könnyen kezelhető. Biztosítja mindazokat a lehetőségeket, amiket a szabadpolcos **MERABONA** könyvállványok adnak.

Megrendelhető: **TOVALL, 9317 SZANY**

Szilágyi Imre munkáiból (Cikkünket lásd a 620. oldalon)

